

Samling om verdier

- en studie av Kristelig Folkeparti
1969 - 2001

av
Sonja Lovise Berg

Hovedoppgave i statsvitenskap
Universitetet i Oslo
Institutt for statsvitenskap
Vår 2003

Forord

Så er alt over. Hovedoppgaven har vært et langt lerret å bleke og den har gitt meg mange utfordringer; noen mer morsomme enn andre. Samtidig er jeg den første til å innrømme at dette også har vært en fin erfaring og opplevelse, særlig i de periodene jeg har jobbet med medvind i ryggen; det har nemlig hendt det også.

Jeg har selvfølgelig på ingen måte tenkt å ta æren alene for dette endelige produktet, for hvor hadde jeg vel vært uten mine mange medhjelpere? Først vil jeg rette en stor takk til min veileder Oddbjørn Knutsen, som har hjulpet meg til å stake vei og hentet meg inn igjen når oppgavens røde tråd har virket som sunket i jorden for undertegnede. Jeg vil takke Helene Roshauw for å ha skaffet til veie MRG-dataene for perioden 1969 – 1997, samt Hanne Marthe Narud som gjennom sin kontakt med Andrea Volkens gjorde MRG-dataene for 2001 tilgjengelige. En takk går derfor også til Volkens. I tillegg har Knut-Andreas Christophersen vært meg til god hjelp når det har vært snakk om ulike metodiske spørsmål.

Og så var det alt dette ikke-faglige da, som også er en viktig del av hovedfaget. Her må ”gjengen” takkes for hyggelig selskap i sårt etterlengtede lunsjpauser, for mental støtte gjennom mang en mindre smakfull Fredrikke-middag, og for alle de sene nattetimer vi har ”våket” sammen. Av disse vil jeg gi en ekstra takk til Glenn Ingar Roer, som foruten det sosiale også har vært en god faglig støttespiller. Mange takk sendes også til mine ”utenomfaglige” venner, som har gitt meg kjære avbrekk fra alt som har hatt med Blindern å gjøre. Av disse vil jeg spesielt gi en stor takk til Hanne Hole for alltid å være der, og til Trine Normann som har hjulpet meg i innspurten av oppgaveinnleveringen og gitt meg litt ekstra ”guts”. Sist, men ikke minst rettes en stor takk til Gisle Torheim, som ikke bare har vært til støtte, oppmuntring og trøst, men som i tillegg har holdt ut med meg og mine opp- og nedturer, når de enn har måttet innhente meg i løpet av døgnets 24 timer.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. INTRODUKSJON OG OPPGAVENS UTGANGSPUNKT	6
1.1 KRISTELIG FOLKEPARTIS TO ”STORHETSTIDER”	6
1.2 KRISTELIG FOLKEPARTI SOM <i>CASE</i>	7
1.3 IKKE-SOSIALISTISKE REGJERINGSKOALISJONER	7
1.4 PROBLEMSTILLING.....	9
2. TEORI.....	11
2.1 INTRODUKSJON	11
2.2 EN POLITISK SKILLELINJE	11
2.3 TRADISJONELLE SKILLELINJER	13
2.4 EN NY VERDIBASERT POSTMATERIALISTISK SKILLELINJE	16
2.5 SAKSEIERSKAP OG <i>SALIENCE</i>	17
2.6 OPPSUMMERING.....	18
3. ET EMPIRISK BAKTEPPE.....	20
3.1 INTRODUKSJON	20
3.2 TRADISJONELLE SKILLELINJER I NORSK POLITIKK.....	20
3.3 EN NY MILJØKONFLIKT I NORGE.....	22
3.4 OPPSUMMERING.....	24
4. KRISTENDEMOKRATISKE PARTIER OG KRISTELIG FOLKEPARTI	26
4.1 INTRODUKSJON	26
4.2 IDEOLOGISK UTGANGSPUNKT FOR KRISTNE PARTIER.....	26
4.3 KRISTELIG FOLKEPARTIS FORANKRING I MOTKULTURENE	30
4.4 STIFTELSEN AV KRISTELIG FOLKEPARTI	32
4.5 KRISTELIG FOLKEPARTIS POLITIKK	34
4.5.1 <i>Religion og moral i KrF</i>	35
4.5.2 <i>Venstre-høyre i KrF</i>	38

4.5.3	<i>"Nye" verdier i KrF</i>	41
4.6	OPPSUMMERING	43
5.	METODE, DATA OG SUBSTANS	45
5.1	INTRODUKSJON.....	45
5.2	INNHOLDSANALYSE.....	45
5.2.1	<i>Presentasjon av datasettet: Manifesto-data</i>	47
5.2.2	<i>Presentasjon av den kvalitative analysen</i>	48
5.3	GENERELT OM RELIABILITET OG VALIDITET	50
5.4	RELIABILITET: MANIFESTO-DATA.....	50
5.5	RELIABILITET: KVALITATIVE DATA	52
5.6	VALIDITET: MANIFESTO-DATA OG KVALITATIVE DATA.....	52
5.7	OPERASJONALISERING AV KONFLIKTLINJENE OG FAKTORANALYSE.....	54
5.8	OPERASJONALISERING AV VEKTLEGGING AV EN KONFLIKTLINJE OG AV POSISJON PÅ EN KONFLIKTLINJE	58
5.9	OPPSUMMERING	61
6.	HYPOTESER	62
6.1	INTRODUKSJON.....	62
6.2	H1 OG H2	67
7.	VEKTLEGGING OG PLASSERING LANGS KONFLIKTLINJENE .	69
7.1	INTRODUKSJON.....	69
7.2	KRFs VEKTLEGGING: DET SAMLEDE VENSTRE-HØYRE.....	71
7.3	KRFs PLASSERING: DET SAMLEDE VENSTRE-HØYRE	74
7.4	KRFs VEKTLEGGING: REGULERING VS. LAISSEZ-FAIRE	77
7.5	KRFs PLASSERING: REGULERING VS. LAISSEZ-FAIRE	80
7.6	KRFs VEKTLEGGING: ET VELFERDSPOLITISK VENSTRE-HØYRE.....	83
7.7	KRFs PLASSERING: ET VELFERDSPOLITISK VENSTRE-HØYRE	85
7.8	KRISTELIG FOLKEPARTIS VENSTRE-HØYRE-SAKER.....	88
7.9	OPPSUMMERING: VENSTRE-HØYRE.....	91
7.10	KRFs VEKTLEGGING: RELIGION-MORAL.....	92

7.11	KRFs Plassering: Religion-moral.....	94
7.12	KRFs religiøse og moralske saker.....	97
7.13	Oppsummering: Religion og moral.....	100
7.14	KRFs vektlegging/ plassering: Miljøvern	101
7.15	Kristelig Folkepartis miljøverns-politiske saker.....	104
7.16	Oppsummering: Miljøvern.....	106
8.	Oppsummerende konklusjon og veien videre.....	107
	Litteraturliste	115
	Kilder.....	119
	Vedlegg	121

1. Introduksjon og oppgavens utgangspunkt

1.1 Kristelig Folkepartis to ”storhetstider”.

Ved Stortingsvalgene i 1997 og 2001 fikk Kristelig Folkeparti (KrF) en oppslutning på respektive 13,7 og 12,4 prosent. Resultatene er oppsiktsvekkende av flere grunner. For det første viser valgene en markant økning fra valget i 1993, da KrF gjorde ett av sine dårligste valg. Valget i 1993 var for øvrig sterkt preget av den kommende EU-avstemningen året etter. Valgresultatene i 1997 og 2001 er også overraskende sammenlignet med flere av de andre tidligere valgene til KrF, for partiet har ”normalt” hatt en oppslutning fra i underkant av 8 til i overkant av 9 prosent. Unntakene er valgene i 1973 og 1977, da KrF opplevde en lignende sterk oppslutningsvekst som i 1997 og 2001. Den gang med en oppslutning på respektive 12,3 og 12,4 prosent. 1973, 1977, 1997 og 2001 vil videre i oppgaven refereres til som partiets storhetsperioder.

Tabell 1.1 Prosentvis oppslutning for stortingsvalgene 1945-2001

År	SV/ SF	AP	SP	KRF	V	H	FRP/ ALP	Andre
1945		41	8,1	7,9	13,8	17		12,2
1949		45,7	8,2	8,4	13,4	17,7		6,57
1953		46,7	9	10,5	10	18,8		5,1
1957		48,3	9,3	10,2	9,7	18,9		3,6
1961	2,4	46,8	9,3	9,6	8,9	20		3
1969	3,4	46,5	10,5	9,4	9,4	19,5		1,3
1973	11,2	35,3	11	12,3	3,5	17,4	5	4,3
1977	4,2	42,3	8,6	12,4	3,2	24,8	1,9	2,6
1981	2,9	37,2	6,7	8,9	3,9	31,7	4,5	2,2
1985	5,5	40,8	6,6	8,3	3,1	30,4	3,7	1,6
1989	10,1	34,3	6,5	8,5	3,2	22,2	13	2,2
1993	7,9	36,9	16,7	7,9	3,6	17	6,3	3,7
1997	6	35,1	8	13,7	4,4	14,3	15,3	3,2
2001	12,5	24,3	5,6	12,4	3,9	21,3	14,6	3,7

Resultatene i perioden 1945-1961: Valen, Henry (1995:24).

Resultatene i perioden 1969-1997: Arter, David (1999:114).

Resultatene fra valget 2001: Aftenpostens hjemmeside (2002-03-21)[online].-URL:
<http://www.aftenposten.no/spesial/valg2001/tallene/>

1.2 Kristelig Folkeparti som case

At et parti som har hatt en jevn og relativt lav oppslutning plutselig opplever en kraftig økning for så å gå tilbake til det normale, er et interessant fenomen i seg selv. At dette var tilfellet for et parti som KrF er spesielt interessant, særlig med tanke på partiets historie.

KrF kan opprinnelig sees på som en utbrytergruppe fra ”det rette” Venstre, som igjen må sees i sammenheng med de tre såkalte motkulturene; lekmannsbevegelsen, avholdsbevegelsen og målbevegelsen. Selv om det her var snakk om tre mer eller mindre ulike grupper, så kom disse sammen til felles kamp mot den sentraliserte maktelite og dannet slik grunnlaget for Venstre. Allerede i 1888 opplevde partiet sin første splittelse, og man fikk nå Moderate Venstre (MV) og Rene Venstre (RV) (Rokkan 1967:391, Valen 1978a:130; 1995:64). MV representerte den religiøse fløyen av det opprinnelige Venstre og fikk sterkest oppslutning langs Sør- og Vestlandet, i Haugesund og Stavanger. Venstre ble igjen samlet rundt århundreskiftet. Da KrF ble dannet i 1933, var dette igjen resultatet av en utbrytergruppe fra Venstre, og partiet viste seg nettopp å få størst oppslutning i de samme geografiske områdene som MV fikk. Ut fra dette kan KrF sies å være smalere og langt sterkere religiøst og moralsk orientert enn hva de kontinentale kristendemokratiske søsterpartiene er.

1.3 Ikke-sosialistiske regjeringskoalisjoner

Den første ikke-sosialistiske regjeringen som KrF var del av kom primært til som resultat av opposisjonens misnøye med Arbeiderparti-regjeringens (Ap) behandling av Kings Bay-saken i 1963. Den nye regjeringen bestod av Høyre, KrF, Venstre og Senterpartiet (Sp), men varte bare en knapp måned. Likevel hadde den borgerlige regjeringsdannelsen en sterk symbolsk effekt da den viste at det gikk an å samles til opposisjon mot ”regjeringshegemoniet” Ap hadde hatt i hele etterkrigstiden. Etter gode resultater ved valget i 1965 var det på nytt duket for at de fire partiene kunne gå sammen i en borgerlig regjering. Denne satt frem til 1971, da statsminister Per Borten (Sp) måtte gå etter manglende tillit fra Høyre, KrF og

Venstre¹ (Furre 1993:336). Ap og Trygve Bratteli tok over, men Bratteli valgte å gå av etter nederlaget i folkeavstemningen om medlemskap i det Europeiske Økonomiske Fellesskap (EEC, heretter EU) i 1972, og igjen ble det gjort rom for en ikke-sosialistisk regjering. Denne gangen var ikke Høyre med i koalisjonen, som nå bestod av KrF, Sp og Venstre. Lars Korvald (KrF) ble statsminister og regjeringen satt frem til stortingsvalget i 1973. Med dette var det også bevist at et tredje alternativ fantes i norsk politikk, nemlig sentrumsalternativet.

Hver gang debatten om norsk medlemskap i EU har vært oppe, har alle konfliktdimensjonene i norsk politikk blitt aktivisert og skapt splittelser innenfor og mellom partiene i de tradisjonelle partiblokkene. Etter folkeavstemningen om medlemskap i 1972 og valget i 1973 ”normaliserte” imidlertid tilstandene seg igjen frem mot valget i 1977². Samtidig var det to forhold som ikke var som før sammenlignet med tidligere valg. For det første opplevde Høyre ikke bare en gjenoppreisning, men også en sterkere oppslutning enn tidligere, og for det andre var KrF det eneste sentrumspartiet som hadde en stabil, høy oppslutning mellom 1973 og 1977 (Valen 1978:87,99). Dette tyder på at KrFs sterke oppslutning gjennom hele 1970-tallet ikke kunne forklares ut fra EU-striden, slik oppslutningen om de andre sentrumspartiene i 1973 kunne (ibid:90,103). Til tross for høy oppslutning førte ingen av valgene på 1970-tallet KrF i regjeringsposisjon, for etter valget i 1973 tok Ap over igjen og satt med regjeringmakten helt frem til 1981.

I valgene på 1980-tallet gikk oppslutningen til KrF tilbake til tidligere nivåer, men de kom sammen med Sp inn som støtteparti for Willoch-regjeringen (H) i 1983, etter harde forhandlinger rundt abortspørsmålet. Koalisjonen overlevde valget i 1985, men ble felt året etter på kabinettspørsmål om å øke bensinprisene. Ved neste valg i 1989 var det igjen Høyre, KrF og Sp som gikk sammen i en borgerlig koalisjon, og denne gangen var det Jan P. Syse (H) som fikk statsministerposten. Regjeringen ble

---

¹ Borten hadde lekket et fortrolig notat fra Norges ambassadør i Brussel til Folkebevegelsen mot norsk medlemskap i EEC.

² Ballansen mellom sosialistisk- og ikke-sosialistisk blokk var stabil mellom valgene i 1973 og 1977. Den sosialistiske blokken hadde 78 seter, den ikke-sosialistiske blokken 77 seter (Valen 1978:85-7). Forholdet mellom partiene innad i blokkene var imidlertid ikke den samme etter de to valgene, noe som blant annet kan forklares ut fra EU-striden.

felt året etter og det skulle nå gå syv år til neste gang en ikke-sosialistisk regjering skulle styre landet.

Som allerede påpekt i kapittel 1.1, ble 1997-valget KrFs beste valg noen sinne med en oppslutning på 13,7 prosent. De gode valgresultatene ble fulgt opp i 2001 med en oppslutning på 12,4 prosent. I forkant av valget i 1997 fremmet KrF, Sp og Venstre et eget regjeringsalternativ (Aardal 1999:14), og ettersom Thorbjørn Jagland (Ap) hadde annonsert at han ville trekke seg som statsminister hvis Ap ikke fikk minst like høy oppslutning som ved forrige valg (36,9 prosent av stemmene), var kysten klar for sentrumsregjeringen etter valget (Narud 1999:120-21, Aardal 1999:12-15). Selv om det ikke var den høye oppslutningen alene som førte KrF i regjeringsposisjon, er 1997 likevel det første valg for partiet hvor det kan sies å foreligge samsvar mellom oppslutning og regjeringsmedlemskap. Kjell Magne Bondevik (KrF) ble statsminister. Regjeringen utgjorde med sin samlede oppslutning på 26,1 prosent og 42 mandater etterkrigstidens svakeste regjering med tanke på det parlamentariske grunnlag, og regjeringen gikk av i mars 2000 på kabinettsspørsmål om utbygging av gasskraftverk. Etter valget i 2001 dannet KrF, Høyre og Venstre en ny regjering og denne ble kalt "Samlingsregjeringen". Høyre var det største partiet av de tre, men Bondevik fikk likevel statsministerposten igjen. Denne gangen hadde regjeringen en samlet oppslutning på 37,6 prosent³.

Partiets regjeringsdeltagelser viser at partiet finner mer støtte i den borgerlige delen av partisystemet enn i den sosialistiske. Samtidig ser man at det ikke er noen nødvendig automatikk mellom oppslutning og regjeringsdannelse for KrFs del, og det er dette som danner grunnlaget for denne oppgavens problemstilling. Oppgaven vil med andre ord sette fokus på *partiets økte oppslutning som sådan* og ikke regjeringsdannelsene i seg selv.

1.4 Problemstilling

Hva er det så som kan forklare at et i utgangspunktet smalt interesseparti øker oppslutningen spesielt i to perioder innenfor et større tidsperspektiv hvor de sekulære strømningene antas å være sterke? Mest sannsynlig finnes mer enn bare en

forklaring her, men et naturlig utgangspunkt vil være å se nærmere på partiets politikk over tid. Oppgavens formål vil derfor være å se om det foreligger noen kjennetegn ved KrFs politikk i storhetsperiodene kontra politikken ved valgene før og eventuelt etter disse periodene, hvor oppslutningen er betraktelig svakere. Analysedel vil derfor konsentrere seg om perioden 1969 til 2001. For å kunne studere KrFs politikk over tid på en systematisk måte vil dette gjøres i relasjon til den venstre-høyre-politiske, den religiøse-moralske og den postmaterialistiske skillelinjen, som kan sies å utgjøre tre overordnede konfliktstrukturer i norsk politikk over tid.

Analysen vil baseres på datafiler som består av kvantitative innholdsdata (Manifesto-data) med utgangspunkt i partiets programmer i perioden 1969 til 2001, samt på bakgrunn av resultatene fra en kvalitativ innholdsanalyse gjort av utvalgte programmer innenfor det samme tidsrommet. Manifesto-dataene er bygget opp av en gruppe forskere, mens den kvalitative analysen er gjort av undertegnede i forbindelse med denne oppgaven. Mer nøyaktig om hvordan selve analysen vil foreløpe gjøres rede for senere i oppgaven.

”Kjennetegn ved KrFs politikk” peker i retning av at det forventes at partiets politikk skal ”opptre” på en bestemt måte i storhetsperiodene sammenlignet med de andre valgene. Hva disse endringene innebærer konkret vil fremkomme i hypotesene, som utledes i kapittel 6.

Problemstillingen er som følger:

- (1) *Foreligger det bestemte kjennetegn ved KrFs politikk i storhetsvalgene 1973 og 1977, som skiller den fra partiets politikk i valgene 1969 og 1981, hvor partiet oppnådde en langt lavere oppslutning?*
- (2) *Foreligger det bestemte kjennetegn ved KrFs politikk i storhetsvalgene 1997 og 2001, som skiller den fra partiets politikk i valgene 1989 og 1993, hvor partiet oppnådde en langt lavere oppslutning?*
- (3) *Foreligger det bestemte fellestrekk mellom KrFs politikk i de to storhetsperiodene, som skiller den fra partiets politikk i valgene før og etter disse periodene?*

---

³ Venstre hadde en oppslutning på kun 3,9 prosent.

2. Teori

2.1 Introduksjon

På bakgrunn av oppgavens formål vil et naturlig utgangspunkt for dette kapittelet være å gjøre rede for hva som kan forstås med skillelinjebegrepet. Etter at det er gjort vil jeg gjøre rede for tre konkrete konfliktlinjer. De to første tar utgangspunkt i Lipset og Rokkans (1967) ”kritiske konfliktlinjer”. Den tredje teoretiske redegjørelsen er av Ingleharts (1977) postmaterialistiske skillelinje. Når man ser på partiene i forhold til ulike politiske konflikter, ligger det til grunn at partiene antas å forholde seg til forskjellige politiske spørsmål på en bestemt måte. Det vil derfor til slutt settes fokus på teori om partienes sakseierskap og politiske vektlegging.

2.2 En politisk skillelinje

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for hva som kan forstås med skillelinjebegrepet på et rent teoretisk plan. Jeg vil ta utgangspunkt i Lipset og Rokkans (1967) teori om de ”fastfryste” skillelinjene (*”frozen cleavages”*), men selve begrepsdrøftingen vil gjøres ved å se på ulike teoretiske betraktninger rundt forståelsen av begrepet.

Lipset og Rokkan (1969) fant i sine studier av ulike europeiske partisystemer at bestemte skillelinjer (*cleavages*) førte til mobilisering av politiske partier og en stabil valgførelse over tid. Derav betegnelsen ”fastfryste skillelinjer”. Det er slik klart hvordan de anvendte begrepet, men en mer konkret definisjon ble imidlertid ikke gitt. Anvendelsen av begrepet peker i retning av at det er en viss type motsetninger som ligger til grunn for at man kan kalle en konflikt for en skillelinje, og det er ut fra kjennetegnene til disse spesielle motsetningene at man kan differensiere en skillelinje fra hvilke som helst andre konflikter. Som allerede vært inne på, peker begrepsanvendelsen i retning av at en skillelinje kan kjennetegnes ved at den

gjenspeiler stabile konflikter som foreligger mellom ulike sosiale grupper i befolkningen, hvor motsetningene fører til mobilisering av politiske partier. Det er med andre ord snakk om en type konflikt som skaper en bestemt relasjon mellom bestemte typer grupper, samt en relasjon mellom disse gruppene og politiske partier. Ettersom det først og fremst er vedvarende motsetningsforhold det henvises til, står tidsaspektet sentralt (Knutsen 1986:6, Aardal 1994:229). En hvilken som helst situasjonsbestemt og kortvarig politisk konflikt kan imidlertid aktualisere bestemte skillelinjer og politiske konflikter, som igjen antas å virke inn på de politiske partienes politikk og velgernes partivalg (Aardal 1994:229-30).

Hittil har jeg omtalt de momentene ved begrepet det ser ut til å være størst enighet om. Forholdet mellom velgere og parti danner imidlertid et siste moment som er viktig i definisjonen av skillelinjebegrepet, men som også har ført til en del uenigheter rundt begrepsforståelsen. For å belyse dette vil jeg se på noen av de ulike teoretiske tilnærminger som foreligger. Rae og Taylor (1970:1) sier at en skillelinje deler befolkningen i grupper, og anser den for å være relevant når delingen innebærer viktige politiske forskjeller i et bestemt rom og tid. Lane og Erssons (1999:41-3) definisjon ligner og sier at en skillelinje foreligger hvis det finnes en mulighet for at ulike delinger i befolkningen kan danne en polarisering. En av de mest vanlige forståelsene av begrepet er til forskjell langt mer snever og sier at en skillelinje foreligger når man finner en varig sosial og økonomisk deling, med tilslutning i et bredt lag av befolkningen, hvor konfliktens strukturelle forhold blir målt ved en sosial gruppes grad av lojalitet til konflikten (Franklin, Mackie og Valen 1992:5). Knutsen og Scarbrough (1995:494) opererer med en lignende begrepsforståelse og sier at en skillelinje gir opphav til en bestemt type stemmegivning, og dette henspiller da til forholdet mellom velgere og partiene. Begge definisjonene vektlegger at skillelinjebegrepet innebærer en slags nødvendig og bestemt relasjon mellom den strukturelle og den organisatoriske siden av begrepet. De to bidragene ligger imidlertid ikke langt fra Bartolini og Mairs (1990) definisjon, som også er et ofte benyttet utgangspunkt, men som til forskjell ikke legger til grunn en *nødvendig* relasjon mellom det strukturelle og det organisatoriske ved begrepet. Bartolini og Mair (1990: 215) legger for det første til grunn at det foreligger en objektivt

identifiserbar sosial gruppe i samfunnet. For det andre må denne gruppen ha en kollektiv bevissthet, og til slutt må det foreligge en eller annen form for institusjonelt uttrykk for gruppen. Aardals (1994:227) forståelse av begrepet ligger i så måte nærmere Bartolini og Mairs definisjon da han sier at den sosio-økonomiske delen av skillelinjebegrepet bør tillegges mindre vekt. Aardal mener at det heller bør fokuseres på det kollektive og organisatoriske aspektet ved begrepet.

I henhold til de nye perspektivene og teoriene rundt skillelinjebegrepet har den strukturelle modellen til Lipset og Rokkan (1967) mistet noe av sin betydning, til fordel for teori om mer verdibaserte skillelinjer (Knutsen 1989:498). Blant annet har Inglehart (1977) argumentert for at en ny postmaterialistisk skillelinje har vokst frem. Knutsen og Scarbrough (1995:498) mener på sin side at de tradisjonelle skillelinjene fremdeles er gjeldende, men at det verdimeslige aspektet ved disse vektlegges mer enn før. For å oppnå en mer fullstendig forståelse av begrepet er det derfor fruktbart å både vektlegge de strukturelle og verdimeslige forholdene ved en konfliktlinje.

På bakgrunn av hovedessensen av det som har fremkommet i dette kapitlet velger jeg å forstå skillelinjebegrepet som følgende: *en tidsmessig vedvarende strukturell eller verdiorientert konflikt, mellom identifiserbare strukturelle eller verdibaserte grupper, hvis konflikt genererer et organisatorisk uttrykk, som får politiske konsekvenser.*

2.3 Tradisjonelle skillelinjer

I dette kapitlet vil jeg i forlengelsen av den teoretiske fremstillingen av skillelinjebegrepet videreføre Rokkan og Lipsets (1967) teori, og se nærmere på det de kalte ”*the genesis of (...) cleavages*” (ibid:1). Rokkan og Lipset tok utgangspunkt i fire såkalte ”kritiske konfliktlinjer” hvorav to kan trekkes ut fra *den nasjonale revolusjon* og to fra *den industrielle revolusjon*⁴ (ibid:14). Disse kan igjen sammenfattes i to mer overordnede skillelinjer; en venstre-høyre og en religiøs-moralsk.

---

⁴ Den russiske revolusjon blir nevnt, men ikke vektlagt siden det ikke ble aggregert nye konflikter ut fra denne hendelsen (Lipset og Rokkan 1967:41,48-49). I noen land finner man imidlertid at den øko-funksjonelle skillelinjen ble forsterket av revolusjonen og at fagbevegelsene fikk en sterkere rolle enn i andre

Den nasjonale revolusjon førte for det første til at man fikk sterke konflikter mellom den sentraliserte kultur og etniske, lingvistiske eller religiøst undertrykte befolkningsgrupper i perifere områder (ibid). Den protestantiske reformasjonen (ca. 1500) skapte konflikter mellom kirke og stat, samt konflikter innad i den religiøse blokken mellom katolske og protestantiske kirkesamfunn. Den franske revolusjon (1789) revitaliserte på mange måter konflikten fra 1500-tallet, da man nå fikk en dypt splittende konflikt over retten til kontroll av samfunnsnormene og av utdanningsinstitusjonene (ibid:15). Sett i Rokkans perspektiv er religiøs konfesjon med andre ord først og fremst et uttrykk for motsetninger til sentrum og dens maktelite, heller enn et uttrykk for grad av religiøsitet.

I den sammenheng er det spesielt viktig å påpeke at den franske revolusjon først og fremst fikk følger i religiøst blandede og rent katolske land, det vil si i Sør- og Sentral-Europa, hvor motreformasjonen ga seg utfall i motstand mellom en nasjonal-radikal-sekulær bevegelse og en katolsk-tradisjonalistisk gruppe (ibid:38). I Skandinavia fikk den franske revolusjon til forskjell små følger, ettersom konflikten mellom kirke og stat allerede var svak, eller så og si fraværende i reformasjonsperioden (Flora 1992:111, Lipset og Rokkan 1967:34, Rokkan 1970:103). Dette er også en av forklaringene på hvorfor man i disse landene ikke fikk dannelser av religiøse partier i lys av den franske revolusjon, slik man fikk i mange av de kontinentale landene (Knutsen 2000: 2, Lipset og Rokkan 1967:34, Rokkan 1970:103). ”Koalisjonen” mellom stat og kirke førte imidlertid til at opposisjonelle grupper av dissenterer, nonkonformister og fundamentalister fra perifere områder og radikale lag i byene samlet seg mot kirken og staten. Til sammen utgjør dette grunnlaget for hva man kan kalle en skandinavisk religiøs og moralsk konfliktlinje.

Videre så Lipset og Rokkan fremveksten av to andre konflikter, men denne gangen på bakgrunn av den industrielle revolusjon. Revolusjonen førte for det første til motsetninger mellom de ”tradisjonelle” landinteressene og de ”nye” industriherrene. For det andre fikk man konfrontasjoner mellom eiere og

---

arbeidsgivere på den ene siden og tjenestefolk og arbeidere på den andre (Lipset og Rokkan 1967:14).

Den første konflikten kan kalles en varemarkedskonflikt og gjenspeiler først og fremst bygdenes og byenes motstridende interesser på varemarkedet. Som den religiøse konflikten, fikk også denne et ganske ulikt utfall rundt om i Europa. I noen land kom det i stand et samarbeid mellom de ulike interessene mellom by og land. I andre land var en slik sammenkomst umulig å få til, og motsetningene kom i dette tilfellet klart frem med produksjonsveksten og veksten i verdenshandelen.

Denne økonomiske varemarkedskonflikten mellom sentrum og periferi hadde til dels eksistert allerede fra middelalderen, hvor adel og i noen tilfeller selvstendige bønder stod i opposisjon til byborgernes økonomiske interesser. Konflikten hadde imidlertid langt på vei bare ”vært en del av” den overordnede kulturelle konflikten mellom sentrum og periferi, som det er gjort rede for ovenfor. Det økonomiske aspektet ble derfor først forsterket i kjølvann av den industrielle revolusjon, da denne førte til at befolkningen i større grad måtte forholde seg til motsetninger over økonomiske interesser, for å kunne få størst utbytte av den økte velstanden som fulgte av den teknologiske utviklingen og det voksende marked (ibid).

Arbeidstakerkonflikten fikk til motsetning fra varemarkedskonflikten et langt mer unisont utfall i Europa. Arbeidsmarkedskonflikten handler først og fremst om motsetninger mellom ulike sosiale klasser, og i denne kontekst er det primært snakk om arbeiderklassen vs. industrieierne. I noen tilfeller sammenfaller klassekonflikten med de geografiske motsetningene, men arbeidstakerkonflikten er altså ikke geografisk betinget.

Den industrielle revolusjon skapte med dette to konflikter som gikk på tvers av verdifelleskapet og motsetningene nasjonsbyggingen medførte, og skapte en slags motpol til den verdimeslige opposisjonsfronten av religiøse, kulturelle og lingvistiske, perifere grupper (ibid:7,10,19). Til sammen utgjør varemarkedskonflikten og arbeidstakerkonflikten grunnlaget for hva man kan kalle en venstre-høyre-relatert konfliktlinje.

2.4 En ny verdibasert postmaterialistisk skillelinje

Selv om motsetningene venstre-høyre og religion-moral fremdeles er viktige konflikter i norsk politikk, antas det at disse har fått konkurranse fra en tredje konfliktdimensjon, kalt den postmaterialistiske skillelinje. I dette kapittelet vil jeg derfor gjøre rede for Ingleharts (1977) teori om denne skillelinjen; en teoretisk fremstilling som anses for å være et pionerarbeid på området.

Ingleharts overordnede tese bygger på to hovedhypoteser (Inglehart 1990:56). For det første antas det at ens verdiprioriteringer skjer på bakgrunn av de sosio-økonomiske forhold som kjennetegner det miljø en lever i, og individets prioriteringer blir dermed gjort på bakgrunn av knapphet og tilgjengelighet av ulike goder. For det andre antas det at de verdier man tilegner seg tidlig i livet gjennom sosialiseringfasen danner en basis for senere prioriteringer, og etterkrigsgenerasjonen, som har vokst opp i omgivelser hvor bestemte primærbehov er dekket i en tid preget av økonomisk vekst, økt levestandard og økt utdanningsnivå, anses dermed for å ikke verdsette økonomisk og fysisk sikkerhet og trygghet i like sterk grad som generasjonene som vokste opp før eller under 2. verdenskrig. Denne generasjonsmessige endringsprosessen har Inglehart kalt ”*den stille revolusjon*”. Disse to forholdene ligger til grunn for Ingleharts hovedhypotese, som sier at det har funnet sted en utvikling fra klasse til verdibaserte motsetninger i politikken, som utgjør den nye skillelinjen over materialistiske vs. postmaterialistiske verdier (Aardal 1993:41).

Ingleharts hypotese bygger på funnene han gjorde ved å benytte et spørsmålsbatteri bestående av fire spørsmål. Respondentene skulle prioritere mellom ”nasjonal orden og sikkerhet”, ”bekjempelse av prisstigning”, ”gi folk mer makt i viktige politiske avgjørelser” og ”beskyttelse av ytringsfriheten” (Inglehart 1977:28). De som prioriterte de to første områdene ble ansett for å verdsette materialistiske verdier, mens de som prioriterte de to sistnevnte ble ansett for å være mer postmaterialistiske. Den materialistiske pol representerte slik på mange måter den ”gamle” politikken bestående av konflikter over materielle goder mellom tradisjonelle og strukturelt betingede høyre og venstre-orienterte partier (Knutsen 1997:229), mens den postmaterialistiske pol kan sies å være mer verdibasert.

2.5 Sakseierskap og *salience*

I og med at de ”nye” verdistrømningene har fått større betydning, antas velgerne å ha blitt mer saksorienterte (Dalton m.fl. 1984a:469, Aardal 1999:50). Det vi si at politiske enkeltsaker reknes for å være viktigere enn tidligere for partienes oppslutning. I dette kapittelet vil jeg derfor gjøre rede for teori om partienes sakseierskap og hvordan partikonkurransen kan forstås i en slik kontekst ut fra teori om partienes *salience*.

Teori om *issue ownership* går ut fra at partiene har bestemte politiske saker, som kan sies å være ”deres” (Petrocik 1996:828). Det er imidlertid ikke slik at det er tilfeldig hvilke saker som ”tilhører” hvilket parti. Her spiller blant annet både partihistorie, forventninger til partiet og andre partiers sakseierskap en rolle. Aardal (1999:23) skriver at ”Tendensen til at partiene synes å eie visse saker avspeiler dels partienes plassering i en historisk bestemt konfliktstruktur, dels deres fokusering på spesielle stridsspørsmål over tid, og endelig velgernes erfaring med hva partiene har stått for i praktisk politikk”. Hva har så disse kjernesakene å si for partiets oppslutning?

Salience-begrepet peker på partienes politiske vektlegging, og er knyttet til partienes måte å konkurrere med hverandre på. Når man tenker på partikonkurransen kan det være naturlig å anta at partiene konkurrerer over de samme temaene, ved at noen partier er for noe og andre imot. For eksempel kan et parti eksplisitt si at de er for økte skatter, mens et annet parti like klart uttrykker at de er imot. I følge *salience*-teorien er dette en feilaktig måte å forstå partikonkurransen på, for i et pionerstudium av partiprogrammer gjort av David Robertson (1976), viste resultatene at politiske partier ikke posisjonerer seg direkte i forhold til hverandre over de samme spørsmålene. Partiene nevner heller ikke andre partiers politikk i særlig grad (Budge 2001:79), og partiene forholder seg vage i forhold til politiske saker som ikke er deres hjertesaker. Hva er det da som kan sies å skille partiene fra hverandre?

I følge *salience*-teorien er det gjennom kjernesakene, hvor partienes standpunkter antas å ha troverdighet, at partiene fremmer seg selv (ibid, Petrocik 1996:826). Det betyr at den eneste måten å komme frem til forskjellen mellom

partiene på, er ved å se etter hvilke enkeltsaker hvert enkelt parti hevder seg på (Budge 2001:82).

Følgende tre punkter summerer opp *salience*-teoriens antagelser (ibid):

- 1) Partiene anser velgerne for hovedsakelig å innta en unison holdning til de fleste politiske saker. Dermed inntar partiene også langt på vei like standpunkter seg imellom, selvfølgelig med små variasjoner.
- 2) Partiene går ut fra at velgerne besitter en bestemt oppfatning om at hvert enkelt parti opererer med et bestemt sakseierskap. Dermed kan partiene sies å ha et sett av saker som er ”deres”, og som kan refereres til som partienes kjernesaker. Videre antas det at et partis vektlegging av sine saker vil få positive følger for oppslutningen. Det skal her sies at oppslutningen antas å ha sammenheng til om et partis kjernesaker kommer på den politiske agendaen i valgkampen.
- 3) I stedet for at partiene rivaliserer om de samme sakene, kan man derfor heller si at partiene kjemper om å få et eget område å relateres til. Forskjellene partiene imellom går derfor på at hvert enkelt parti vektlegger forskjellige politiske saker.

2.6 Oppsummering

I dette kapittelet er det først gjort rede for hva man kan forstå med skillelinjebegrepet som sådan. Ut fra de ulike teoretiske aspektene som ble belyst, utledet jeg avslutningsvis hvordan jeg vil forholde meg til begrepet videre i denne oppgaven: *En vedvarende strukturell eller verdimessig konflikt over tid, mellom identifiserbare strukturelle eller verdibaserte grupper, hvis konflikt genererer et organisatorisk uttrykk, som får politiske konsekvenser.* På bakgrunn av begrepsdefinisjonen ble en mer konkret fremstilling gitt av de to tradisjonelle konfliktlinjene venstre-høyre og religion-moral, samt av en såkalt ny postmaterialistisk skillelinje. Det som er spesielt viktig å merke seg her er hvordan den religiøse og moralske konflikten i Skandinavia skiller seg fra konflikten i de Sør- og Sentraleuropeiske områdene. Til slutt er det gjort rede for teori om partiers

sakseierskap og *saliency*, som sier noe om partikonkurransen på grunnlag av partiens politiske saker.

3. Et empirisk bakteppe

3.1 Introduksjon

Ut fra det som fremkom under kapittel 2 vil jeg i de kommende kapitlene gjøre rede for hvordan venstre-høyre-konflikten, den religiøse og moralske konflikten og den postmaterialistiske konflikten kan sies å gjøre seg gjeldende i en norsk kontekst. Hvilke spørsmål er det som er viktige i konflikten mellom det politiske venstre og høyre i Norge, hvilke saker har vært viktige i den religiøse og moralske debatten og hva innebærer postmaterialisme i en norsk sammenheng?

3.2 Tradisjonelle skillelinjer i norsk politikk

Her vil jeg gjøre rede for den religiøse og moralske konflikten og venstre-høyre-konflikten i Norge. Å skulle forklare et spesifikt lands konfliktstruktur kan i følge Rokkan (1970:299) ikke gjøres ved å se på en konfliktlinje alene. I stedet må man ta for seg konstellasjoner av konfliktlinjer innenfor hvert enkelt samfunn. Narud (1996:74) skriver: *“The Norwegian party system has been politically defined around six dimensions of cleavage, determined by economic, geographical and cultural circumstances”*. De seks skillelinjene det her refereres til kan sammenfattes i konflikten over religiøse og moralske spørsmål og mellom venstre-høyre-politiske spørsmål. Disse seks er (Strøm og Leipart 1989:266-67, Valen 1978:130):

- 1) Den territorielle motsetning mellom hovedstad og provins, mellom sentrum og periferi.
- 2) Den sosio-kulturelle konflikt mellom en ”europeisert” by-overklasse vs. bønder og by-radikale grupper.
- 3) En religiøs-moralsk konflikt mellom den sekulære, liberale livsoppfatning blant store deler av by-befolkningen vs. ortodokse lavkirkebevegelser på bygdene og blant innflyttere i byene.
- 4) En moralsk konflikt som har fått sitt uttrykk gjennom avholdsbevegelsen.

- 5) En arbeidsmarkedskonflikt, først mellom næringsdrivende og timelønnede arbeidere, senere også mellom næringsdrivende og ansatte.
- 6) En varemarkedskonflikt, mellom urbane og rurale interesser.

Som allerede vært inn på i kapittel 2.3, hadde mange av de kalvinistiske gruppene i de lutherskprotestantiske landene brutt med romerkirken og gått i allianse med staten, allerede før reformasjonen (Flora 1992:111, Lipset og Rokkan 1967:34, Rokkan 1970:103). I Norge opphørte all tilknytning til den katolske kirke i kjølvann av reformasjonsperioden (ca. 1517) (Rokkan 1981:241), og ”fusjonen” som fant sted mellom staten og den lutherske kirke ble godtatt i de fleste samfunnsgrupper. Fraværet av konflikt mellom stat og kirke har imidlertid ikke betydd det samme som fravær av religiøse motsetninger verken i Norge spesielt, eller i Skandinavia generelt, men konflikten har kun gjenspeilet smale, intense og religiøst og kulturelt fundamentalistiske grupper (Arter 1999:131). At disse gruppene kunne utvikle seg skyldtes blant annet at staten ikke var villig til å opprettholde ressurser til å undertrykke gruppene, og de fikk dermed rom til å danne et ”kirkesamfunn” innad i det offisielle systemet (Madeley 1994:147).

Den religiøse skillelinjen i Norge kan med dette sies å ha to aspekter, da den både kan belyses ved *i*) medlemskap i et kirkesamfunn vs. ikke medlemskap og ved *ii*) ikke-konformistisk vs. konformistisk tilhørighet. Disse konfliktene kan på mange måter sies å være svake da medlemskap og konformistisk tilhørighet først og fremst betyr tilknytning til statskirken, noe som gjelder store deler av befolkningen, og ettersom de ikke-konformistiske gruppene er små. Så lenge man har slike religiøse utgrupper, kan man for det første likevel snakke om en smal, men intens religiøs og moralsk konflikt i Norge. Ser man *i*) og *ii*) i sammenheng, kan den religiøse konflikten sies å gå mellom religiøst aktive, uavhengig av teologisk retning, vs. andre. Rent konkret kan den religiøse og moralske konfliktlinjen i dag sies å komme til uttrykk gjennom KrF og partiets tradisjonelle oppslutning, ved at det er de mest religiøst aktive gruppene i befolkningen som støtter opp om partiet. Det er da snakk om en gruppe som består av religiøst aktive enheter som dels står utenfor og dels innenfor statskirken. I Norge har tradisjonelt restriktive holdninger blant annet til alkohol, abort og i senere tid holdning til homofilt samboerskap vært saker man har

sett på som viktige kampsaker for disse gruppene (Aardal 1999:79). De andre partienes forhold til konfliktlinjene har tradisjonelt vært preget av liten interesse, og konflikten har derfor langt på vei hatt et uni-polært preg (ibid:88),

Når det gjelder venstre-høyre-konflikten, så ble det i kapittel 3.2 vist at denne hovedsakelig kan trekkes tilbake til en arbeidsmarkeds- og en varemarkedskonflikt. Dette var også tilfellet i Norge. Et av de sterkeste kjennetegnene ved arbeidsmarkedskonflikten har vært en tradisjonelt sterk kultur for yrkesaktives medlemskap i ulike fagforeninger og organisasjoner (Golden m.fl. 1999:196, 201, 222). Varemarkedskonflikt mellom jordbruks- og industrinæringen, kan også relateres til bøndene egne interesseorganisasjoner (Furre 1993:31-32).

Det som er viktig å fremheve her er at den norske venstre-høyre-konflikten mer konkret har vært preget av konflikten mellom offentlig og privat styring (Aardal 1999:89). I dette ligger motsetningene mellom statlig vs. privat handlefrihet, samt holdningen til velferdsrelaterte spørsmål i forhold til utjevning av økonomiske forskjeller (ibid:77). Det er med andre ord snakk om gradsforskjeller i tilslutningen til verdier som verdsetter kollektive goder, økonomisk omfordeling og ønsket om samfunnsmessig endring vs. de som ønsker å fremme individets rettigheter, økonomisk liberalisering og konservering av det bestående. Relasjonen mellom disse forholdene og den mer generelle arbeids- og varemarkedskonflikten ser man blant annet ved at strukturelle, hierarkiske variabler, som utdanning, yrke og inntekt, tradisjonelt har vist å kunne forklare befolkningens holdning til venstre-høyre-spørsmålet i Norge (Knutsen 1986:240). Det er i den sammenheng ytterpartiene SV og Ap på den ene siden og Høyre og Frp på den andre som antas å representere disse motsetningene sterkest.

3.3 En ny miljøkonflikt i Norge

I forlengelsen av Ingleharts opprinnelige fire-spørsmåls-batteri (kapittel 2.4), har den postmaterialistiske pol representert verdier som gjenspeiler et generelt ønske om endring og en ny, individualistisk livsstil. Videre har den postmaterialistiske konflikten blitt knyttet til ønsket om mindre, sosiale fellesskap, selvstyre i

desentraliserte områder, motstand til et sentralisert byråkrati, kamp mot atomkraft og fokusering på nye sosiale problemer, som kvinnefrigjøring (Kitschelt 1988:197, Knutsen 1986:243, Lijphart 1990:264, Aardal 1993:42). Også ”grønne verdier” antas å være postmaterialistiske verdier, og Ingleharts teori (1977) er et av de mest anvendte perspektiver når det gjelder miljøpolitikk (Aardal 1993:58). Studier har imidlertid vist at miljøvern har vært en mindre viktig del av postmaterialismen (ibid:47). For Norges del er det nettopp først og fremst miljø-spørsmålet som kan sies å ha utgjort den tredje konfliktlinjen i politisk sammenheng.

Allerede fra midten av 1960-tallet kunne man snakke om en ”tredje dimensjon” i norsk politikk, som gikk på tvers av den tradisjonelle blokkdannelsen i partisystemet (Valen 1995:209). Denne kunne i utgangspunktet relateres til EU-debatten. Senere fikk konflikten gradvis en sterkere miljøprofil og kunne etter hvert karakteriseres som en blanding av EU-sak, distriktspolitikk, likestillingskamp og økologiske verdier (Aardal og Valen 1995:179), og det kunne også trekkes paralleller tilbake til nasjonal-populismen og motkulturene (Knutsen 1997:233).

På 1960-tallet forelå det langt på vei en tverrpolitisk enighet om den norske vekstpolitikken som ble ført. Det gjorde at mer militante miljø-organisasjoner vokste frem samtidig med at det fant sted en sterk ideologisk strømning generelt i befolkningen. Miljøspørsmålet ble dermed ”politisert” gjennom ukonvensjonelle politiske kanaler (Knutsen 1997:233, Aardal 1993:19-20, 87, Aardal og Valen 1995). Utover 1970-årene ble miljøvernshensynene i første rekke fremmet gjennom motstanden til utbyggingen av vass- og kjernekraftverk (Knutsen 1997:234,240, Aardal 1990:148; 1993:8), og var i stor grad et spørsmål om vekst vs. vern. Flere miljøkatastrofer på 1980-tallet styrket miljø- og naturvernsfronten ytterligere.

Miljøkonflikten i Norge har ikke fått konsekvenser i form av egne ”grønne” partier, slik man har sett i mange andre land⁵(Aardal 1993:87). Det som imidlertid har skjedd er at de etablerte partiene har ”tatt opp i seg” miljøspørsmålet, og partiene som har relatert seg nærmest til industrisamfunnets konflikter er ansett for å være minst miljøinteresserte (ibid: 88). For eksempel har SV vist større interesse for miljøvern

---

⁵ Miljøpartiet De Grønne ble offisielt stiftet i 1988, men stilte allerede liste ved lokalvalget i 1987 i to fylker. Ved stortingsvalget i 1989 fikk partiet kun en oppslutning på 0,4 % (Aardal 1993:87).

enn for eksempel Ap, Høyre og Fremskrittspartiet (Frp). Det gjør at man likevel kan snakke om en norsk miljøkonflikt, til tross for de ”grønne” partienes fravær.

Mye av kritikken av Ingleharts teori går på teoriens manglende strukturelle forankring (Aardal 1993:73). Man kan kanskje tilbakevise kritikken ved å si at det ligger i postmaterialismens natur at strukturelle faktorer er mindre viktige. Det kan blant annet illustreres ved at SV og Ap, som begge regnes for å befinne seg på den politiske venstresiden, inntar ulike posisjoner i forhold til miljøspørsmålet. Aardal (ibid) påpeker samtidig at flere sosiale faktorer kan ha betydning for ens holdning til miljøvern, om så med indirekte effekt, og sier at det går et skille mellom de som er tilknyttet industri og markedsutsatte næringer/yrker og mellom de som er tilknyttet skjermede næringer/yrker. Man kan i denne sammenheng også snakke om en ”ny middelklasse” bestående av høyt utdannede mennesker, hvor spesielt de med tilknytning i sosialrelaterte yrker vektlegger det man kan karakterisere som ”nye” verdier, uten at miljø fremmes spesielt.

3.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tatt utgangspunkt i de teoretiske fremstillingene i kapittel 2 av konfliktlinjene religion-moral, venstre-høyre og postmaterialisme-materialisme, og vist hvordan disse konfliktene kan forstås i en norsk kontekst.

For den førstnevnte konflikten er det klart at de Skandinaviske landenes religiøse og moralske konflikter utarter seg annerledes enn for eksempel de kontinentale landene. Dette blir forklart ut fra reformasjonens ulike utfall i de to regionene, og skillelinjen i Norge må på grunn av dette først og fremst sees ut fra hvor religiøst aktiv man er, uavhengig av hvilken teologisk retning man tilhører. Derimot har den venstre-høyre-politiske konflikten i langt sterkere grad vist seg å være mer lik fra land til land, særlig arbeidsmarkedskonflikten. For Norges del har den sosio-økonomiske venstre-høyre-konflikten først og fremst utartet seg som en konflikt mellom offentlig og privat styring, og her innunder er konflikten om økonomiske utjevningstiltak viktig. Når det gjelder den verdibserte postmaterialistiske skillelinjen har denne ikke gitt seg utslag i egne partier i det norske partisystemet, men de nye verdistrømningene har blitt tatt opp av bestående

partier. Det er først og fremst gjennom miljøvernsspørsmålet at det kan sies å ha funnet sted en ”trede konfliktlinje” i Norge.

4. Kristendemokratiske partier og Kristelig Folkeparti

4.1 Introduksjon

Oppgavens formål er å se om det foreligger bestemte kjennetegn ved KrFs politikk i storhetsperiodene sammenlignet med politikken i andre valg, hvor partiet har gjort det dårligere. For å vite hvilke politiske kjennetegn man skal se etter, må man ha bestemte forventninger til partiet, noe som krever at man har kjennskap til KrF, og det vil da være nødvendig å gå nærmere inn på partiet og dets politikk. I dette kapitlet vil jeg derfor gjøre rede for KrFs politiske profil ut fra partiets opprinnelse og tradisjonelle politikk i lys av de tre konfliktdimensjonene gjort rede for tidligere i oppgaven.

Uten å foregripe begivenhetene, kan det generelt sies om KrF at de tradisjonelt har hatt en trofast og stabil velgergruppen med størst oppslutning fra de eldre og blant kvinner (Valen 1995:31, Aardal 1999,36, 44-5). Geografiske forhold har også hatt stor betydning for partiets oppslutning, noe som har vært tilfellet for alle de tre mellompartiene, da disse har fått sterkest støtte fra bygdene. KrF har hatt spesiell sterk oppslutning på Sør- og Vestlandet (Bjørklund 1997:143, Valen 1995:83,85), noe som må sees i sammenheng til at partiet tradisjonelt har hatt større tilslutning fra nynorsktalende og avholdsfolk (ibid:181). Sosiale og strukturelle forhold har imidlertid hatt mindre å si for partiets oppslutning (Valen 1995:131).

4.2 Ideologisk utgangspunkt for kristne partier

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for kristne partiers ideologiske utgangspunkt på et generelt grunnlag. Som allerede nevnt, så er ikke KrF å rekne for et parti på linje med de kontinentale kristendemokratiske partiene. Likevel kan den kristne verdibasis sies å utgjøre et grunnleggende likhetstrekk mellom disse partitypene. Med utgangspunkt i teori om kristendemokratiske bevegelser vil jeg derfor fremheve begreper hvis mening og innhold belyser viktige aspekter av kristne partiers politikk generelt.

Kristendemokratiske bevegelser har ikke sin basis i en politisk ideologi, eller i strukturelle forhold på linje med for eksempel sosialistiske eller markedsliberalistiske politiske partier (Irving 1979:29, 42). Bestemte prinsipper og en gjenkjennelig politikk former likevel bevegelsene til noe langt mer konkret enn løse religiøse sammenslutninger (Kersbergen 1994; 1995, Irving 1979). Det kan eksemplifiseres ved å ta utgangspunkt i ”kjernebegreper”, som *kristen etikk og moral, korporativisme, pluralisme, personalisme, sosial kapitalisme og forhandlingspolitikk*.

Et kristendemokratisk ideal er opprettelsen og opprettholdelsen av en *pluralistisk samfunnsstruktur*. Det vil si at forskjellige grupper, institusjoner og organisasjoner skal kunne fungere side om side og utgjøre det som blir forstått som ”den naturlige samfunnsstruktur” (Kersbergen 1995:40-1). Begrunnelsene bak ønsket om det pluralistiske samfunn er at de kristendemokratiske bevegelsene anser seg selv for å være åpne og demokratiske. De vil derfor ikke virke ekskluderende overfor bestemte klasser eller religiøse grupper (ibid:181-82), og oppmuntrer heller til ”spirituelle” samfunnsinndelinger på tvers av klassebarrierer. Nettopp en slik horisontal struktur skal åpne for at kristendemokratiske og sosialistiske fagforeninger skal kunne virke side om side, private og offentlige skoler skal være likeverdige og nasjonal og privat industri skal konkurrere med hverandre. I et vertikalt perspektiv fokuseres det på hvor beslutningene i samfunnet skal tas. Kristendemokratiske bevegelser har tradisjonelt vist motstand til en sterk stat og det optimale er et korporativt, pluralistisk system hvor staten finansierer og administrerer private eller semistatlige organisasjoner (ibid:148). Det foreligger imidlertid et overordnet ønske om et stabilt hierarki i det pluralistiske samfunnsidealet (ibid:181). Dette kan illustreres ved å sammenligne samfunnet med en organisme hvor alle samfunnsgrupperinger anses for å ha sin ”naturlige” og nødvendige posisjon.

Den vertikale forståelsen av pluralismebegrepet er nært knyttet til kristendemokratiets syn på enkeltindividet. Målet er at hvert individ skal kunne utvikle alle sider ved seg selv, både spirituelt og materielt. Et viktig poeng her er at individuell utvikling kun antas å kunne oppnås gjennom den ”naturlige samfunnsstruktur”. Familien anses for å være den bærende institusjonelle enhet i et slikt samfunn og her står *personalismebegrepet* sentralt. Dette innebærer et ønske om

at beslutninger skal tas på det nivå som ligger nærmest mulig den beslutningen gjelder, og derfor anses familien for å være en viktig enhet (Kersbergen 1995:31-2). Det er altså ikke individualitet i seg selv som er målet, men familien og det pluralistiske samfunn. Et tilsynelatende liberalistisk menneskesyn blir med dette langt mer konservativt selv om grunnideen til pluralismen bygger på liberale og demokratiske tanker, og kristendemokratiet danner slik en syntese mellom politiske og sosiale forhold.

Med spesiell relasjon til kristen demokratiets ønske om en horisontal samfunnsstruktur, er et av målene til de kristendemokratiske bevegelsene er altså å appellere på tvers av sosiale klasser og det er derfor vanskelig å kategorisere den kristendemokratiske ide som venstre eller høyre-orientert. Målet er at folket skal samles av den kristne moral og etikk, heller enn av sosio-strukturelle forhold (Irving 1979:30). Dette skal skje ved forhandlinger og kompromisser hvor man skal komme frem til en middelvei mellom liberalisme og kollektivism. På denne bakgrunn blir derfor kristendemokratiske partier ofte kategorisert som sentrumspartier eller ”*catch-all partier*”. Det er her svært viktig å påpeke at dette ikke betyr at kristendemokratiet stiller seg passivt til spørsmål som opptar de tradisjonelle venstre- og høyrepartiene, eller at de kristendemokratiske partiene ikke inntar holdninger i forhold til slike spørsmål. Kategoriseringen som et sentrumsparti må heller forklares ut fra at kristendemokratiske bevegelser begrunner sin venstre-høyre-relatert politikk annerledes enn de mer sosio-strukturelle partiene.

Hva angår kristendemokratiets nærhet til den tradisjonelle høyresiden av politikken, finner man at kristendemokratiet ofte vil bevare tradisjoner og unngå revolusjonære endringer (Irving 1979:33). I tillegg forsvarer den kristendemokratiske ideologi individets eiendomsrett, de er motstandere av kommunismen og sosialismen, de har et konservativt syn på enkeltindividet og viser generell motstand til statsintervenering (Irving 1979:11, Kersbergen 1994:32; 1995:182-83,215). På den andre side er det flere forhold som underbygger forskjellene mellom konservative og kristendemokratiske partier. For det første er de kristendemokratiske bevegelsene konservative først og fremst på grunn av deres ønske om å ivareta de religiøse verdiene. Høyre-orienterte partier er også i tradisjonell forstand opptatt av religion og

moralske spørsmål, men i nyere tid ser man at de verdikonservative og/ eller markedliberalistiske partiene ofte er mer sekulære (Kersbergen 1994:33). Kristendemokratiet er på sin side motstandere av økonomisk liberalisme og tradisjonelle materialistiske verdier (ibid:36), og man har i mange tilfeller sett at de kristendemokratiske bevegelsene har distansert seg fra de tradisjonelt konservative partiene.

I forhold til den tradisjonelle venstresiden i politikken har de kristendemokratiske bevegelsene altså fremstått som anti-sosialistiske. Særlig innenfor det *sosialpolitiske* området har likevel kristendemokratiet ligget nærmere venstre enn høyresiden i politikken. Utgangspunktet for kristendemokratiets sosialkapitalistiske politikk er at man må gi hjelp til de svakeste samfunnsgruppene, uavhengig av hvem disse er. Da kristendemokratiets sosialpolitikk skulle utformes skjedde dette i en periode hvor arbeiderklassen ble ansett for å være en ressurs svak gruppe, og dermed kom denne klassen i fokus. Kristendemokratiet kan likevel ikke av den grunn regnes for å være en ”sosialistisk støttespiller” da motivene altså er å hjelpe de dårligere stilte i samfunnet, uavhengig av klasse, motivert ut fra en kristen moral og etikk om nestekjærlighet og veldedighet. Veldedighet innebærer at man i kraft av nestekjærlighet skal hjelpe de som står dårligere stilt enn seg selv, men hjelp skal gis på eget initiativ. Kristendemokratiet plasserer seg med dette i en slags midtposisjon mellom liberaldemokratisk tenkning og sosialisme, hvor individets selvstendighet ivaretas, samtidig som det vil opprettholde de sosiale ulikhetene som foreligger i samfunnet (Esping-Andersen 1990:58-61, Kersbergen 1995:192-93). Med dette som utgangspunkt har de kristendemokratiske velferdsmodellene blant annet blitt kalt *korporative*, fordi tilgangen til sosiale goder ikke er universell, men avhenger av ens tilhørighet til en sosial enhet i det pluralistiske samfunn. Et av de viktigste kjennetegnene for den kristendemokratiske velferdsmodellen er at den fokuserer på økonomiske overføringstiltak i et slikt korporativt system, og dette skiller den klart fra en mer venstreorientert velferdspolitik⁶. I de korporative landene

---

⁶ Esping-Andersen (1990) skiller mellom tre ulike ”velferdsregimer”; det *liberalistiske*, det *sosialdemokratiske* og det *korporative* regimet. Tidligere sammenligninger av velferdsregimene i Skandinavia og i de kontinentale landene har vist at de samlede utgiftene har vært relativt like i kvantitet. Senere studier har imidlertid vist store kvalitative ulikheter mellom de forskjellige regimetyperne (Esping-Andersen 1990:26-7, Kersbergen 1995:174-

vil overføringstiltak til familiene vektlegges, heller enn offentlige tjenester, og slik opprettholdes det såkalte ”*male-bred winner system*” (Kersbergen 1995:175). Det vil si at økonomiske overføringer oppmuntrer til at man ved uforutsette økonomiske tap likevel kan opprettholde den tradisjonelle struktur i kjernefamilien.

4.3 Kristelig Folkepartis forankring i motkulturene

I dette kapittelet vil det sees nærmere på hva man kan kalle KrFs opprinnelse og særegenhet. Som et utgangspunkt vil det være naturlig å se nærmere på de tre såkalte motkulturene, da disse lå til grunn for opprettelsen av Venstre i 1884, som kan sies å være et slags moderparti for KrF.

Som vært inne på i kapittel 2.3 ble utfallet av reformasjonen annerledes i Skandinaviske land sammenlignet med kontinentale land, og derfor vokste det blant annet i Norge frem en ikke-konformistisk gruppe, som resultat av motstanden til samarbeidet mellom den lutherske kirke og staten. Motstandsgruppen bestod av hva man kan kalle en pietistisk og ekstremistisk kristen lekmannsbevegelse, som i kapittel 3.2 er referert til som en smal, intens og religiøs og kulturell fundamentalistiske gruppe (Arter 1999:131). Lekmannsbevegelsen fikk spesielt sterk oppslutning i ytre kyststrøk på Sør- og Vestlandet rundt Haugesund og Stavanger, men støtten var generelt sterk fra hele Norsjøkysten (Bjørklund 1997:143, Madeley 1994:148-49, Rokkan 1967:372,391, Sæther m.fl. 1985:79, Valen 1978:132; 1995:64,81-5). Den andre gruppen som var del av de tre motkulturene var avholdsbevegelsen, som i stor grad overlappet de religiøse gruppene geografisk, men som også fikk støtte i perifere områder lengre fra det såkalte bibelbeltet langs kysten (Bjørklund 1997:143). For det tredje vokste det frem en mer liberal og ”frilynt” målbevegelse, som nok var den mest fremtredende av de tre motkulturene (Rokkan 1967:372). Målbevegelsen hadde sterkest oppslutning i indre deler av Østlandet og i fjell- og fjord- Norge (Bjørklund 1997:144, Rokkan 1966:77), men fikk også støtte fra byradikale grupper. Samtidig som målbevegelsen distanserte seg fra den pietistiske lekmannsbevegelsen, forsterket også de religiøse motsetningene på mange måter den lingvistiske konflikten, men den

---

75). Det nederlandske systemet har fremstått som en slags ”prototyp” på et ”kristendemokratisk velferdssystem”, karakterisert av en krysning mellom universalisme, partikularisme og differensiering av

---

sterkeste overlappingen fant altså sted mellom lekmanns- og avholdsbevegelsen (Rokkan 1966:77, Valen 1978:154).

Til sammen utgjorde de tre motkulturene en fragmentert gruppe. Den regionale, perifere motstanden til den sentrale embetsmannsstaten dannet likevel et felles grunnlag for, og på bakgrunn av denne opposisjonen ble Venstre stiftet i 1884 (Lipset og Rokkan 1967:18). Partiet var frem til begynnelsen av 1900-tallet det mest dominerende partiet i utkantstrøkene på Sør- og Vestlandet og i Nord-Norge (Valen 1995:83)⁷. I 1888 ble Venstre delt i "Moderate Venstre" (MV) og "Rene Venstre" (RV) (Rokkan 1967:391, Valen 1978:130;1995:64). MV representerte den religiøse fløy i det opprinnelige Venstre og dannet en midlertidig allianse med de konservative i sentrum (Rokkan 1967:391, Sæther m.fl. 1985:3, Valen 1978a:131-33). Partiet fikk sterkest oppslutning langs kysten av Sør- og Vestlandet, i Haugesund og i Stavanger (Madeley 1994:148-49, Rokkan 1967:391, Sæther m.fl. 1985:79, Valen 1978: 132). RV ivaretok kjernen i det opprinnelige Venstre og hadde sterkest oppslutning i indre fjord- og dalstrøk.

Partiet ble imidlertid samlet igjen tidlig på 1900-tallet, men etter flere indre konflikter vedtok Norsk Landmandsforbund i 1920 at de skulle stille en egen liste ved valget i 1921. Forbundet fikk i 1922 navnet Bondepartiet (Bp) og skiftet i 1959 til Senterpartiet. Senere brøt enda en gruppe seg løs fra Venstre og dette var opptakten til at KrF for første gang stilte egen liste ved valget i 1933. Formålet med stiftelsen av KrF var å ivareta de religiøse, moralske og tradisjonelle verdiene i samfunnet, som en motvekt til de sekulære kreftene som etter hvert vokste frem. Partiet viste seg nettopp å få størst oppslutning i de samme landsregionene som tidligere MV, noe som gjenspeiler KrFs religiøse tilknytning (Valen 1995:64). Sammenlignet med de kontinentale kristne partiene, fremstod KrF med sin smale appell som et demonstrativt og aggressivt protestparti (Karvonen 1994:126). Partiet var dessuten det første kristne partiet i Skandinavia og ble med dette et foregangsparti for de

---

hvilke goder som oppnås (Kersbergen 1995:175).

⁷ Høyre ble dannet som motvekt til Venstre. Høyre fikk sterkest oppslutning i hovedstaden og byene på Østlandet, i Trøndelag og i områdets omkringliggende landdistrikt (Valen 1978:130, Rokkan 1967:391). Venstre vant en overveldende seier ved valgene i 1879 og 1882. I 1884 fikk de regjeringsmakten, som resultat av riksrettssak mot høyre-regjeringen Selmer (Rokkan 1966:75-6).

kommende kristne partiene i regionen. De skandinaviske kristne partiene kan derfor sies å ha inntatt en helt distinkt politisk posisjon i de respektive partisystemene, og de har utgjort langt mer særegne tilfeller enn deres kontinentale søsterpartier (ibid 1994:138). Til tross for lavkirkegruppens aktive rolle i KrF har partiet vist seg å appellere bredere innenfor de kristne kretser enn kun til ”lekmannsområdene” rund Sør- og Vestlandet, og har i langt større grad fremstått som et samlingsparti for ulike grupper av teologiske retninger (Arter 1999:131, Madeley 1994: 150, Sæther m.fl. 1985:227).

4.4 Stiftelsen av Kristelig Folkeparti

Jeg vil her peke på noe av foreløpet i stiftelsen av KrF. Da det etter hvert ble gjort alvor av å danne et kristent parti, møtte dette sterk motstand i grupper man i utgangspunktet kunne tenke seg ville støtte en slik opprettelse. Det skulle nemlig vise seg å ikke være helt uproblematisk å blande kristendom og politikk.

Allerede på de kristelige organisasjonenes fellesmøte i 1919 ble det nedsatt en komité som skulle ”utrede mulighetene av at danne et kristelig folkeparti” (Sæther m.fl. 1985:5). Ideen ble likevel ikke for alvor tatt opp før i 1924 da Nils Lavik (V) samlet sammen en gruppe mennesker, deriblant Johs. Lavik (redaktør i Dagen), til det såkalte Bergensmøtet hvor stiftelsen av et kristelig parti ble drøftet. Engasjementet grunnet i en generell kamp for å bevare den lutherskortodokse tradisjon mot de sekulære tendensene som vokste frem i samfunnet (Karvonen 1994:126, Rokkan 1970:107). Det skulle likevel gå enda noen år før KrF ble dannet.

Både før og etter KrFs fremvekst var mange skeptiske til diffusjonen mellom religion og politikk. De som var for opprettelsen av et slikt politisk parti forsikret på sin side om at kristendommen skulle stå høyere enn partisynet. Dessuten ble det argumentert at kristendommen hadde implikasjoner for alle aspekter av samfunnet, og at det derfor var behov for et talerør for det kristne livssyn (Madeley 1994:144, Sæther m.fl. 1985:226). Erling Wikborgs⁸ uttalelse underbygger dette: ”Et kristent politisk parti i virkelig mening er et parti hvis samlede funksjoner i det politiske liv og arbeid er stillet inn under overlyset fra Guds ord. Det er i dypere mening

programmet, hvorfra alt annet skal utfolde seg i organisk sammenheng. Også politikken ”må opp på troens plan” (Sæther m.fl. 1985:231). Johs. Lavik og avisen Dagen stod på den andre side i spissen for at de kristne verdiene skulle fortsette å representeres gjennom enkeltpersoner i bestående partier, og han fremmet Nils Lavik som en ønsket representant på Venstres liste i Hordaland (ibid:6). Denne strategien viste seg etter hvert ikke å føre frem, blant annet da Lavik kun kom på en 6. plass etter Venstres nominasjonsmøte i Hordaland for valget i 1930. Frem mot valget i 1933 var det langt større enighet innefor det kristne miljø, og nå gikk også Dagen inn for at egne kristne lister måtte stilles.

4.september 1933 ble KrFs stiftelsesmøte holdt i Bergen (ibid:15). KrFs liste var sammensatt av mange personer tilknyttet lekmannsbevegelsen, som for eksempel medlemmer fra Det Vestlandske Indremisjonsforbund og fra Det Norske Kinamisjonsforbund (ibid:16). Samtidig som KrF stilte liste måtte partiet samtidig bygges opp fra bunnen. Det var likevel ikke før etter 2.verdenskrig at oppbyggingen kom skikkelig i gang, og det ble nå satset på to fronter; den organisatoriske oppbyggingen sentralt og utvikling av fylkeslagene som hadde vokst frem (ibid:60). Fremveksten av fylkespartiene økte raskt fra 1933, og blant annet ble den første Hordalandlisten stilt dette året. Like etter ble KrF i Bergen stiftet (ibid:37-8), utvidelsen gikk videre til Sogn og Fjordane, og da KrF fikk et Oslo-lag i 1937 var partiet godt på vei mot å bli et riksparti. I 1938 ble det første landsstyret for KrF holdt, men det var ikke før i 1940 at partiet fikk sin første fast ansatte (ibid:42).

KrF stilte som riksparti for første gang ved valget i 1945. Dette året ble det også stilt lister i Møre og Romsdal, Østfold og Sør-Trøndelag (ibid:63). Frem mot 1945 var det likevel fortsatt mye på den organisatoriske plan som manglet, men like før valget fikk partiet et eget kontor med telefon og ettersom tallet på KrF-lag og medlemmer økte, forbedret også økonomien seg (ibid:49,60). Dette gjorde at partiet nå kunne ansette en lønnet sekretær som skulle styre kontoret i Oslo.

KrFs første landsmøte ble holdt i august 1945 og nå ble det opprettet et landsråd, et arbeidsutvalg blant folk i landsstyret og ulike nemnder (ibid:60). Et nytt landsstyre ble også valgt med Lavik som fortsatt formann, og det ble ved valget stilt

---

⁸ Erling Wikborg, formann i KrF 1951-1955, parlamentarisk leder 1954- 1961 og Utenriksminister 1963.

krav til alle tillitsmenn om personlig kristen tro. Etter hvert ble avisen Folkets Framtid stiftet, og fra årsskiftet 1947/ 1948 ble avisen utgitt i tilknytning til Dagsavisen. Fra nå av var Folkets Framtid en fullt integrert del av Dagsavisen. Avisen ble imidlertid nedlagt i 1954.

Sideorganisasjoner til KrF vokste også raskt frem (ibid:63). I 1946 ble det første landsstyret for KrF Kvinner holdt, og den første offisielle etterspørsel om stiftelsen av en ungdomsgruppe forelå på landsstyremøtet i april 1946. Ungdomsgruppen hadde sitt første landsmøte i desember 1946.

4.5 Kristelig Folkepartis politikk

Som så vidt vært inne på tidligere i oppgaven, var motivasjonen bak stiftelsen av KrF å fremme den kristne tro, og bekjempe de sekulære kreftene i samfunnet. I dette kapittelet vil jeg først komme noe mer inn på disse forholdene ved å gjøre kort rede for grunntanken bak opprettelsen av KrF. Underkapitlene 4.6.1, 4.6.2 og 4.6.3 vil videre komme inn på KrFs tradisjonelle hjertesaker i lys av konfliktlinjene venstre-høyre, religion-moral og miljø. Hvert av kapitlene vil slik gi en oversikt over en del viktige saker for KrF, informasjon om når disse dukket opp i tid og hvordan partiet forholder seg til disse sakene i nyere tid.

KrF ville fremstå som ”annerledespartiet” og det overordnede målet var å slå ring om kristendommens stilling i befolkningen som motvekt mot de sekulære strømningene i samfunnet (Sæther m.fl. 1985:29,102). Sæther m.fl. (1985:59) karakteriserer derfor etterkrigstidens KrF som ”et kristelig, sosialt og demokratisk parti”, og plassert etter tradisjonelle konfliktdimensjoner kunne partiet sies å være ”et verdikonservativt og sosialt innstilt mellomparti, med en helt spesiell forpliktelse for alle sine tillitsmenn på et kristent verdigrunnlag” (ibid:27).

Kampen for at samfunnet skal bygge på den kristne tro og moral har vært en konstant størrelse i KrFs politikk (Sæther m.fl. 1985:97). Med dette som plattform har en viktig del av partiets politikk vært å forsvare de kristne institusjoner og organisasjoner (ibid:227), ettersom disse anses for å være nødvendige for å ivareta de åndelige verdiene i samfunnet. Slik kan også KrF sees på som et funksjonelt redskap for den kristne tro (Karvonen 1994:122, Lipset og Rokkan 1967:18). I Skandinavisk

sammenheng har det imidlertid vært tradisjon for at kristne partier forsvare de kristne verdier generelt, uten å være direkte knyttet til bestemte kirkesamfunn (Karvonen 1994:122). Det gjelder også for KrF og da partiet ikke kan sies å være et politisk interesseparti i tradisjonell forstand, men heller et tverrkirkelig verdiparti, som har viste seg å romme alle teologiske bevegelser, er det i tråd med partiets målsetning om å være et parti for hele folket (Arter 1999:131, Madeley 1994: 150, Sæther m.fl. 1985:227).

4.5.1 Religion og moral i KrF

Som det er gjort rede for ovenfor vil jeg i dette kapitlet se nærmere på viktige saker for KrF, som kan knyttets opp mot den religiøse og moralske konfliktlinjen i Norge.

Den materialistiske veksten som fant sted utover 1950-årene utfordret det tradisjonelt kristne idealet om måtehold, og KrF mente derfor at verdibevisstheten i samfunnet måtte skjerpes (Sæther m.fl. 1985:97). Dette krevde at KrF nå måtte finne sin plass i et samfunn under store og inngripende endringer, og fra partiets egne rekker ble det etter hvert etterlyst en sterkere bevisstgjøring og ideologisk debatt (ibid:190). De nye utfordringene ville imidlertid kreve at KrF gikk i sterkere dialog med de andre partiene, og et gjennomgangstema innad i partiet utover 1950- og 1960-årene var derfor om KrFs ”spesielle oppgave” forhindret partiet fra å samarbeide med andre partier (ibid:100).

Abortspørsmålet har vært en av partiets sterkeste fanesaker opp gjennom tidene. I et svar på kritikk av straffelovens § 245 om fosterfordrivelse, tok KrF allerede på 1930-tallet opp abortlovgivningen (ibid:30). KrF uttalte da at ”Fosterfordrivelse var drap og derfor brudd på kristen moral”, og dette ble begrunnet med at ”Det ufødte liv måtte betraktes som et selvstendig individ med krav på rettslig vern fra samfunnets side” (ibid:199). KrFs restriktive abortsyn ble imidlertid ikke nedfelt i partiprogrammet før i 1953 (ibid:108, Valen 1995: 208), og ved valget etter ble det uttalt i programmet at: ”Ut fra det kristne syn er alt spirende menneskeliv hellig og ukrenkelig” (Sæther m.fl. 1985:108). I 1964 trådte det i kraft en ny abortlov, som KrF tidligere hadde stemt imot (ibid:144). Loven tillot abort på et sosialmedisinsk grunnlag, mens KrF mente at abort kun kunne tillates ved alvorlig

fare for morens liv og helse, eller hvis svangerskapet var inngått ved en straffbar handling. Debatten fikk nå også et sterkere kirkelig innslag enn tidligere, og på bispemøtene utover 1970-tallet ble det blant annet rettet sterk kritikk mot abortloven, ”som ga anledning til å ta menneskeliv, født eller ufødt” (ibid:199). Uttalelsene fikk støtte fra kristne organisasjoner og det kristne samfunn for øvrig, og KrFs politikk på området var her i samsvar med den kristne opinionen.

KrF kom til regjeringskontorene blant annet med Egil Aarvik som Sosialminister året etter at den nye loven trådte i kraft. En kraftig økning i aborttallene gjorde at Aarvik ville endre loven av 1964, men rakk ikke dette før regjeringen gikk av i 1971. Året etter kom imidlertid en ny regjering til hvor KrF også deltok, og denne gangen fikk partiet Sosialdepartementet med Bergfrid Fjosa som minister (ibid:180). Det viste seg imidlertid at det ikke forelå flertall for å endre loven, så Sosialdepartementet gikk heller inn for en innstramming i praksisen av abortloven.

Ved stortingsvalget i 1977 fikk Ap og SV flertall for sitt ønske om fri abort (ibid:200-203), og lov om selvbestemt abort trådte i kraft i 1978. Utover 1980-tallet ble lov om fri abort mer og mer akseptert, og det tidligere så kontroversielle temaet var ikke lengre det det en gang hadde vært. Det er imidlertid viktig å påpeke at motstanden mot selvbestemt abort fortsatt er sterkt gjeldende for KrFs del, og partiet ønsker fremdeles å oppheve dagens lov om selvbestemt abort⁹, samt å få til et reelt rettsvern for det ufødte liv¹⁰. Samtidig har nye relaterte spørsmål kommet til (ibid:203), som debatten om bio- og genteknologi og fostervannsdagnostikk¹¹, og også her har KrF inntatt en restriktiv holdning.

Avholdssaken er en annen viktig sak for KrF. Til tross for at det på 1960- og 1970-tallet ble klart at forbudslinjen fra 1920- og 1930-årene ikke var et reelt politisk mål, har KrF likevel i stor grad levd opp til målsetningen om ”eit heilt edru folk”

---

⁹ KrFs hjemmeside (2003-04-04)[online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del13.asp#_132

¹⁰ KrFs hjemmeside (2003-04-04)[online].-URL:
http://www.krf.no/politikk/brosjyrer%20og%20manifester/menneskeverd/menneskeverd_dokument.htm#Foste_rets_rett_til_liv

¹¹ Aftenpostens hjemmeside: (2002-09-23)[online].-URL:
<http://www.aftenposten.no/spesial/valg2001/article.jhtml?articleID=190103>

(ibid:33). Den opprinnelige begrunnelsen for den restriktive alkoholpolitikken var imidlertid sosialt betinget, og det ble argumentert for at sosiale forhold måtte gå foran den private frihet (ibid:90). Også i nyere tid er rusproblematikken primært knyttet opp til det sosialpolitiske feltet, og partiet påpeker at rusmisbruk er landets største sosialmedisinske problem¹².

Et generelt utgangspunkt for partiets kulturpolitikk har vært at kulturinstitusjonenes primære oppgave er å ivareta, heller enn å bryte ned, den kristne grunnmoral i samfunnet. Dette ser man blant annet ved at barneoppdragelse har vært ansett i KrF for å være en avgjørende faktor for å ivareta kristendommen i samfunnet, og her antas hjem, kjernefamilie og skole for å ha en viktig oppgave. Vern av kristendomsundervisningen i folkeskolen var derfor tidlig et mål, og med innføring av niårig skolegang (skoleloven av 1969) og med en sterk økning av barnehageinstitusjoner utover 1970-tallet, ble det enda viktigere for KrF å sikre at kristendommen ble gjort til hjørnestein i hele skoleverket og i barnehagene (ibid:102,138,197). At KrFs skolepolitikk er moralsk betinget kom blant annet frem ved KrFs restriktive forhold til forplantningslæren i skolen. Partiet har ikke vært imot slik undervisning prinsipielt, men undervisningen ble, og har blitt, forutsatt å skulle være i overensstemmelse med den kristne moral. Partiet gikk imidlertid sterkt imot prevensjonslære, noe som blant annet ble begrunnet gjennom foreldreretten¹³ (ibid:89). Dette er ikke enkeltsaker som eksplisitt kan finnes igjen i partiets nyere målsetning, men ønsket om en verdidebatt i den norske skole er fortsatt reell i 2001¹⁴.

I 1988 kom for første gang kontantstøtte-begrepet inn i norsk politikk¹⁵. Kontantstøtteordningen kan på mange måter sies å være et resultat av KrFs vektlegging av kjernefamilien, og KrF har i lengre tid vektlagt at begge foreldre skal ha valgfrihet med hensyn til ute- eller hjemmearbeid (ibid:197). Kontantstøtten var en

---

¹² KrFs hjemmeside (2003-04-04)[online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del25.asp#_2503

¹³ Partiets syn på seksuelt samvær og prevensjon kom spesielt til uttrykk i to saker som kom opp i Stortinget i siste halvdel av 1940-årene (Sæther m.fl. 1985:67). For det første viste KrF motstand til å bevilge penger til prevensjonsopplæring hos mødrehygiene-kontoret, og for det andre ville ikke partiet støtte Forsvarsdepartementets forslag om utdeling av preventive midler til vernepliktige soldater.

¹⁴ KrFs hjemmeside (2003-04-04)[online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del24.asp#_2401

av partiets hovedsaker foran valget i 1993 og 1997, og da KrF, Sp og Venstre kunne danne regjering etter valget i 1997 forelå et flertall i Stortinget for å gjennomføre kontantstøtteordningen fra og med 1.august 1998¹⁶. For å utfylle målet om fritt valg for foreldrene, ønsket partiet samtidig en utbygging av barnehagetilbudet og av fedres selvstendige rett til ”pappa-permisjon” basert på egen inntekt og stilling¹⁷.

En annen kontroversiell og viktig sak for KrF blomstret opp foran valget i 1997 ettersom det skulle være kirkemøte i november samme år. Dette gjaldt homofiles rett til inngåelse av partnerskap og homofiles plass i kirken¹⁸.

4.5.2 Venstre-høyre i KrF

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på KrFs viktigste politiske saker som kan relateres til den venstre-høyre-politiske konfliktdimensjonen.

I de første etterkrigsårene var partiets offisielle standpunkt å støtte opp under fellesprogrammet, selv om det langt fra var full enighet i partiet om dette¹⁹ (Korsvold 1973: 138-39, Sæther m.fl. 1985: 69). De som talte for fellesprogrammet og reguleringspolitikken begrunnet dette ut fra praktiske forhold, og ikke ut fra den kristne lære slik resten av partipolitikken var tenkt oppbygd. Partiet var likevel ikke i utgangspunktet et Ap-vennlig parti, da de blant annet var sterke motstandere av sosialismen (Rovde 1972:133). Den indre uenigheten i partiet om KrFs stilling og den diffuse politikken på området vitner om at økonomiske spørsmål var av sekundær interesse for partiet i denne tiden.

---

¹⁵ KrFs hjemmeside (2002-09-23)[online].-URL:

<http://www.krf.no/krfweb/politikk/nyheter/artikler/kontmor.htm>

¹⁶ Odins hjemmeside: (2002-09-23)[online].-URL: http://odin.dep.no/bfd/norsk/aktuelt/nye_public/004005-990215/index-dok000-b-n-a.html

¹⁷ Aftenpostens hjemmeside (2002-09-23)[online].-URL: <http://tux1.aftenposten.no/nyheter/iriks/d10579.htm>

¹⁸ I juni 1997 ble Siri Sunde bedt om å gå av som prest, etter at hun ble den første prest som inngikk homofilt partnerskap (Aftenpostens hjemmeside (2002-09-26)[online].-URL:

<http://tux1.aftenposten.no/nyheter/iriks/d13627.htm>). Ved kirkemøtet i 1995 hadde det blitt vedtatt at homofile ikke skulle kunne ansettes som prester, og det ble også sagt nei til personer som levde i homofilt samliv, men kirkemøtet skulle nå på nytt gjennomgå dette vedtaket. Kirkens holdning møtte en generell motstand blant partiene, men KrF forholdt seg i flere sammenhenger uklart til spørsmålet (Aftenpostens hjemmeside (2003-03-02) [online].-URL: http://tux1.aftenposten.no/bakgr/970703/i_dag.htm og (2003-03-02) [online].-URL: <http://tux1.aftenposten.no/bakgrunn/971102/kronikk.htm>).

¹⁹ Partiformann Nils Lavik og Erling Wikborg (KrFs varaformann) var for en Ap-vennlig økonomisk politikk. Store deler av stortingsgruppen, med Einar Hareide (sekretær i sjøfarts- og fiskerikomiteen) i spissen, var langt mer kritisk til politikken regjeringen førte.

I stede ble vern om distriktenes og primærnæringenes interesser retningsgivende for utformingen av partiets økonomiske politikk i de første etterkrigsårene, og KrF ville blant annet ha en ”rettferdig økonomisk jamstilling mellom næringane og landsdelane” (Korsvold 1973:145-48). Et hovedmål her var at jordbruksnæringen skulle få like gode lønns- og arbeidsvilkår som andre næringer, og kravet om prisøkning ble hyppig fremsatt. En naturlig følge av dette ble at KrF, sammen med de andre sentrumpartiene, stilte seg kritisk til en for sterk satsing på eksport- og storindustri.

Opp gjennom årene har partiets næringspolitikk endret seg, for eksempel ved å omfatte flere næringer. Partiets målsetning for primærnæringen er likevel fremdeles²⁰. Riktignok går KrF nå inn for en reell konkurranse mellom alle ledd i verdikjeden, men favoriserer fremdeles norske jordbruksprodukter²¹, og dagens grensevern av den norske landbruksproduksjonen støttes opp om²². Selv om det gjelder andre næringer er distriktene fortsatt i fokus, og partiet legger stor vekt på Statens nærings- og distriktsutviklingsfonds rolle i utviklingen og opprettholdelsen av norsk næringsliv, og små- og mellomstore bedrifters vilkår ønskes å styrkes²³. Også i norsk næringsliv generelt ønsker partiet å sikre norske interesser, men er ikke utelukkende for offentlig styring da partiet ønsker å styrke den kommersielle virksomheten. KrF har derfor blant annet støttet opp om opprettelsen av et investeringsselskap hvor majoriteten av finansieringen skal være privat. Slik ønsker KrF å gi støtte til små- og mellomstore bedrifter, på og utenfor børs, innen- og utenlands, for å styrke et konkurransedyktig næringsliv og gi privat kapital til nye og forskningsbaserte næringer²⁴.

Fra slutten av 1960- og begynnelsen av 1970-tallet fant det sted en økt interesse for ideologiske spørsmål i norsk politikk. Krav om en klarere økonomisk

---

²⁰ KrFs hjemmeside (2003-04-04) [online].-URL:

http://www.krf.no/krfweb/politikk/div_pol_dokumenter/landbruksdokument.asp#rolle%20i%20distriktpolitikk%20en

²¹ KrFs hjemmeside (2003-04-04) [online].-URL:

http://www.krf.no/krfweb/politikk/div_pol_dokumenter/landbruksdokument.asp#omsetning%20av%20landbruksvarer

²² KrFs hjemmeside (2003-04-04) [online].-URL:

http://www.krf.no/krfweb/politikk/div_pol_dokumenter/landbruksdokument.asp#internasjonalt%20perspektiv

²³ KrFs hjemmeside (2003-04-04) [online].-URL:

http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/innhold.asp

linje ble snart fremmet innad i KrF, og det ble ytret ønske om et sterkere *etisk* engasjement i partiets økonomiske politikk (Sæther m.fl. 1985:138,190). Dette ga seg blant annet utslag i partiets bistandspolitikk, uten at dette området uten videre er naturlig å relatere til venstre-høyre-spørsmålet (ibid:193). Allerede i kjølvannet av 2.verdenskrig førte partiet en sterk solidaritetslinje overfor trengende land, og bistandspolitikk ble for første gang tatt opp i partiprogrammet i 1953 (ibid:110). Fra 1970-tallet ble nøden som fantes i utviklingslandene i større grad enn tidligere sett i sammenheng med overflod i industrilandene, noe som stemte godt med KrFs tradisjonelle politikk på området. Bistandspolitikken har vært en viktig sak for KrF også i nyere tid, og både foran valget i 1997 og 2001 gikk partiet til valg på ønske om at u-hjelpen skulle økes til 1 prosent av brutto nasjonalinntekt²⁵.

Et annet område som er mer naturlig å knytte opp mot det venstre-høyre-politiske området, og som også kan relateres til partiets ”etiske engasjement”, er partiets velferdspolitikk. Krav om økonomisk og sosial rettferdighet på tvers av sosiale klasser har tradisjonelt vært et viktig mål for KrF, og det er først og fremst innen det helse- og sosialpolitiske feltet at KrF kan sies å ha utmerket seg i forhold til den venstre-høyre-relaterte politikken. Allerede fra mellomkrigstiden var KrF opptatt av å bedre levekårene for de svakeste i samfunnet, med spesiell vekt på økningen i arbeidsledigheten som fant sted i denne perioden (ibid:32).

Partiets sosialpolitikk kom særlig klart frem da KrF fikk sosialdepartementet, og Egil Aarvik fikk ministerposten under den borgerlige Borten-regjeringen (ibid:140). Mange viktige reformer ble nå vedtatt, og i forkant av valget i 1965 var foketrygdreformen en viktig valgsak. Dette var en reform det i utgangspunktet var tverrpolitisk enighet om, og som var programfestet av KrF allerede fra 1961 (ibid:143). I 1966 ble lov om folketrygd til alle vedtatt i Stortinget, og som planlagt satt ut i livet 1. januar 1967 (Furre 1993:334, Sæther m.fl. 1985:143). Tre år senere trådte sykehusloven i kraft, og denne åpnet gradvis for at det ble satt et sterkere fokus på de psykiatriske sykehusene, institusjonene for psykisk utviklingshemmede og

---

²⁴ KrFs hjemmeside (2003-04-04) [online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del22.asp#_2201

²⁵ Aftenpostens hjemmeside (2002-09-23)[online].-URL: <http://tux1.aftenposten.no/nyheter/iriks/d10579.htm> og (2002-09-23)[online].-URL:<http://www.aftenposten.no/nyheter/okonomi/article.jhtml?articleID=210636>

vanføre, samt private helseinstitusjoner, da institusjoner av denne typen også falt innunder den allmenne sykehusplanleggingen. Generelt klargjorde loven fylkenes ansvar for planlegging, godkjenning og drift av helseinstitusjonene.

I nyere tid finner man igjen den samme målsetningen i KrFs helse- og sosialpolitikk som i tidligere perioder. Det overordnede målet er å utjevne de sosiale forskjellene i samfunnet²⁶, og her innunder settes fokuset på rusmisbrukere og de funksjonshemmedes livskvalitet²⁷. I dette arbeidet oppfattes fremdeles folketrygden for å være det viktigste redskapet, med noen endringer for å tilpasse systemet og imøtekomme økningen i utbetalingene²⁸. Noen endringer finner man også i partiets politikk overfor helsetjenesten. Blant annet la Bondevik-regjeringen i 1999 frem et lovforslag om fastlegereformen, som gir fritt valg av en fast lege i egen eller en annen kommune²⁹. Når det gjelder ansvar for sykehusene har partiets politikk på mange måter vært stabil, og da lovforslaget om statlig overtagelse av sykehusene ble lagt frem i 2000, gikk KrF imot en slik endring³⁰.

4.5.3 "Nye" verdier i KrF

Som i de to forutgående underkapitlene vil jeg her gjøre rede for KrFs politikk, men nå i forhold til en slags postmaterialistisk konfliktlinje. I Norge har denne først og fremst gitt seg utslag i en miljøvernkonflikt (kapittel 3.3).

1970-tallet var preget av en generelt sterkere ideologisk bevisstgjøring og debatt, som i og for seg ikke var nytt for et parti som KrF, og politikken vitner nettopp om en større politisk bredde i denne perioden, ved at partiet viste et sterkere engasjement i "nye" saker, som strekte seg utover de tradisjonelle kjernesakene, samtidig som det kristne verdigrunnlag fortsatt ble ivaretatt.

---

²⁶ KrFs hjemmeside (2003-04-04) [online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del25.asp#_2501

²⁷ KrFs hjemmeside (2003-04-04) [online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del25.asp

²⁸ KrFs hjemmeside (2003-04-04) [online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del27.asp#_2702

²⁹ KrFs hjemmeside (2002-04-10)[online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del13.asp#_134

³⁰ KrFs hjemmeside (2002-04-10)[online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del13.asp#_135

Ikke bare for KrF, men for alle partiene generelt, var 1970-årene et tiår hvor miljøvern, desentralisering og ressursfordeling ble satt på den politiske agendaen. Dette var forhold som var nokså enkle å forene med KrFs tradisjonelle profil, da partiets miljøpolitiske begrunnelse ble knyttet opp mot den kristne forvaltertanken. Ut fra denne ble mennesket ansett for å skulle forvalte Guds skaperverk ”til beste for alle mennesker og kommende generasjoner” (ibid:193). Dette er også utgangspunktet for partiets miljøpolitikk i nyere tid, og ordlyden i partiets politiske utspill er omtrent identisk med den på 1970-tallet³¹. KrFs miljøpolitikk strekte seg dermed lengre enn til kun å omfatte norske forhold, og det ble etter hvert satt et like sterkt fokus på partiets ønske om en global utjevning (ibid:193). Fellesnevneren for miljø og global utjevning var at global skjevhet ble sett i sammenheng med overflod og økt forbruk i industrilandene. Da den første, store meldingen om ”Petroleumsvirksomhetens plass i det norske samfunn” ble behandlet i Stortinget i 1974, resulterte KrFs politikk til at parti-fraksjonen i finanskomiteen fremmet en særmerknad. Her ble det påpekt at Norge hadde en moralsk forpliktelse til å la store deler av oljeinntektene gå til arbeidet for en økt global ressursfordeling (ibid:193-4). Sammenhengen mellom miljøpolitikk og bistand er et aspekt ved KrFs miljøpolitikk som har fulgt partiet frem til i dag³². En viktig miljøpolitisk enkeltsak for KrF, som også kan sees i sammenheng med partiets ”globale orientering” i forhold til miljøspørsmålet, har i nyere tid vært arbeidet for en internasjonal bekjempelse av miljø-ødeleggelser. Dette har blitt aktualisert i takt med økt vektlegging av klimagassenes negative effekt, og Kyoto-avtalene karakteriseres av KrF som en ”milepæl i innsatsen for å motvirke klimaendringer”³³.

En viktig enkeltsak i KrFs overordnede mål om et minket forbruk, var stabilisering av energiforbruket. Dette var en målsetning som ble satt i et tidsperspektiv frem til 1990. I ettertid ser partiet at målsetningen ikke kan sies å være

---

³¹ KrFs hjemmeside (2003-04-06)[online].-URL:
http://www.krf.no/politikk/politiskedokumenter/handlingsprogram%2097/handlingsprogram_dokument.htm#4.3 Miljø og utvikling

³² KrFs hjemmeside (2003-04-06)[online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/program01_05/kapittel_4.asp#Miljø%20og%20fordeling

³³ KrFs hjemmeside (2003-04-06)[online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del6.asp#_607

innfridd, men det jobbes fortsatt for et minket energiforbruk, nasjonalt som globalt³⁴. I denne sammenheng har det også vært et miljøpolitisk mål å komme frem til alternative energikilder. Da KrF, Venstre og Sp dannet sentrumsregjering etter valget i 1997, var imidlertid motstand mot utbygging av gasskraftverk blant regjeringens viktigste saker. Ettersom regjeringen stod i mindretall mot et stortingsflertall som var for utbygging av gasskraftverk, blant annet bestående av Ap og Høyre³⁵, gikk Bondevik-regjeringen av på kabinettsspørsmål 9.mars 2000³⁶. Motstanden er også programfestet i 2001³⁷.

Til tross for KrFs miljøpolitiske utvikling fra 1970-årene ble miljø ikke en viktig sak for partiet med det første, og av sentrumspartiene har KrF vært det partiet som tradisjonelt har utmerket seg minst i miljø-spørsmålet (Knutsen 1997:238, Valen 1995:219). Noe av årsaken til dette kan være at politikken som ble fremmet i 1970-årene befant seg på et ideelt nivå, mens den mer konkrete handlingsplanen uteble fra partiets politiske utforming, og mye av ressurspolitikken ble blant annet ”utformet uten å knytte den sterkt nok til den økonomiske politikken forøvrig” (Sæther m.fl.1985:195). I nyere tid har dette endret seg, og i dag fremmer KrF ”grønne” skatter og avgifter på forbruk som et av sine viktigste miljøpolitiske virkemidler³⁸.

4.6 Oppsummering

KrFs opprinnelse kan trekkes tilbake til de tre motkulturene, men partiet har vist seg som et interesseparti og allianse for ulike teologiske grupper. Formålet med opprettelsen av partiet var å fremme kristne verdier i kampen mot de sekulære kreftene i samfunnet. På den bakgrunn er det også naturlig at partiet har markert seg

---

³⁴ KrFs hjemmeside (2003-04-06)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/program01_05/kapittel_4.asp#ENERGIPOLITIKK%20FOR%20EN%20BÆREKRAFTIG%20UTVIKLING

³⁵ Aftenpostens hjemmeside (2002-09-23)[online].-URL:<http://tux1.aftenposten.no/nyheter/iriks/d120051.htm>

³⁶ Da Samarbeidsregjeringen kom til etter valget i 2001 var KrF og Sp fortsatt motstandere av utbygging av gasskraftverk, men Statsminister Bondevik mente at saken nå ikke var en aktuell problemstilling, og påpekte at Stortinget bare hadde åpnet for, men ikke vedtatt utbyggingen (Aftenpostens hjemmeside: (2002-09-23)[online].-URL: <http://aftenposten.no/spesial/valg2001/article.jhtml?articleID=189554> og (2002-09-23)[online].-URL:<http://www.aftenposten.no/spesial/valg2001/sakene/article.jhtml?articleID=184172>)

³⁷ KrFs hjemmeside (2003-04-06)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/program01_05/kapittel_4.asp#Gasskraftverk

sterkest i religiøs-moralske spørsmål, og abort har vært en av partiets viktigste saker over tid. Den religiøse og moralske konflikten partiet med dette kan sies å gjenspeile og representere, antas å gå på tvers av den tradisjonelle venstre-høyre-konflikten. Det betyr at det ikke først og fremst er sosio-økonomiske forhold, men religiøse og moralske verdier, som legger grunnlaget for partiets standpunkter i ulike politiske spørsmål. Det gjør at partiet ofte karakteriseres som et sentrumsparti langs venstre-høyre-kontinuumet. Samtidig har KrF vist en særlig interesse for det velferdspolitiske aspektet ved venstre-høyre-konflikten, og på dette punktet har partiet blitt oppfattet å være mer venstrenære. I forhold til miljø har KrF blitt oppfattet for å forholde seg nøytrale, men også her har partiet vist interesse. Det er da særlig i forhold til ressursfordeling og forbruk dette kommer frem.

---

³⁸ KrFs hjemmeside (2003-04-06)[online].-URL:
http://www.krf.no/politikk/politiskedokumenter/handlingsprogram%2097/handlingsprogram_dokument.htm#4.3
3 Miljø og utvikling

5. Metode, data og substans

5.1 Introduksjon

I dette kapitlet vil jeg først gjøre rede for innholdsanalyse som metode. Her innunder vil det gjøres rede for MRG-datasettet, som store deler av denne oppgavens analysedel vil baseres på. MRG-dataene er kvantifiserte innholdsdata, gjort av *Manifesto Research Group* (MRG-gruppen), og dataene anses blant annet for å være godt egnet for å få frem forskjeller mellom partiers holdninger til ulike politiske spørsmål over tid. Dernest vil jeg gjøre rede for oppgavens kvalitative analysedel, som er gjennomført av undertegnede i tilknytning denne analysen. Formålet med både den kvalitative og den kvantitative analysen er å belyse KrFs politikk over tid, og resultatene fra de to analysene vil i senere kapitler sees i forhold til hverandre, med tanke på at de to metodene skal utfylle hverandre. Dernest vil jeg se nærmere på reliabilitets- og validitetsspørsmålet. Dette vil først gjøres på et generelt grunnlag, for så å knytte dette opp til de kvalitative og kvantitative data og analyser som sådan. Ettersom at også mer substansielle forhold er nært knyttet til de metodiske betraktningene, er det mest naturlig å kommentere dette her. De politiske forskjellene som fremkommer mellom partiene generelt og KrFs politikk spesielt, blir i analysekapitlet presentert ved å se partiene i forhold til kontinuumene venstre-høyre, religion-moral og miljøvern. Jeg vil derfor både gjøre rede for hvordan kontinuumene opprettes rent teknisk, samt operasjonaliseres substansielt. Her er faktoranalyse en sentral metode.

5.2 Innholdsanalyse

Holsti (1969:14) definerer innholdsanalyse som en egnet teknikk for å trekke slutninger på basis av en objektiv og systematisk identifisering av spesielle karakteristika ved en tekst. Weber (1985:9) definerer analysemetoden som en forskningsmetode hvor et sett av prosedyrer tas i bruk for å kunne trekke valide slutninger fra et tekstmateriale, mens Krippendorff (1980:21) definerer metoden som

en forskningsteknikk som gjør det mulig å trekke repliserbare og valide slutninger fra data til dets kontekst. Sagt med andre ord avdekker innholdsanalysen argumenter, standpunkter eller holdninger som kommer til uttrykk i en tekst (Narud 1988:27).

Det er vanlig å skille mellom *kvalitativ* og *kvantitativ* innholdsanalyse. Kort kan man si at den kvantitative metoden dreier seg om å telle hvor ofte et symbol eller en setning av en spesiell art opptrer i en tekst, ved å plassere symbolene eller setningene i bestemte kategorier (ibid:28). Til motsetning konsentrerer en kvalitativ analyse seg om tekstens innhold og mening. Den største og mest vesentlige forskjellen mellom de to metodene er at man ved kvantitativ metode beskriver sitt måleinstrument ved å lage en kodebok for hvordan analysen skal gjennomføres, noe som ikke gjøres ved en kvalitativ analyse. Kodeboken skal gi klare retningslinjer for hvordan man skal gjennomføre analysen og behandle data, og den skal også gi informasjon om hva som er ”enhetene, variablene, systemer for telling, [og] skjema for koding samt instruksjoner for hvordan teksten skal kodes” (Flåtten 2000:37). Kvalitativ og kvantitativ metode komplementerer hverandre (Weber 1985:9), og metodevalg bestemmes først og fremst av analysens formål. Denne oppgavens formål tilsier at jeg bør ta i bruk begge metodene, og jeg vil derfor både benytte meg av ferdige kvantifiserte innholdsdata fra 1969 til 2001 (MRG-data), samt gjennomføre en kvalitativ innholdsanalyse av et utvalg av KrFs partiprogrammer.

Det er vanlig å skille mellom tre typer enheter i innholdsanalyse (Krippendorff 1980:60). *Analyseenheten* er selve kilden som skal analyseres, og i denne oppgaven blir det partiprogrammene. *Tekstenheten* er den delen av analyseenheten som gjøres til gjenstand for analyse. Det kan være deler av en grammatisk setning (kvasisetninger), enkeltsetninger, avsnitt eller hele dokumenter. I dette tilfellet er tekstenhetene forskjellige i den kvantitative og den kvalitative analysen. Dette vil det bli gjort rede for når jeg kommer nærmere inn på hver av de to analysene. *Kontekstenheten* er den delen av analyseenheten tekstenheten befinner seg i. Med andre ord så er kontekstenheten den kontekst som koder benytter seg av for å kategorisere tekstenheten riktig.

5.2.1 Presentasjon av datasettet: Manifesto-data

Jeg vil nå presentere de kvantitative MRG-dataene. For å kunne samle, systematisere og gjøre store mengder tekstmateriale sammenlignbare, slik MRG-dataene legger til rette for, fremstår innholdsanalyse som en sentral metode. Denne metoden ble utviklet i Amerika tidlig på 1930-tallet, og var da først og fremst et redskap for studier innenfor massekommunikasjon (Budge m.fl. 2001:4-5). Innenfor valgforskningen ble metoden først brukt i analyser av medienes innvirkning på partivalg og valgførelse. Den første betydelige analysen av partiprogrammer ble gjennomført på midten av 1960-tallet av David Robertson, under ledelse av Brian Barry³⁹.

Robertson stod senere i spissen for opprettelsen av *Manifesto Research Group* i 1979 (ibid:6). Gruppens formål var å utvikle en modell for partikonkurransen, på bakgrunn av antagelsen om at partiene konkurrerte med hverandre, og økte sin oppslutning ved å vektlegge "sine" saker heller enn å konkurrere over de samme sakene (Laver og Garry 2000:620). I tidsrommet 1979 til 1989 analyserte og kategoriserte MRG-gruppen så mange programmer fra etterkrigstiden de kunne komme over fra 20 demokratiske land innenfor et standardisert rammeverk, som etter hvert bestod av 54 kodingskategorier som gruppen utviklet (Volkens 2001a:95). Dette ble gjort på bakgrunn av stor dybdekunnskap om programmene, noe som gruppens medlemmer tilegnet seg ved grundige gjennomlesinger av programmene, diskusjon innad i MRG-gruppen og etter resultatene fra pre-tester (Budge 1987:22). Fra 1985 omfattet MRG-dataene hele 52 land etter at de opprinnelige dataene nå ble supplert med data fra et prosjekt i Berlin⁴⁰, og i 1989 ble de opprinnelige kodingskategoriene utvidet til 56 stykker⁴¹ (Volkens 2001:36;

---

³⁹ I den sammenheng er særlig to andre analyseopplegg også verdt å nevne. I samme periode som Robertsons første studier, gjennomførte Olavi Borg en undersøkelse hvor formålet var å kartlegge hovedverdiene til etterkrigspartiene i Finland (Budge 1987:20, Budge m.fl. 2001:7). Borg telte ord og utsagn i partiprogrammene og satte disse inn i 24 kategorier. Noen år senere gjennomførte Ginsberg en amerikansk innholdsanalyse av de politiske erklæringene til de Konservative og Demokratene i perioden 1844 til 1968 (Budge 1987:19). Innholdet ble kategorisert etter 7 brede kategorier hvor hvert avsnitt fikk en bestemt verdi-skåre, alt etter om innholdet refererte positivt eller negativt til en kategori.

⁴⁰ The Social Science Research Centre in Berlin (WZB) (Volkens 2001a:95).

⁴¹ Variabel 415: "Marxist Analysis" og variabel 416: "Anti-Growth Economy" ble lagt til.

2001a:98). I tillegg er det åpnet for landspesifikke subkategorier (Budge 1987:23). Samtlige av kategoriene kan ordnes i 7 hoveddomener⁴².

Kategoriseringen av programmene skjer på bakgrunn av strenge retningslinjer og ved hjelp av en kodingsbok. Her blir det blant annet gitt instruks til koderne om at alle deler ved en setning med politisk mening skal forstås som en tekstenhet, og disse skal derfor kodes i en av kategoriene. En grammatisk setning kan altså inneholde flere tekstenheter, og disse ”delsetningene” kaller man gjerne for *kvasisetninger* (Laver og Garry 2000:624). Selv om MRG-dataene er kvantifiserte data, gjør selve utviklingsprosessen av kategoriene, og det at koderne analyserer programmene setning for setning og plasserer disse i de bestemte kategoriene (Volkens 2001a:621), at dataene og metoden også har et kvalitativt aspekt ved seg (Holsti 1967)⁴³.

5.2.2 Presentasjon av den kvalitative analysen

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for hvordan den kvalitative analysen er gjennomført, og hva som ligger til grunn for analyseresultatene. Forhold som må belyses er for eksempel hvilke analyseenhet, tekstenhet og kontekstenhet jeg vil operere ut ifra.

Som påpekt i kapittel 5.2, så er et generelt mål ved anvendelsen av en kvalitativ metode å kunne påpeke en tekst innhold. Ut fra oppgavens problemstilling, vil analysen spesifikke formål være å se om det er substansielle kjennetegn ved KrFs politikk i storhetsperiodene, som skiller den fra politikken i de andre valgene hvor oppslutningen har vært mer ”normal”. Videre er målet å kunne påpeke KrFs politiske enkeltsaker, holdninger og politiske begrunnelser, og slik utdype de kvantitative analyseresultatene.

Valg av analyseenhet, tekstenhet og kontekstenhet baseres på analysens formål. Analyseenheten vil være den samme som for MRG-dataene, altså partiprogrammene, mens tekstenheten for den kvalitative analysen vil være forskjellig fra MRG-opplegget. Her vil hvert grammatisk avsnitt i programmene bli behandlet som en tekstenhet. Selv om et avsnitt kan omhandle mange ulike saker anser jeg

---

⁴² Se vedlegg.

⁴³ Til sammenligning ville man ved en rent kvantitativ metode benytte et dataprogram, som er programmert til å plassere tekstenhetene i de korrekte kategoriene.

likevel tekstenheten for å være tilstrekkelig, da partiprogrammene er tematisk fremstilte og relatert til et overordnet tema, som for eksempel forsvar, bistand og utenriks. Disse overordnede temaene eller hovedkapitlene blir videre ofte strukturert i form av flere underkapitler, som her vil utgjøre kontekstenheten til hver enkelt tekstenhet.

Å gjennomføre en kvalitativ analyse av åtte partiprogrammer er på mange måter ressurskrevende, ikke minst tidsmessig. Et langt mindre problem er at selve redegjørelsen av analyseresultatene fra så mange programmer er plasskrevende. Det gjør at de kvantitative analyseresultatene vil presenteres på et nokså generelt nivå. Samtidig er målet at dette skal gå minst mulig på bekostning av å fremme resultatene i lys av analysens formål.

Som påpekt i kapittel 5.2 benytter man ikke en kodebok ved kvalitativ analyse. Det vil likevel foreligge en form for retningslinjer i gjennomførelsen av analysen. Utgangspunktet for den kvalitative analysen vil være det substansielle innholdet til variablene som operasjonaliserer hver av de tre konfliktlinjene, som opprettes ut fra MRG-dataene. Variablene er valgt ut på bakgrunn av foreliggende teori, empiri og skjønsmessige vurderinger. Det vil slik bli lettere å se analyseresultatene fra den kvalitative og den kvantitative analysen i forhold til hverandre. Operasjonaliseringen av konfliktlinjene venstre-høyre, religion-moral og miljøvern er gjort rede for i kapittel 5.7. Da jeg på bakgrunn av variabelbeskrivelsen (vedlegg) bare får en pekepinn om hva hver av de aktuelle variablene i MRG-datasettet ”tar opp i seg”, vet jeg ikke eksakt hvordan innholdet av KrFs programmer er kategorisert i MRG-dataene. Variabelbeskrivelsen gir likevel nok informasjon til at jeg kan gjøre meg opp et bilde av hva jeg er ute etter i den kvalitative analysen.

I forhold til venstre-høyre-kontinuumet vil jeg i den kvalitative analysen for det første konsentrere meg om de avsnittene i programmet som omhandler økonomisk politikk. Her fremmes partiets overordnede mål for norsk økonomi generelt, og partiets skatte- og avgiftspolitik er en viktig del av dette. Partiets næringslivspolitik er et annet tema som vil tillegges oppmerksomhet. Utover det rent økonomiske vil også avsnitt som omhandler mer velferdspolitiske aspekter, som eldre-, helse- og sosialpolitikk, analyseres. Når det gjelder religion og moral er det

først og fremst avsnittene som omhandler familiepolitikk, kirke og kristenliv, abort og KrFs menneskesyn, samt partiets holdning til ruspolitikk som er av interesse. Til slutt skal partiets miljøverns-politikk sees nærmere på. Her vil fokus først og fremst settes på KrFs ressurs og energipolitikk og holdning til forbruk generelt. Dette inkluderer blant annet partiets syn på utslippsproblematikken og partiets forhold til fornybare energikilder.

5.3 Generelt om reliabilitet og validitet

Validitet og reliabilitet er to sentrale begreper som belyser spørsmålet rundt pålitelighet og relevans av det datamaterialet man benytter, og det er disse to begrepene dette kapittelet skal gjøre en definisjonsmessig utgreiing av.

Grad av validitet defineres etter om data er relevant i forhold til oppgavens problemstilling (Hellevik 1994:103). Når det foreligger samsvar mellom teori og empiri, altså mellom oppgavens problemstilling og mellom innsamling og behandling av data, sier man at den definisjonsmessige validiteten er god (ibid:42-3). Reliabilitet viser til nøyaktigheten ved forarbeidet til datainnsamlingen, ved datainnsamlingen og av behandlingen av de data man benytter i sin analyse (ibid:43,159). Det er her altså spørsmål om hvor pålitelige data er.

Høy validitet avhenger av høy reliabilitet, for validiteten vil ikke være tilfredsstillende uten at både data og analyse belyser problemstillingen, samt at materialet man bruker ikke lider av feil og unøyaktigheter. Høy reliabilitet kan imidlertid foreligge uten høy grad av validitet, selv om anvendelsen av slike data da vil belyse andre forhold enn hva analysens formål tilsier. Reliabilitet er altså nødvendig, men ikke tilstrekkelig for at datas validitet er tilfredsstillende (ibid:43, Krippendorf 1980:129). Dersom både den definisjonsmessige validiteten og reliabiliteten ved data kan sies å være god, utgjør dette til sammen datas validitet.

5.4 Reliabilitet: Manifesto-data

Med utgangspunkt i definisjonen av reliabilitets-begrepet vil jeg i dette kapittelet gjøre rede for reliabiliteten av MRG-dataene. Reliabilitetsspørsmålet kan sees på i to omganger. For det første kan man se hvordan MRG-gruppen har

behandlet programmene. For det andre kan man se på reliabiliteten ved min anvendelse av MRG-dataene og ved de operasjoner som gjøres på grunnlag av datasettet. I dette kapittelet vil kun det første forholdet belyses, mens reliabiliteten ved anvendelsen av dataene vil komme nærmere inn på i kapittel 5.7.

Reliabiliteten ved MRG-dataene kan belyses i tre punkter:

- 1) Som nevnt tidligere er anvendelse av en kodebok en av de viktigste forskjellene mellom kvalitativ og kvantitativ metode. En godt utarbeidet kodebok letter ikke bare arbeidet for koderen, men kodeboken gjør også på mange måter måleinstrumentet uavhengig av den som koder, og minsker slik sjansen for at usikkerhet forekommer.
- 2) Et annet moment som underbygger reliabiliteten ved MRG-dataene, er at programmene blir kategorisert i standardiserte kodingskategorier.
- 3) På grunn av omfanget MRG-opplegget har fått, leies det nå kodere i hvert enkelt land til å analysere de ulike programmene. Dette taler imidlertid imot reliabiliteten av MRG-dataene, da det kan være problematisk å gi like instruksjoner til alle koderne. Det kan også tenkes at lingvistiske barrierer gjør det vanskeligere å samordne data fra ulike land. For å begrense disse ulempene må koderne gjennom stabilitetstester. Stabiliteten går på intrasubjektiviteten i analysen, som vil si at reliabiliteten anses for å være høy hvis man som koder kommer frem til like resultater etter å ha kodet den samme teksten flere ganger. I tillegg har man opprettet kontinuerlig kontakt mellom koder og veileder, og det har i større grad blitt fokusert på veiledning sentralt. Det foreligger med andre ord en sterk kontroll over kodingsprosessen og alle avgjørelser blir arkivert for eventuelt senere bruk⁴⁴(Budge m.fl.1987:23, Budge og Bara 2001:13-4, Volkens 2001a:93-5,99).

---

⁴⁴ Man vil sjelden oppnå reliabilit på 100 %. Derfor anses en overensstemmelse på rundt 80% for å være tilstrekkelig (Narud 1988:36). Utover stabilitet kan reliabiliteten også testes ved *reproduserbarhet* (Krippendorff 1980, Weber 1985). Reproduserbarheten viser til at reliabiliteten anses for å være høy hvis to eller flere uavhengige kodere kommer fremt til relativt like resultater etter å ha analysert samme tekst.

5.5 Reliabilitet: Kvalitative data

Jeg vil nå gjøre rede for reliabiliteten ved den kvalitative analysen. Til forskjell fra forrige kapittel vil det her ikke skilles mellom reliabilitet ved tilrettelegging av data og anvendelse av data.

Selv om reliabiliteten ved de kvalitative analyseresultatene av KrFs programmer ikke vil bli gjort til gjenstand for reliabilitetstester, anser jeg likevel reliabiliteten for å være tilfredsstillende. To forhold kan her trekkes frem:

- 1) Som det allerede er gjort rede for i kapittel 5.2.2, er selve behandlingen av programinnholdet gjort ut fra bestemte retningslinjer, uten at det er snakk om bruk av en kodingsbok (måleinstrumentet i en kvantitativ analyse) som sådan. Dette gjør at analysen i langt mindre grad blir avhengig av mine vurderinger og meg som koder. Valget av tekstenhet og kodeenhet kan slik sies å vise hvordan jeg vil behandle tekstmaterialet i partiprogrammene. Som også påpekt vil analysen i all hovedsak konsentrere seg om det programinnholdet som tilsvarer substansen av MRG-variablene som operasjonaliserer de tre aktuelle konfliktlinjene, noe som også øker reliabiliteten ved analysen.
- 2) Et annet moment som styrker reliabiliteten er hvis det kun legges vekt på det manifeste meningsinnholdet i teksten (Flåtten 2000:39). Med dette menes tekstens åpenbare, eksplisitte meningsinnhold. Til motsetning kan det latente innholdet forstås som det innhold man tolker seg frem til, og som ikke uttrykkes direkte i det manifeste innholdet og tekstens kontekst. For å begrense eventuelle negative effekter ved ikke å benytte en kodebok, vil jeg derfor kun forholde meg til det manifeste meningsinnholdet.

5.6 Validitet: Manifesto-data og kvalitative data

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på validiteten ved denne oppgavens analyse. Jeg vil her dele validitetsspørsmålet i to. For det første vil jeg stille spørsmål ved hvorfor partiprogrammer som sådan ansees for å være gode kilder for å gjenspeile partiers politiske profil. For å få relevante analyseresultater er det for det

andre ikke tilstrekkelig at datakildene i seg selv er valide for det formål de anvendes i. Validiteten er også et spørsmål om hvordan man behandler den informasjonen som foreligger, for best mulig å belyse de forhold man er ute etter.

For å ta det første først, så kan validiteten ved partiprogrammene beskrives i fire punkter (Budge 2001:215-16):

- 1) Partiprogrammene dekker et vidt spekter av politiske holdninger og temaer, og kan derfor anses for å utgjøre et sett av sentrale nøkkelutsagn, som danner grunnlag for å utlede et partis politiske posisjon.
- 2) Partiprogrammer er det autoritative uttrykk for partipolitikken, fordi programmene vanligvis blir ratifisert på bakgrunn av enighet i partiet sentralt.
- 3) Partiprogrammene er det representative utsagn for hele partiet, ikke bare for en fraksjon, en gruppe eller enkeltpersoner innad i partiet.
- 4) Partiprogrammene blir utgitt i forkant av hvert valg og representerer partiets samlede politikk på et bestemt tidspunkt. På bakgrunn av dette kan man studere endringer i partienes politiske posisjon over tid.

Når det for det andre gjelder selve MRG-opplegget, kan dataene sies å være valide da kodings-kategoriene nettopp er dannet for å gjenspeile programinnholdet på en bestemt måte uavhengig av land og parti, og man får dermed frem hovedtrekkene i et partis politikk (Volkens 2001a:95-6)⁴⁵. Slik kan MRG-dataene sies å være godt egnet for å kunne sammenligne ulike partiers politiske plassering i forhold til hverandre i et lengre eller kortere tidsrom, enten det er et komparativt studium av samme type parti i forskjellige land, eller om det er en sammenligning av plasseringen til partier i samme partisystem (Budge 1987:16, Volkens 2002:465-66). Validitetsmålet for MRG-gruppen har vært om kodingene gir fornuftige resultater, primært målt etter om partienes plassering langs et venstre-høyre-kontinuum virker realistisk innad og på tvers av landegrenser (ibid:102). Dette har gitt plausible

---

⁴⁵ Kategoriene er fremkommet etter flere gjennomlesninger av programmene, pretester, diskusjon innad MRG-gruppen, og på bakgrunn av teoretiske oppfatninger av hvordan partiprogrammer er oppbygd, deres formål og så videre (Budge 1989:22, Budge og Bara 2001:12, Volkens 2001a:95).

resultater (Volkens 2002:464). Jeg antar at dataene også er valid i forhold til flere typer konfliktlinjer enn bare venstre-høyre, da datasettet også inneholder variabler som kan tolkes slik (Budge og Klingemann 2001:19).

Utover validiteten av partiprogrammene som sådan, vil validitetsspørsmålet for den kvalitative analysedelen spesielt dreie seg om hvilke programmer som velges ut for analyse. På bakgrunn av problemstillingen anser jeg KrFs programmer fra valgene 1969, 1973, 1977, 1981, 1989, 1993, 1997 og 2001 for å være de mest relevante. Utvalget baseres på at storhetsvalgene i 1973, 1977, 1997 og 2001 skal kunne sammenlignes med to andre valg, hvor partiets oppslutning har vært ”normal”. I og med at valget i 2001 er det nyeste stortingsvalget, vil 1997 og 2001 sammenlignes med valgene i 1989 og 1993. Valgene på 1970-tallet vil på sin side kunne sammenlignes med ett valg før og ett etter denne perioden.

5.7 Operasjonalisering av konfliktlinjene og faktoranalyse

I dette kapittelet vil det gjøres rede for hvordan jeg vil operasjonalisere kontinuumene for venstre-høyre, religion-moral og miljø ut fra MRG-dataene. Utover det som ble skrevet i kapittel 5.6 er også dette et spørsmål om validitet, som mer går på hvordan man benytter de allerede ”behandlede” dataene. Fremgangsmåten og analyseresultatene er ikke bare av interesse i forhold til reliabilitet og validitet ved den kvantitative analysedelen. I tillegg er dette avgjørende for den kvalitative analysedelen, ettersom denne relateres til operasjonaliseringen av de tre konfliktlinjene (kapittel 5.2.2).

Når man skal plasserer partier i forhold til hverandre ut fra politisk innhold, ligger det til grunn at man har forståelsen av et strukturelt og politisk rom, som tar opp i seg de innholdsmessige hovedtrekkene i det aktuelle politiske systemet (Listhaug m.fl. 1990:227). Et kontinuum kan sies å representere et slikt politisk rom. Ved å operere ut fra en slik romforståelse vil man over tid kunne vurdere partienes endrede posisjoner i forhold til et politisk område og forholdet partiene imellom. Partiprogrammer generelt og MRG-dataene spesielt, antas å være godt egnet for å opprette slike rom (Budge 1987:26). Rommene, representert ved kontinuumene, må forstås som latente begreper, som måles indirekte ved å operasjonaliseres av målbare

begreper. Ut fra MRG-dataene anses faktoranalyse for å være den beste metoden, når man skal opprette ulike kontinuum.

Strøm og Leiparts (1989) var de første til å gjøre en analyse av norske programmer (1949-1985) basert på MRG-dataene, og de benyttet da en to-steps faktoranalyse (Strøm og Leipart 1989:273). Først ble hver av de syv hoveddomenene i datasettet analysert hver for seg, og resultatene fra de separate faktoranalysene viste at fire av domenene fremmet signifikante faktorer. De variablene som ladet sterkt på en bestemt faktor ble så slått sammen til nye enkeltstående variabler. I andre steg av faktoranalysen ble de nye variablene, samt variabler som ble vurdert relevante ut fra skjønn, lagt til grunn i en og samme analyse (ibid:275). Dette resulterte i fem nye faktorer, hvorav fire av disse ga substansiell mening. De tre som er relevante for denne oppgaven ble kalt ”*Social welfare*”, ”*Religion*” og ”*Laissez-faire*” (ibid:275-77). Den førstnevnte faktoren antas å gjenspeile den tradisjonelle venstre-høyre-konflikten i Norge og operasjonaliseres blant annet av forhold som velferd, her innunder sosial rettferdighet, miljøvern, sosiale tjenester og fritid (ibid:275,277). Videre er blant annet økonomisk regulering og planlegging og kapitalistisk økonomi tatt med. Analysen viser videre at en religiøs konfliktlinje kan opprettes på bakgrunn av blant annet variablene tradisjonell moral, kommunalisme og fred. Den sistnevnte faktoren danner grunnlaget for en mer rent kapitalistisk konfliktlinje, som på mange måter kan anses for å gjenspeile et annet aspekt ved venstre-høyre-konflikten (ibid:273, 277). Strøm og Leiparts metode, operasjonalisering, fremgangsmåte og analyseresultater danner utgangspunktet for den videre analysen i denne oppgaven.

Fra MRG-dataene velger jeg de variablene som ut fra et teoretisk, empirisk og skjønsmessige grunnlag anses for å gjenspeile hver av de tre konfliktlinjene som er aktuelle i denne oppgaven. Ved å gjøre disse til gjenstand for tre separate faktoranalyser vil relevansen av de utvalgte variablene fremkomme, i forhold til å representere den bestemte konfliktlinjen. Det ser man blant annet ved hvor mange dimensjoner som produseres og om disse kan gis et tilfredsstillende substansielt innhold.

Til tross for at MRG-dataene antas å skulle være godt egnede data for å aggregere konfliktdimensjoner ved hjelp av faktoranalyse, er det imidlertid særlig tre

forhold som gjør datasettet mindre egnet for en slik analyse. På bakgrunn av det som ble skrevet i kapittel 5.2.1 kan partiprogrammene sies å være datasettets *enheter*. Hver kodingskategori som programmenes innhold kan plasseres innunder er datasettets *variabler*, mens variablenes *verdier* viser hvor mange prosent av et program det er som tar opp i seg det aktuelle politiske innholdet kategoriene relateres til. Denne analysen bygger på 62 enheter⁴⁶. Ved behandling av et stort antall variabler, som en faktoranalyse gjerne gjør, bør antallet enheter imidlertid være langt høyere enn antallet variabler for å sikre stabilitet og generalitet (Budge 1989:32). I og med at enhetene i MRG-dataene er programmer, begrenses antallet av seg selv. For å gjøre problemet mindre blir løsningen å slå sammen (*collapse*) variabler som korrelerer med hverandre. Her vil resultatene fra faktoranalysen gi en pekepinn om hvilke variabler som ”hører sammen”.

På den andre side er nettopp det at variablene korrelerer med hverandre problematisk. Forutsatt at hver kvasisetning eller tekstenhet bare er kodet i en kategori, vil summen av *hele* innholdet i et program utgjøre 100 %, og en variablers verdi vil slik ligge et sted mellom 0 % og 100 %. Det betyr at et partis økte omtale av et område, som kan relateres til en kategori, vil gi seg utslag ved at omtalen av andre områder, relatert til andre kategorier, minker. Det foreligger altså en lineær avhengighet mellom variablene, noe som ikke trenger å ha rot i virkeligheten. Hver variabel er i tillegg substansielt nokså vid, noe som også kan tenkes å øke avhengigheten mellom variablene. I denne oppgaven vil for det første kun et utvalg av datasettets variabler anvendes, noe som tar av for variabelavhengigheten, da økt vektlegging av et område, relatert til en eller flere av de kategoriene jeg opererer med, ikke nødvendigvis vil gi seg utslag i svekket vektlegging av de resterende kategoriene jeg forholder meg til. Det er likevel ikke mulig å si hvilke variabler som skaper sterk avhengighet og hvilke som skaper svak avhengighet. For det andre gjør det at det vil kjøres separate faktoranalyser for hver av de tre aktuelle konfliktlinjene at problemet rundt avhengigheten mellom variablene begrenses ytterligere.

---

⁴⁶1969: 6 partier * 1 periode = 6 enheter. 1973 til 2001: 7 partier * 8 perioder = 56 enheter. 6 + 56 = 62 enheter.

På bakgrunn av teori og empiri som er gjort rede for tidligere i oppgaven om venstre-høyre-kontinuumet i Norge, er det ved operasjonaliseringen av denne skillelinjen naturlig å legge vekt på variabler som gjenspeiler konflikten mellom offentlig vs. privat styring, samt over holdninger til velferdsspørsmålet. Til sammen antas dette å reflektere en "norsk" venstre-høyre-konflikt. I datasettet er det primært to variabler som kan sies å belyse velferdsspørsmålet direkte, mens ingen av variabler tar opp forholdet mellom offentlig vs. privat styring på en eksplisitt måte. Løsningen blir da å ta i bruk variabler som belyser relaterte forhold, som ulike økonomiske interesser mellom det politiske venstre og høyre på et mer generelt plan. Det er her blant annet snakk om forhold som påpeker holdninger til økonomisk proteksjonisme, til markedsliberalisme, eller til grad av statlig økonomisk kontroll.

Rent økonomiske variabler er primært beskrevet under datasettets domene 4 (*Economy*), mens variabler relatert til velferd finnes i domene 5 (*Welfare and Quality of Life*). Ni variabler ble valgt ut fra disse domene, pluss en variabel fra domene 7 (*Social Groups*). Ti variabler ble altså lagt til grunn i faktoranalysen (ikke vist), som hadde en begrensning om kun å vise variablene med faktorladninger $\geq .35$. Bare en av variablene ble utelatt, og de resterende dannet fire faktorer som alle så ut til å være relevante for operasjonaliseringen av venstre-høyre-kontinuumet. Dette kom enda tydeligere frem når man begrenset for to faktorer. Den ene faktoren (F1) kunne først og fremst tolkes som en velferds-orientert dimensjon, mens den andre faktoren (F2) kunne forstås som en mer rent økonomisk venstre-høyre-dimensjon. På F1 ladet variablene (v): v401; "Free Enterprise", v414; "Economic Orthodoxy", v 504; "Welfare State Expansion" og v505; "Welfare State Limitation", hvorav alle kan tolkes som høyreorienterte variabler med unntak av v504. På F2 ladet variablene: v402; "Incentive", v407; "Protectionism: Negative", v412; "Controlled Economy", v413; "Nationalisation" og v701; "Labour Groups: Positive", hvorav alle kunne tolkes som venstre-orienterte med unntak av v402.

På bakgrunn av resultatene fra faktoranalysen slår jeg alle høyre-variablene sammen for seg og alle venstre-variablene for seg, og sitter igjen med to variabler, hvorav den ene representerer hva som kan anses for å være høyre-orienterte verdier, mens den andre representerer mer venstre-orienterte, solidaritets- og velferdspolitiske

verdier. Når jeg så kjører en ny faktoranalyse på grunnlag av disse to, så fremkommer en faktor.

Ut fra teori og empiri om den religiøse og moralske konfliktlinjen er det primært to variabler i datasettet som belyser denne konflikten: v603; ”*Traditional Morality: Positive*” og v604; ”*Traditional Morality: Negative*”. To variabler kan virke som et lite antall, men variablene belyser et vidt spekter av saker som kan relateres til den religiøs-moralske konflikten, blant annet motsetningene i abortspørsmålet, avholdssaken, vektleggingen av familien, religion og konflikten over tradisjonelle verdier.

Så til slutt miljø-dimensjonen. Jeg tok først utgangspunkt i tre variabler som kunne tenkes både å vise en miljøvennlig side av miljøkonflikten og en mindre miljøvennlig side. Disse var: v410; ”*Productivity*”, v416; ”*Anti-Growth Economy*” og v501; ”*Environmental Protection*”. Da faktoranalysen ikke ga substansielt tolkbare resultater på bakgrunn av disse variablene, valgte jeg kun å operere med v416 og v501, som resulterte i en faktor. Som for de religiøse og moralske variablene er også miljø-variablene av nokså generell art, og tar opp i seg mange ulike temaer som relateres til miljøspørsmålet. Både v416 og v501 viser partienes positive holdning til miljøvern, og analyseresultatene danner derfor grunnlag for opprettelsen av et unipolært miljøverns-kontinuum. Dette kan likevel anses for å være et valid mål for partienes miljøposisjon, da miljøspørsmålet ofte oppfattes for å være et *valence*-spørsmål (Aardal 1990:155). Det betyr at man går ut fra at partiene ikke gir uttrykk for motstand til området, men at partienes ulike holdning til miljøvern gjenspeiles av det enkelte partis vektlegging av spørsmålet⁴⁷.

5.8 Operasjonalisering av vektlegging av en konfliktlinje og av posisjon på en konfliktlinje

Som utgangspunkt for å tilnærme meg problemstillingen, vil analysen i denne oppgaven se nærmere på partienes *vektlegging* av og *plassering* langs de tre aktuelle

---

⁴⁷ Man kan likevel tenke seg at noen partier vektlegger økonomisk og industriell vekst i langt større grad enn andre partier, eller at noen partier vektlegger utbygging av veier og tilrettelegging for bil- og flytrafikk. Dette er forhold som kan tolkes som mer indirekte måter å nedprioritere miljøvernssaker på.

konfliktlinjene. Dette må primært relateres til den kvantitative analysedelen. Den kvalitative analysen vil på sin side ikke kunne si noe om vektlegging, så analysen vil først og fremst utdype de kvantitative analyseresultatene som gjelder plassering. Vektlegging og plassering vil gjøres rede for hver for seg.

Først vil jeg se på KrFs vektlegging av det venstre-høyre-, det religiøs-moralske- og det miljøvernspolitiske området. Dette kan forstås som partiets vektlegging, eller *saliency* av et område. Anvendelsen av begrepet avviker noe fra begrepsdrøftelsen av *saliency*-begrepet i kapittel 2.5. For det første vil jeg ved å se på ”vektlegging” ikke ta stilling til om KrF inntar en venstre-, høyre- eller sentrumsorientert plassering i forhold til det enkelte område. I stede vil jeg kun se på hvor stor del av KrFs programmer i hvert enkelt valg som omhandler for eksempel både venstre- og høyre-politiske utsagn samlet. For det andre operer jeg ikke ut fra enkeltsaker, men politiske områder. Hovedforklaringen til dette er av mer pragmatisk art, for som jeg allerede har vært inne på er datasettets variabler såpass substansielt vide, at det er vanskelig å se på en og en sak for seg.

Dernest er det endelig av interesse å se nærmere på hvilket standpunkt KrF har til det bestemte området. Dette vil bli referert til som partiets plassering langs en konfliktlinje. Eksemplifisert med venstre-høyre-området er derfor spørsmålet nå om KrF kan sies å være et overveidende venstre-, høyre- eller sentrumsorientert parti. Her er det ikke bare posisjonen i seg selv som er interessant, men også om partiet forholder seg stabilt over tid til det spørsmålet den aktuelle konfliktlinjen belyser.

For å kunne se på vektlegging og plassering hver for seg, kreves det at to typer kontinuum opprettes, og disse dannes på bakgrunn av resultatene fra faktoranalysen (kapittel 5.7). Kontinuumene for vektlegging opprettes ved å summere prosentandelene til variablene som definerer hver side av den aktuelle konfliktlinjen for seg. Deretter summeres summene til variablene som representerer hver sin side av kontinuumet. Eksemplifisert med venstre-høyre, betyr det at man først legger sammen variablene som representerer venstre for seg og de som representerer høyre for seg, for så å summere de to summene.

Langt på vei er det de samme prosessene som ligger til grunn når man skal opprette kontinuumene for partienes plassering til hvert av de bestemte områdene,

men i stede for å summere summene for hver side av konfliktlinjen, så subtraheres nå de to summene fra hverandre. Eksemplifisert med venstre-høyre betyr det at man først legger sammen de venstre-orienterte variablene for seg og de høyre-orienterte for seg, for så å subtrahere høyresummen fra venstresummen (Budge og Klingemann 2001:21). I denne oppgaven betyr dermed negativ skår langs konfliktlinjen høyre-orientering og en positiv skår venstre-orientering, mens for den religiøse og moralske konfliktlinjen betyr negativt fortegn en sekulær orientering, mens positivt fortegn betyr en religiøs og moralsk orientering. Da miljøvern-kontinuumet er uni-polært betyr dette at de to variablene som operasjonaliserer konfliktlinjen kun summeres, og at det er det samme kontinuumet som viser vektlegging og plassering. Man vil derfor ikke kunne skille mellom partienes pro- og anti-miljøpolitikk, slik man snakker om venstre vs. høyre og religiøs-moral vs. sekulære verdier, da begge de to variablene kontinuumet operasjonaliseres av gjenspeiler partienes miljøvernsholdninger i positiv forstand.

Som påpekt i kapittel 5.7 kan alt innholdet i et program, under bestemte forutsetninger, summeres til 100 %. Dette vil ha visse følger for tolkningen av analyseresultatene. For vektlegging betyr dette at hvis alt innholdet i et program kun omhandler politikk som kan kategoriseres i de kategoriene eller variablene som operasjonaliserer et kontinuum, vil dette følgelig vise en vektlegging på 100 %. Forutsatt at hver setning bare er kodet i en kategori, at ingen av kategoriene går igjen i operasjonaliseringen av de tre konfliktlinjene som denne oppgaven konsentrerer seg om, og at ikke alle kategoriene i datasettet utgjør operasjonaliseringen av de tre konfliktlinjene, vil partiets vektlegging av et område utgjøre en vektlegging på < 100 %. Til tross for den lineære avhengigheten som i utgangspunktet foreligger mellom variablene, betyr det altså at økt vektlegging av et område ikke nødvendigvis vil medføre nedgang i vektleggingen av et annet område.

Når det gjelder plassering kan man igjen tenke seg at alt innholdet i et program kan falle innunder operasjonaliseringen av et kontinuum. Videre kan man tenke seg at dette innholdet går i samme retning, noe som vil gi partiet en skår på +/- 100, som betyr en ytterposisjon på det aktuelle kontinuumet. De fleste programmer omhandler imidlertid flere politiske områder. Man kan derfor tenke seg at bare 50 % av

innholdet i et program omhandler et bestemt politisk område. Hvis alt innholdet går i en retning, vil det i forhold til plassering bety at partiet oppnår en skår på +/- 50. Dersom utsagnene ikke går i samme retning, og for eksempel 20 % kan oppfattes som venstre-orienterte utsagn, mens 30 % kan oppfattes som høyre-orienterte utsagn, vil det gi en skår på +/- 10. Økt venstre-orientering går dermed på bekostning av partiets høyre-orientering. Ettersom det kun opereres med en uni-polær konfliktlinje for miljøvern, betyr det at en vektlegging på for eksempel 50 % også vil gi en skår for plassering på 50 %.

5.9 Oppsummering

Analysen i denne oppgaven baserer seg både på en kvalitativ og en kvantitativ innholdsanalyse. Reliabiliteten og validiteten av selve MRG-dataene er god. I forhold til den videre behandlingen og anvendelsen av dataene er det imidlertid knyttet noen reliabilitetsvekkende momenter, men problemene er begrenset og reliabiliteten anses derfor for å være tilfredsstillende. For begge analysemetodene er validiteten ved bruk av programmer den samme. Videre antas MRG-dataene for å være valide ut fra datasettets formål, mens validiteten for den kvalitative analysen spesielt kan relateres til utvalget av programmene. Reliabiliteten ved den kvalitative analysen må også sies å være tilstrekkelig til tross for at det ikke tas i bruk reliabilitetstester.

Programinnholdet vil sees i forhold til partienes vektlegging av de tre aktuelle politiske områdene og plasseringen til spørsmålene områdene belyser.

6. Hypoteser

6.1 Introduksjon

I dette kapittelet vil jeg gå et steg videre og utlede konkrete hypoteser om KrFs politikk i partiets storhetsperioder vs. partiets politikk i periodene med lavere oppslutning. Spesielt tre forhold vil danne utgangspunktet for hypotesegenereringen: *i)* data om KrFs velgere i storhetsperiodene vs. andre valg, *ii)* teori om sakseierskap og partienes *saliency* og *iii)* empiri og teori om KrF.

Ettersom stiftelsen av KrF må sees i relasjon til motkulturene, og spesielt lekmannsbevegelsen, er det ikke overraskende at partiet ble plassert som det sterkeste religiøse og moralske partiet i det norske partisystemet ut fra velgernes oppfatning ved valgene i 1973 og 1977 (Valen 1995:215). Også ved valget i 1997 viste det seg at KrF kunne oppfattes for å være det sterkeste religiøse og moralske partiet. Denne gangen ble partiet plassert ut fra standpunkter KrFs velgere hadde til ulike forhold som operasjonaliserte konfliktlinjen (Aardal 1999:87)⁴⁸. I forhold til et venstre-høyre-kontinuum for 1973 og 1977 ble KrF plassert litt til høyre for, men nært sentrum av kontinuumet (Valen 1995:205,207,215). Sentrums-orienteringen gjelder også langt på vei for 1997, men nå kunne KrF plasseres litt til venstre for kontinuumets midtlinje (Aardal 1999:86-6). Med tanke på miljø-spørsmålet i 1970-årene, så oppfattet velgerne KrF langt på vei for å være et sentrumsnært parti, samtidig som de holdt seg på den ”miljøvennlige siden” av debatten (Knutsen 1997:238, Valen 1995:215-16,219). I 1997 kunne partiet plasseres i en lignende posisjon, med en noe sterkere draging utover på den miljøvennlige siden av konfliktlinjen enn tidligere (Aardal 1999:86-7).

Hvor kom så KrFs støtte fra i storhetsperiodene? På 1970-tallet var abortsaken en av de viktigste valgkampsakene (Valen 1995:208,226). Abortspørsmålet har for

---

⁴⁸ Også i Strøm og Leiparts (1989:278,280) analyse av de norske partienes plassering langs konfliktlinjen kalt ”*Traditional Religion*”, fremstår KrF som det sterkeste religiøse partiet. Deres religiøse kontinuum er operasjonalisert annerledes enn den religiøse og moralske konfliktlinjen i denne oppgaven (ibid:276-77), men de to kontinuumene må likevel sies å være sammenlignbare.

det første vært en av KrFs tradisjonelt viktigste kjernesaker, og for det andre kan saken tenkes å vinne gehør i andre grupper enn i de religiøse, men hvor dette da ikke nødvendigvis begrunnes religiøst (Aardal 1999:79). Det viste seg imidlertid at KrFs økte oppslutning i 1970-årene først og fremst skyldtes en styrket støtte fra KrFs tradisjonelle velgergrupper, som fra de eldre og kvinner (Valen 1995:31, Aardal 1999,36, 44-5), og blant annet opplevde partiet sterkest vekst på Sør- og Vestlandet og langs kysten i Nord-Norge (Valen 1995:85,93,192-93). Utover abortsaken kan dette forklares med at KrF i denne perioden vant terreng i forhold til Venstre og Sp når det gjaldt å stå frem som ”motkulturenes parti” (ibid:192).

En stor del av KrFs oppslutning i 1997 må sees i sammenheng til at partiet vant velgere, som ikke hadde stemt på partiet i 1993 (Aardal 1999:36-7, 46, 155). De nye velgerne skilte seg noe fra hva man kan kalle tradisjonelle velgere av KrF, ved at de blant annet var mer liberale i forhold til abort-spørsmålet. På den andre side hadde disse en sterkere religiøs tilknytning enn velgere som ikke stemte KrF (ibid:92). Aardal (ibid) skriver derfor at en god del av KrFs nye velgere var ”forhåndsdisponerte”, og KrF fremstod som ”partiet for de som mest aktivt støtter kristne samfunnsverdier og inntar restriktive standpunkter både når det gjelder alkohol, abort og homofili” (ibid:87). En forklaring på dette kan være at noen av KrFs viktigste valgsaker i 1997 kunne relateres til det barne- og familiepolitiske området og eldrepolitikk; temaer som tradisjonelt har vært mer eller mindre sentrale hos KrF. Partiets kampsak nummer en var likevel kontantstøtteordningen, som ble en av valgets viktigste saker (ibid:24-5). En stor del av de som stemte på KrF i 1997, stemte imidlertid på andre partier i 2001 (Aardal m.fl.2002). Dette er noe uventet, ettersom det var partiets nest beste valg noen sinne⁴⁹. Det foreligger i skrivende stund ikke noe mer utdypende data rundt forholdene om KrFs oppslutning for valget i 2001, men det er nærliggende å tro at det først og fremst var de nye velgerne fra 1997 som først ”forsvant”, mens selve kjernegruppen i partiet holdt stand.

For å komme nærmere utformingen av relevante hypoteser vil jeg ta utgangspunkt i teori om partienes sakseierskap. Et partis sakseierskap refererer til såkalte kjernesaker som partiet kan sies å ”eie” og som partiet antas å ha troverdige

holdninger til. Hjertesakene er knyttet til partiets ideologiske ståsted, og hvilke saker som tilhører hvilket parti er bestemt av historiske forhold, forventninger til partiet og begrensninger fra andre partiers sakseierskap. Det er derfor antatt at partiene ikke kan gjøre hvilke som helst saker til "sine" (Aardal 1999:23,143). Knytter man denne teorien sammen med den foreliggende teori og empiri om KrF, så har partiet sitt sakseierskap først og fremst i religiøse og moralske saker. *Saliency*-teorien bygger videre på teori om partienes sakseierskap, og sier at økt oppslutning avhenger av om partiene klarer å øke vektleggingen på "sine" kjerneområder i tilknytning til det aktuelle valget, for slik å øke oppmerksomheten i befolkningen rundt partiets hjertesaker (Budge 2001:79, Petrocik 1996:826).

Det at KrFs nye velgere ved storhetsperiodene først og fremst er hva man kan kalle "typiske KrF-velgere", at partiets sakseierskap ligger på det religiøse og moralske området, og på bakgrunn av teori om sakseierskap og saliency, kan KrFs oppslutning i storhetsperiodene tenkes å øke på grunn av at partiet ikke bare har en sterk, men styrket religiøs og moralsk profil. Det er altså snakk om en ytterligere styrket religiøs og moralsk profil enn vanlig, for en konstant sterk religiøs og moralsk vektlegging vil på sin side ikke ha forklaringskraft, da en stabil uavhengig variabel (KrFs politiske fokus) ikke kan forklare varians i avhengig variabel (KrFs oppslutning). Spesielt partiets fokus på abort på 1970-tallet og kontantstøtten i nyere tid kan her tenkes å være viktige saker, som kan forklare, eller ligge bak partiets økte religiøse og moralske vektlegging. Saliency-teorien sier videre at partiene vil forholde seg langt mer nøytrale til de områdene som ikke er partiets kjernefelter (Budge 2001:79); altså kan det forventes at KrFs interesse for de andre områdene enn det religiøse og moralske, ikke vil spille særlig rolle for partiets oppslutning. Dette vil man se ved at partiets interesse for områdene ikke varierer systematisk med storhetsperiodene, noe som vender fokuset mot de to andre aktuelle konfliktlinjene for denne oppgaven.

Den norske venstre-høyre-konflikten dreier seg først og fremst om kontroll over privat næringsliv og økonomisk omfordeling, og KrFs interesse for konflikten har vært antatt å være nokså lav. Som spesielt den empiriske fremstillingen har vist,

---

⁴⁹ KrFs oppslutning i 2001 på 12,4 %, tilsvarer oppslutningen i 1977.

har KrF likevel hatt noen hjertesaker som kan relateres til venstre-høyre-spørsmålet, men disse er ikke først og fremst sosialt og strukturelt betinget (Valen 1995:131). Jeg tenker da spesielt på partiets velferdspolitik, som i perspektiv av venstre-høyre-konflikten kan sies å ligge mer til venstre enn til høyre. Likevel er det først og fremst SV, Ap, Høyre og Frp som anses for å være de mest fremtredende partiene i denne sammenheng (Valen 1995:130,273, Aardal 1999:25,85).

Selv om KrF tradisjonelt oppfattes som et nøytralt miljø-parti, så viser den empiriske fremstillingen at partiet på mange måter imøtekom miljødebatten da den kom på den politiske dagsordenen mot slutten av 1960- og begynnelsen av 1970-tallet, og miljøpolitikken var fint forenlig med KrFs tradisjonelle politikk, ettersom forvalteridealet ble lagt til grunn (Sæther m.fl.1985:193). I nyere tid har KrFs miljøprofil blitt styrket og partiets politikk på området har også blitt langt mer konkret enn tidligere. Likevel har de sterkeste miljøpartiene over tid vært ansett for å være SV, Sp og Venstre, mens de tradisjonelt sterkeste vekst-partiene er Ap, Høyre og Frp (Valen 1995:276, Aardal 1999:86).

Som nevnt ovenfor sier teori om sakseierskap at partiene ikke kan gjøre hvilke som helst saker til sine, og både venstre-høyre og miljø kan altså sies å være "andre partiers saker", men som nettopp vist så "har" KrF også en politikk på andre områder enn bare det som direkte gjelder religion og moral. I forlengelsen av dette kan man stille spørsmål om det bare er en styrket religiøs og moralsk profil som kan forklare KrFs økte oppslutning fra nye, men "typiske" KrF-velgere, slik den første forklaringen til KrFs oppslutning antyder. *Poenget er at hvis det bare er det religiøse aspektet ved KrF som er viktig for stemmegivningen fra de nye velgerne, har KrF så lenge de har eksistert vært det desidert mest fremtredende religiøse og moralske partiet, og spørsmålet er da hvorfor de nye, men "typiske" KrF-velgerne ga sin stemme til KrF akkurat ved storhetsvalgene? I stede for å si at det er variasjon i KrFs religiøse og moralske politiske fokus som forklarer KrFs økte oppslutning (avhengig variabel), så sier jeg her at det heller er partiets variasjon i fokuseringen av venstre-høyre og miljø (uavhengig variabel), som forklarer KrFs oppslutning i storhetsperiodene. Partiets religiøse og moralske interessen anses på sin side bare for å være en mer eller mindre konstant faktor ved KrF, og de variasjonene som*

finnes vil derfor ikke ha betydning for partiets oppslutning. I dette tilfellet betyr ”ikke betydning” at partiets religiøse og moralske interesse ikke varierer systematisk i forhold til storhetsperiodene. Når det gjelder KrFs antatt økte vektlegging av venstre-høyre, så kan særlig velferd og det sosialpolitiske tenkes å ha vært viktig i storhetsperiodene, og for miljø ble ressursfordeling satt i fokus særlig fra 1970-årene, men dette er også viktige forhold i 1997 og 2001. Gasskraftsaken kan spesielt nevnes her.

Jeg har med dette fremmet to mulige forklaringer til KrFs økte oppslutning i storhetsperiodene:

- i)* Partiets storhetsperioder kan forklares med en styrket religiøs og moralsk profil, mens fokuset på de andre områdene ikke vil spille noen rolle for oppslutningen. I forhold til vektlegging og plassering betyr det at KrFs religiøse og moralske vektlegging og plassering vil være sterkere enn ”vanlig” i storhetsperiodene, mens vektleggingen og plasseringen i forhold til de to andre områdene ikke vil spille noen rolle for partiets oppslutning.
- ii)* KrF vil vise en mer eller mindre sterk profil i forhold til alle de tre aktuelle områdene i storhetsperiodene. Partiets religiøse og moralske vektlegging og plassering vil imidlertid ikke ha noen betydning for partiets økte oppslutning. Det som er av interesse er variasjon i vektlegging og plassering i forhold til venstre-høyre og miljø. KrFs vektlegging av venstre-høyre og miljø vil øke i storhetsperiodene, og partiet vil innta en styrket plassering i forhold til miljø, samt i de fleste tilfeller gå til venstre langs venstre-høyre-kontinuumet⁵⁰.

I forhold til venstre-høyre må det imidlertid påpekes at forholdene vil bli noe annerledes i bestemte tilfeller. Da kontinuumet både operasjonaliseres ut fra velferdspolitiske og mer ”økonomiske” forhold (kapittel 5.7), danner disse to

---

⁵⁰ I forhold til *ii)* forventes det altså at partiet viser en styrket vektlegging og plassering i forhold til flere områder i det samme valget. Ut fra hva som ble skrevet i kapittel 5.8, så antar man i relasjon til MRG-dataene at et programs samlede innhold utgjør 100 %, noe som betyr at økt vektlegging og plassering på et område medfører nedgang for andre områder. I og med at jeg i denne oppgaven ikke opererer med programmenes samtlige innhold, så kan jeg imidlertid gå ut fra at KrFs vektlegging og plassering i forhold til flere områder kan øke samtidig.

komponentene utgangspunktet for hva jeg vil kalle et samlet venstre-høyre. Ettersom KrF har vist størst interesse for det velferdspolitiske området, og ut fra Strøm og Leiparts (1989) skille mellom en velferdspolitisk og en mer ”økonomisk” skillelinje i sitt studium av det norske partisystemet, vil jeg i tillegg til et samlet venstre-høyre, også se KrF i forhold til et rent ”økonomisk” kontinuum (regulering vs. *laissez-faire*) og til et velferdsrelatert kontinuum (velferdspolitisk venstre-høyre).

Operasjonaliseringen av de tre kontinuumene vil ta utgangspunkt i opprettelsen av det samlede venstre-høyre, som tilsvarer operasjonaliseringen av venstre-høyre i kapittel 5.7. Mer spesifikt vil dette gjøres rede for i de kommende, aktuelle analysekapitlene.

Da KrF har ført en mer venstre enn høyre-orientert velferdspolitikk, forventer jeg at partiet i utgangspunktet vil legge mest vekt på det velferdspolitiske venstre-høyre, noe mindre vekt på det samlede venstre-høyre og minst vekt på regulering vs. *laissez-faire*. Ut fra *ii*) vil vektleggingen av det samlede venstre-høyre og det velferdspolitiske venstre-høyre styrkes i storhetsperioden, og i forhold til plassering og *ii*) så forventer jeg videre at partiet vil gå til venstre langs det samlede venstre-høyre og det velferdspolitiske venstre-høyre. Vektleggingen og plasseringen langs regulering vs. *laissez-faire* vil ikke ha noen betydning for oppslutningen i storhetsperiodene.

6.2 H1 og H2

- H1:** KrFs oppslutning i storhetsperiodene kan forklares med at partiets vektlegging og plassering på den moralske og religiøse dimensjonen styrkes, sammenlignet med andre valg. Partiets vektlegging av og plassering langs de andre dimensjonene vil ikke ha betydning for oppslutningen.
- H2:** KrFs oppslutning i storhetsperiodene kan forklares med en økt vektlegging av det samlede- og det velferdsmessige venstre-høyre. Partiet vil i tillegg innta en styrket venstre-plassering langs disse to kontinuumene. Plasseringen langs og vektleggingen av regulering vs. *laissez-faire* vil ikke ha noen betydning for partiets oppslutning.

Samtidig vil partiets vektlegging og plassering langs miljøverns-kontinuumet styrkes i storhetsperiodene.

I forhold til hypotesetestingen betyr dette at partiets plassering langs og vektlegging av en og en konfliktlinje kun gir et ”del-svar”, og derfor må partiets plassering langs og vektlegging av et og et kontinuum sees i forhold til hverandre, når man skal se dette i forhold til hele H1 og hele H2.

7. Vektlegging og plassering langs konfliktlinjene

7.1 Introduksjon

Formålet med dette kapittelet er å gjøre rede for KrFs *vektlegging* av og *plassering* langs de aktuelle konfliktlinjene. De første kapitlene vil omhandle KrFs *vektlegging* av de tre forskjellige venstre-høyre-kontinuumene (samlet venstre-høyre, regulering vs. *laissez-faire* og det velferdspolitiske venstre-høyre). Hvert kapittel om vektlegging for hver av de tre kontinuumene, vil følges opp av et kapittel som omhandler partiets *plassering* langs de respektive konfliktlinjene. Derneft vil jeg gjøre rede for resultatene fra den kvalitative analysedelen som kan relateres til venstre-høyre-spørsmålet på et mer generelt nivå. I og med at kvalitativ metode først og fremst belyser holdningene og argumentasjonen i en tekst, så er det mest naturlig å se de kvalitative analyseresultatene i forhold til de kvantitative resultatene som omhandler partienes plassering. De påfølgende kapitlene vil omhandle KrFs *vektlegging* av og *plassering* langs den religiøse og moralske konfliktlinjen samt den relaterte kvalitative analysedelen, og det samme gjelder i forhold miljø-spørsmålet. Valgene som er av interesse er 1973 og 1977 sammenlignet med 1969 og 1981, samt valgene 1997 og 2001 sammenlignet med 1989 og 1993.

Både når man skal se på KrFs vektlegging og plassering kan man si at partiene beveger seg på to nivåer: *i*) i forhold til hva man kan kalle tidsånd (trender i tiden) og *ii*) i forhold til hverandre. Det er mest relevant å snakke om tidsånd når man ser på de *absolutte* bevegelsene i partienes vektlegging og plassering. I denne sammenheng forholder man seg til hvordan partiene plasserer seg til det aktuelle kontinuumets null-linje. Det betyr at vektleggingen blir ansett for å øke til lengre fra kontinuumets null-linje partiene befinner seg, og for plassering vil partienes holdninger til det aktuelle spørsmålet vises ved å se på hvilke side av null-linjen partiene befinner seg. Når man på den andre side skal se på den *relative* vektleggingen og plasseringen, er det forholdet partiene imellom og ikke forholdet til konfliktlinjene, som er av størst interesse.

For å komme frem til KrFs relative vektlegging og plassering, finner jeg KrFs differens til gjennomsnittet for alle de aktuelle partiene for et og et valg. Det vil si at KrFs plassering langs det aktuelle kontinuumet ved et valg subtraheres med gjennomsnittet for alle partiene samlet ved det samme valget. For vektlegging vil differansens fortegn vise om partiet ligger under eller over gjennomsnittet for alle partiene. For plassering viser fortegnet hvilke holdning partiet har til det aktuelle politiske spørsmålet, sammenlignet med gjennomsnittet for partiene samlet. KrFs relative vektlegging og plassering vil man kunne lese ut av andre kolonnen fra høyre i tabellene 7.1 til 7.9, kalt "KrFs differanse til gjennomsnittet" (KrFs diff. til gj.snitt.). Også figur 7.1 til 7.9 viser partiets relative vektlegging og plassering. Dette ser man ved å sammenligne KrFs avstand til den fete linjen som markerer gjennomsnittet for alle partiene. KrF er inkludert i gjennomsnittet som er reknet ut for alle de aktuelle partiene. Det vil si at KrF alene blir sett i forhold til et gjennomsnitt de selv er en del av. Alternativet er å sammenligne partiet med et gjennomsnitt de selv ikke er med i, men da vil ikke gjennomsnittet kunne tolkes som fullt ut representativt for det partisystemet man her opererer ut ifra i det aktuelle valget.

Hva forteller så standardavviket oss? Målet forteller ulike ting, alt etter om det er snakk om vektlegging eller plassering. For å ta partienes vektlegging først, så sier standardavviket for alle partiene samlede for hvert enkelt valg noe om det er stor eller liten forskjellen mellom partienes vektlegging til et gitt tidspunkt. Ser man på standardavviket for et og et parti for alle valgene samlet, sier målet noe om hvor stabilt det aktuelle partiet har vært i sin vektlegging av det bestemt område over tid. Når det gjelder plassering, så sier standardavviket for alle partiene samlet for et og et valg noe om polariseringen i partisystemet i forhold til det bestemte politiske området. Ser man på den andre side på standardavviket for et og et parti for alle de aktuelle valgene samlet, sier målet noe om hvor stabilt et partis plassering, eller holdning, er til et bestemt politisk spørsmål over tid. Uavhengig av hvilken kontekst standardavviket sees i sammenheng til, kan man si at målet er trendløst. Om bevegelsene til det fenomenet man studerer danner en lineær, stigende kurve, eller svingninger innefor et gitt tidspunkt, så vil dette i begge tilfellene gi utslag i standardavviket.

I hvert kapittel om vektlegging og plassering vil det kort gjøres rede for partienes absolutte vektlegging eller plassering, så vil det spesielt gjøres rede for KrFs absolutte og relative vektlegging eller plassering, og det er i relasjon til KrFs relative vektlegging og plassering at problemstillingen og hypotesene vil trekkes inn.

7.2 KrFs vektlegging: Det samlede venstre-høyre

I dette kapittelet vil jeg se på partienes *vektlegging* av det *samlede venstre-høyre*, som altså både tar opp i seg velferdsspørsmålet og mer rene ”økonomiske” forhold. Først vil jeg kort gjøre rede for partienes absolutte vektlegging av området generelt, for så å se nærmere på KrFs absolutte og relative vektlegging spesielt. Av praktiske årsaker er ALP ikke tatt med i figur 7.1 for valget i 1973, da partiets vektlegging av venstre-høyre-området er så sterk i denne perioden, at den ”tar opp” hele figuren og gjør det vanskeligere å se forholdet mellom de andre partiene. ALPs vektlegging kan likevel sees i tabell 7.1.

En sammenligning av det enkelte partis gjennomsnittlige vektlegging i periodene 1969 til 2001, viser at alle partiene vektlegger området sterkt, samtidig som det foreligger en nokså stor variasjon mellom partiene (tabell og figur 7.1). ALP/ Frp⁵¹ viser den sterkeste vektleggingen av området over tid, etterfulgt av Høyre, SF/ SV⁵² og Ap. Sentrumpartiene utgjør den partigruppen som viser minst interesse for området over tid, og av disse legger Venstre størst vekt på området, tett fulgt av KrF.

Sammenligner man standardavvikene til hvert parti, ser man at alle partiene, med unntak av ALP/ Frp, har en nokså stabil vektlegging av området over tid (tabell og figur 7.1). Mye av ustabiliteten i ALP/ Frps kan forklares med ALPs vektlegging i 1973 (tabell 7.1). Venstre, SP og KrF er de som viser minst variasjon i vektleggingen over tid.

Gjennomsnittene for alle partiene i et og et valg viser en overveiende sterk vektlegging av området ved alle valgene (tabell og figur 7.1). Den svakeste vektleggingen finner man i 1985, mens denne er sterkest i 1973. Det er naturlig å

---

⁵¹ Anders Langes Parti (ALP) ble etablert i 1973, men skiftet i 1977 navn til Framskrittspartiet (Frp) (Valen 1995:75).

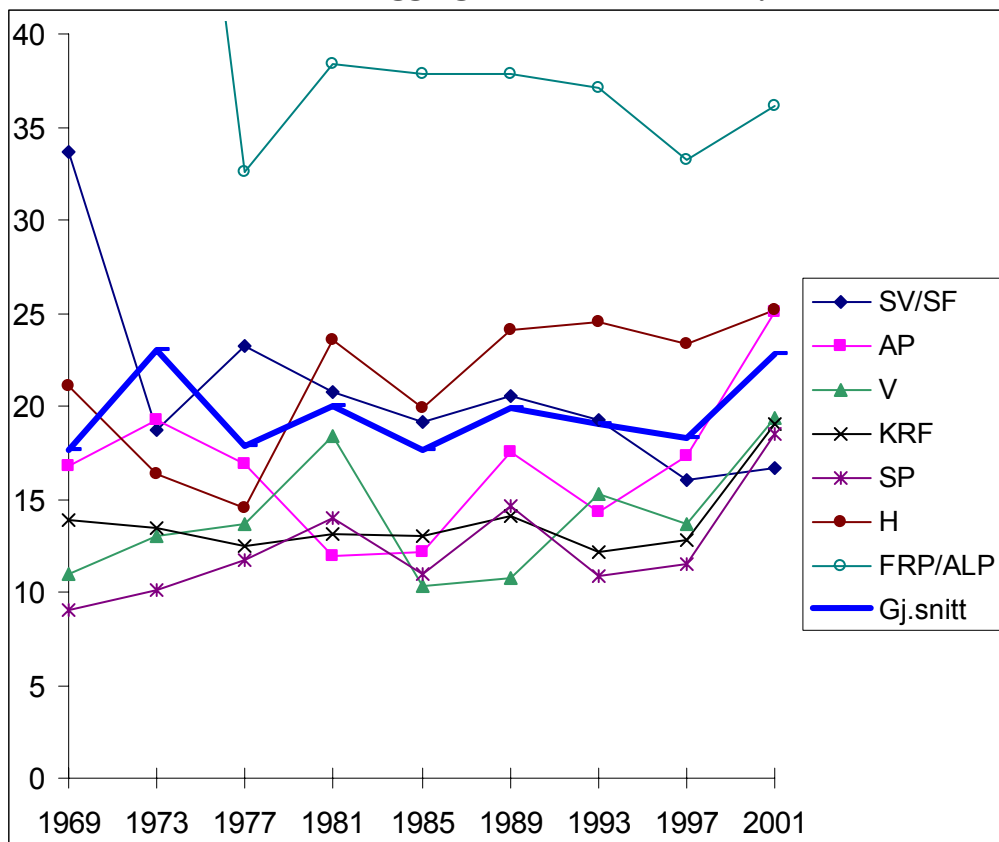
⁵² Sosialistisk Folkeparti (SF) ble dannet i 1961, og gikk fra 1975 under betegnelsen Sosialistisk Venstreparti (SV) (Valen 1995:71,74),

både se stigningen og nedgangen i sammenheng til ALP/ Frps vektlegging av området i de to valgene.

Figur 7.1 Partienes vektlegging: Samlet venstre-høyre, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP/ ALP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	33,7	16,8	11	13,9	9	21,1		17,6	-3,7	9,0
1973	18,7	19,3	13	13,4	10,1	16,3	70,2	23,0	-9,6	21,1
1977	23,2	16,9	13,7	12,5	11,7	14,5	32,6	17,9	-5,4	7,5
1981	20,7	11,9	18,4	13,1	14	23,5	38,4	20,0	-6,9	9,2
1985	19,1	12,1	10,3	13	11	19,9	37,8	17,6	-4,6	9,7
1989	20,5	17,5	10,8	14,1	14,6	24,1	37,8	19,9	-5,8	9,0
1993	19,3	14,3	15,3	12,2	10,9	24,5	37,1	19,1	-6,9	9,2
1997	16	17,3	13,7	12,8	11,5	23,3	33,2	18,3	-5,5	7,6
2001	16,7	25	19,4	19	18,5	25,2	36,1	22,8	-3,8	6,7
Gj. snitt	20,9	16,8	14,0	13,8	12,4	21,4	40,4			
Std. avvik	5,3	4,0	3,2	2,1	2,9	3,8	12,2			

Tabell 7.1 Partienes vektlegging: Samlet venstre-høyre, 1969-2001

Standardavvikene for alle partiene i det enkelte valg viser at spredningen i partienes vektlegging er nokså stor og stabil over tid (tabell og figur 7.1). Den største og minste forskjellen i partienes vektlegging finner man i respektive 1973 og 1985, og igjen må dette relateres til ALP/ Frps vektlegging.

KrFs gjennomsnitt og standardavvik for hele perioden, viser at paritet har den nest svakeste og mest stabile vektleggingen av området over tid i absolutt forstand (tabell og figur 7.1). Dette er langt på vei som forventet i forhold til hva som ble utledet i kapittel 6.1. I den sammenheng kan det samtidig påpekes at KrFs vektlegging likevel er noe uventende høy, og differansen er overraskende liten til Aps absolutte vektlegging. Hvordan forholder så KrFs seg til de andre partiene i relativ forstand?

Generelt kan det sies at KrFs relative vektlegging av området er lav og nokså stabil i alle valgene, noe som står i forhold til hva som ble utledet i kapittel 6.1. Det betyr videre at den uventede lave avstanden mellom KrF og Ap kan forklares med at det er sistnevnte parti som vektlegger området lavere enn hva man kunne forvente, noe som blir bekreftet ved å se på Aps relative plassering i partisystemet (ikke vist). Hva så med vektleggingen i storhetsperiodene spesielt?

Generelt for valgene fra 1969 til 1981 viser KrF en lav vektlegging av området. Her innunder kan man samtidig finne en del variasjoner fra valg til valg, og den sterkeste vektleggingen finner sted i 1969, mens den svakeste vektleggingen er i 1973 (tabell og figur 7.1). Interessen øker litt i 1977, men avtar noe igjen i 1981. Den sterke nedgangen som finner sted i 1973 kan forklares med at ALP trekker gjennomsnittet for alle partiene opp (tabell 7.1). I perioden 1989 til 2001 er KrFs vektlegging fortsatt lav, men nå også overveiende stabil. Valget i 2001 skiller seg imidlertid ut, da interessen er sterkere enn i de tre forutgående valgene. Da analyserresultatene viser at variasjonene som foreligger i første periode, ikke kan sies stå i forhold til storhetsperiodene på en systematisk måte, og fordi at perioden 1989 til 2001 er overveiende stabil, gis det her på ulike måter sterkest støtte til H1.

7.3 KrFs plassering: Det samlede venstre-høyre

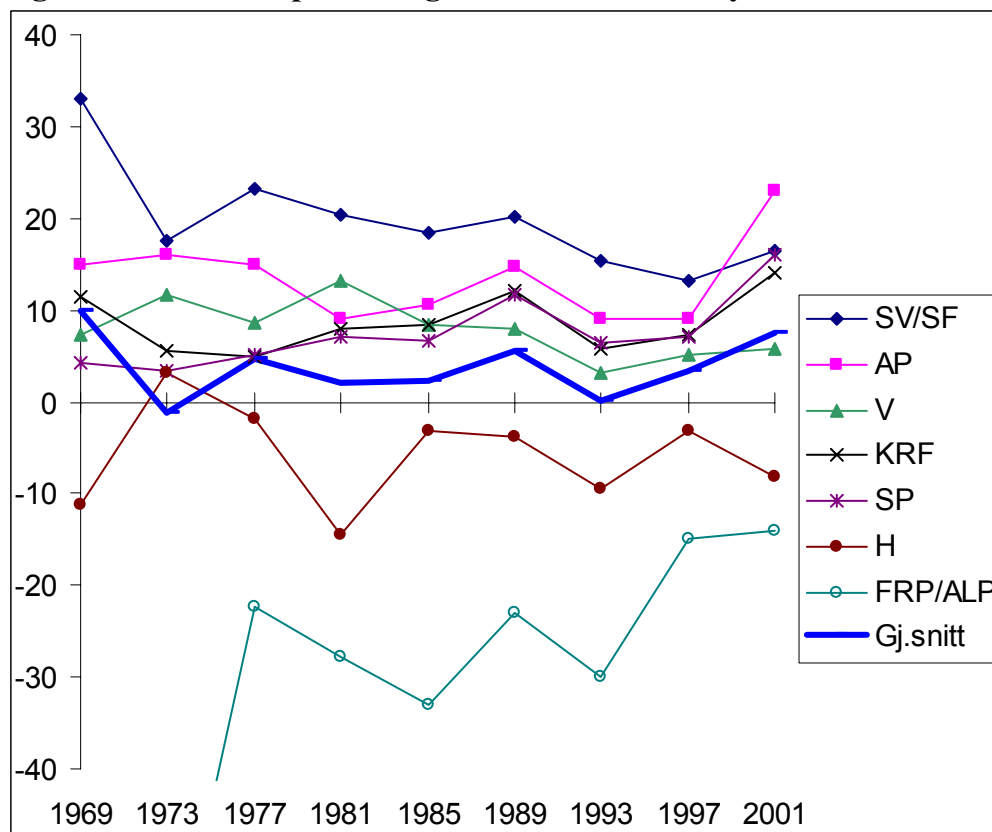
I dette kapittelet vil jeg se på partienes absolutte *plassering* langs det *samlede venstre-høyre* generelt, og på KrFs absolutte og relative plassering spesielt. Av de samme årsakene som påpekt innledningsvis i kapittel 7.2, vil ikke plasseringen til ALP langs kontinuumet for 1973 tas med i figur 7.2, men man kan se plasseringen i tabell 7.2.

Gjennomsnittet for det enkelte parti for alle valgene samlet viser at det er en nokså stor spredning mellom partienes plassering langs kontinuumet over tid (tabell og figur 7.2). Høyre og ALP/ Frp er de eneste partiene som plasserer seg på kontinuumets høyre side, men avstanden mellom de to partiene er stor, og Høyre plasser seg langt nærmere sentrum og noen av de andre partiene. Lengst til venstre finner man SV, etterfulgt av AP, KrF, Venstre og Sp.

Standardavviket for det enkelte parti for hele den aktuelle perioden viser samtidig at alle partiene plasserer seg nokså stabilt over tid, med unntak av ALP/ Frp (tabell og figur 7.2). Dette må først og fremst sees i sammenheng til ALPs ekstreme plassering på høyresiden i 1973.

Tabell 7.2 Partienes plassering: Samlet venstre-høyre, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP/ ALP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	33,1	15	7,2	11,5	4,2	-11,3		10,0	1,6	14,5
1973	17,5	16,1	11,6	5,6	3,3	3,1	-66	-1,3	6,9	29,1
1977	23,2	14,9	8,7	4,9	5,1	-1,9	-22,4	4,6	0,3	14,4
1981	20,3	9,1	13,2	7,9	7	-14,5	-27,8	2,2	5,7	17,0
1985	18,5	10,5	8,3	8,4	6,6	-3,1	-33	2,3	6,1	16,8
1989	20,1	14,7	8	12,1	11,6	-3,9	-23	5,7	6,4	14,6
1993	15,4	9	3,2	5,7	6,5	-9,4	-29,9	0,1	5,6	15,2
1997	13,2	9,1	5,2	7,3	7,1	-3,2	-14,9	3,4	3,9	9,5
2001	16,5	23	5,8	14,1	16	-8,1	-14	7,6	6,5	13,8
Gj. snitt	19,8	13,5	7,9	8,6	7,5	-5,8	-28,9			
Std. avvik	5,8	4,6	3,1	3,2	4,0	5,4	16,4			

Figur 7.2 Partienes plassering: Samlet venstre-høyre, 1969-2001

Av gjennomsnittet for alle partiene i et og et valg ser man at partiene plasserer seg til venstre for kontinuumets midtlinje i alle valgene med unntak av i 1973 (tabell 7.2), og partienes gjennomsnittlige plassering varierer noe fra valg til valg. Den sterkeste venstre-orienteringen finner man i 1969.

Standardavviket for alle partiene i hvert enkelt valg viser en sterk og nokså stabil polarisering fra 1969 til 2001 (tabell og figur 7.2). Polariseringsen er spesielt høy i 1973, mens den er svakest i 1997. Avviket i 1973 kan forklares med ALPs sterke plassering på kontinuumets høyreside (tabell 7.2). Av Strøm og Leiparts (1989:278,281) studium basert på MRG-dataene (kapittel 5.7), ser man også en nokså høy og stabil polarisering over tid i det norske partisystemet i forhold til venstre-

høyre spørsmålet⁵³. Det samme viser en analyse av de norske partienes plassering langs et venstre-høyre-kontinuum gjort av Budge og Klingemann (2001:36-7)⁵⁴.

Om KrFs absolutte plassering langs konfliktlinjen kan det sies at partiet er blant de svakeste venstre-orienterte partiene på kontinuumets venstreside over tid, men også et av de mest stabilt plasserte partiene for hele den aktuelle perioden. Dette er i samsvar med de forventninger som ble utledet i kapittel 6.1. På den andre side er KrFs venstrevridning overraskende sterk, og det gjør at avstand mellom Aps og KrFs plassering i mange tilfeller er uventet liten (tabell og figur 7.2). Av Strøm og Leiparts (1989) analyse ser man at KrF inntar en enda sterkere venstre-plassering enn det man ser i figur 7.2. Noe av forklaringen til det ligger nok i forskjellen mellom Strøm og Leiparts operasjonalisering av kontinuumet og operasjonaliseringen av kontinuumet vist i figur 7.2. Hvordan plasserer så KrF seg i relativ forstand?

I relativ forstand inntar KrF en nokså stabil venstre-orientering i alle valgene. Dette kan sies å langt på vei samsvare med hva som ble utledet i kapittel 6.1, selv om plasseringen kanskje er noe sterkere til venstre enn forventet. Aps avstand til gjennomsnittet for alle partiene er på sin side kanskje mer på linje med hva man kunne forvente (ikke vist), og det kan derfor tyde på at det er KrF, og ikke Ap, som inntar den mest overraskende plasseringen.

Utover det at KrF inntar en generelt og langt på vei forventet plassering, ser man at 1969 til 1981 er en nokså urolig periode for partiet i forhold til plassering. I 1973 plasserer KrF seg lengre til venstre enn i noen andre valg, mens partiets svakeste plassering finner sted i 1977. I tidsrommet 1989 til 2001 plasserer KrF seg mer stabilt langs konfliktlinjen. Riktignok foreligger noen variasjoner mellom valgene, og den største differensen finner man mellom fra 1997 til 2001. Sammenligner man hvert av disse valgene med 1989 og 1993, kan man likevel si at partiets plassering i perioden langt på vei er stabil. En ustabil plassering i første periode og en mer stabil plassering i siste periode støtter på forskjellige måter sterkest

---

⁵³ Funnene det her refereres til henviser imidlertid til partienes plassering langs kontinuumet ”*Economic Liberalism and Free Enterprise Conservatism*”, og velferd er derfor ikke inkludert i operasjonaliseringen av kontinuumet.

⁵⁴ Budge og Klingemanns kontinuum tar i tillegg til velferdsrelaterte og mer økonomiske variabler, samt partienes holdninger til blant annet forsvars- og utenriksrelaterte spørsmål.

opp om H1. Altså ser det ut for at partiets plassering langs det samlede venstre-høyre ikke har hatt betydning for partiets oppslutning i storhetsperiodene.

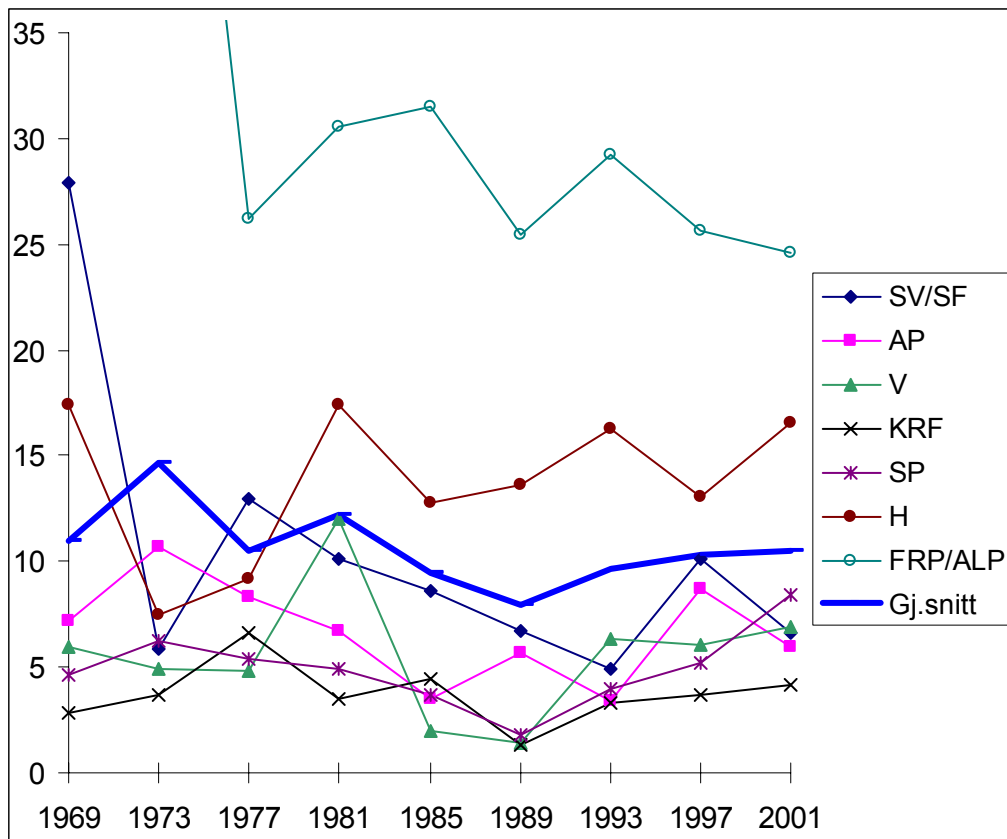
7.4 KrFs vektlegging: Regulering vs. laissez-faire

Langt på vei viser KrF en forventet lav vektlegging av det samlede venstre-høyre (kapittel 7.2), og en langt på vei forventet plassering langs kontinuumet (kapittel 7.3). Likevel inntar partiet en noe sterkere venstre plassering enn forventet, noe som gir et ekstra incentiv for å dele kontinuumet opp i mindre enheter, for å se om dette forholdet endrer seg ved bare å se på regulering vs. *laissez-faire* for seg og velferd for seg. I dette kapittelet vil jeg derfor se på partienes *vektlegging* av konflikten *regulering vs. laissez-faire*. Teknisk betyr dette at kontinuumet er opprettet som vist i kapittel 5.8, mens det operasjonelt betyr at variablene 504; ”*Welfare State Expansion*” og 505; ”*Welfare State Limitation*” utelukkes (kapittel 5.7).

Først vil jeg gjøre rede for partienes absolutte vektlegging, for så å se nærmere på KrFs absolutte og relative vektlegging. Som i de to forutgående kapitlene vil ALPs plassering langs kontinuumet for 1973 ikke tas med i figur 7.3, men plasseringen blir vist i tabell 7.3. Begrunnelsene for dette er de samme som tidligere (kapittel 7.2).

Tabell 7.3 Partienes vektlegging: Regulering vs. laissez-faire, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP/ ALP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	27,9	7,2	6	2,8	4,6	17,4		11,0	-8,2	9,7
1973	5,9	10,7	4,9	3,7	6,2	7,5	63,8	14,7	-11,0	21,8
1977	13	8,3	4,8	6,6	5,4	9,2	26,2	10,5	-3,9	7,4
1981	10,1	6,7	12	3,5	4,9	17,4	30,6	12,2	-8,7	9,4
1985	8,6	3,5	2	4,4	3,7	12,8	31,5	9,5	-5,1	10,4
1989	6,7	5,7	1,4	1,3	1,8	13,6	25,4	8,0	-6,7	8,8
1993	4,9	3,4	6,3	3,3	4	16,3	29,2	9,6	-6,3	9,8
1997	10,1	8,7	6,1	3,7	5,2	13,1	25,6	10,4	-6,7	7,4
2001	6,6	6	6,9	4,2	8,4	16,6	24,6	10,5	-6,3	7,4
Gj. snitt	10,4	6,7	5,6	3,7	4,9	13,8	32,1			
Std. avvik	7,0	2,4	3,1	1,4	1,8	3,6	13,1			

Figur 7.3 Partienes vektlegging: Regulering vs. laissez-faire, 1969-2001

Sammenligner man gjennomsnittet for hvert parti for alle valgene samlet, ser man at variasjonen mellom partienes vektlegging av området er stor (tabell og figur 7.3). ALP/ Frp legger sterkest vekt på området, etterfulgt av Høyre og SF/ SV. Avstanden mellom Høyre og SF/ SV på den ene siden og ALP/ Frp på den andre er imidlertid stor, og Høyre og SF/ SV er langt mer på nivå med hverandre enn i forhold til ALP/ Frp. Sentrumpartiene legger mist vekt på området, og av disse viser KrF lavest interesse.

Standardavviket for det enkelte parti viser at det også er stor forskjell mellom partiene med tanke på hvor stabile de er i sin vektlegging av området over tid (tabell og figur 7.3). ALP/ Frp er det minst stabile partiet, men her påvirker særlig ALPs sterke vektlegging i 1973 standardavviket. Også SF/ SV utmerker seg ved å vise mindre stabilitet i sin vektlegging over tid enn mange av de andre partiene, som på sin side jevnt over viser en stabil vektlegging av området.

En sammenligning av gjennomsnittet for alle partiene i et og et valg viser at det foreligger en nokså sterk vektlegging av området i alle valgene (tabell og figur

7.2). Den svakeste vektleggingen finner sted i 1989, mens den sterkeste vektleggingen er i 1973, og det må igjen påpekes at ALP er med på å trekke gjennomsnittet kraftig opp i sistnevnte valg.

Sammenligner man standardavvikene for hvert enkelt valg, så er forskjellen i partienes vektlegging stor og nokså stabil i alle valgene (tabell og figur 7.2). I 1973 er forskjellen mellom partienes vektlegging høyere enn vanlig, noe som langt på vei kan forklares med ALPs sterke vektlegging av området, mens den svakeste forskjellen mellom partienes vektlegging finner sted i 1977, 1997 og 2001.

Om KrF absolutte vektlegging kan det generelt sies at partiet både viser den mest stabile og den svakeste vektlegging av konfliktlinjen over tid (tabell 7.3), noe som er i tråd med de forhold som ble fremmet i kapittel 6.1. Avstanden mellom KrFs og Aps vektlegging er konstant i forhold til vektleggingen av det samlede venstre-høyre. Hva viser så den relative vektleggingen?

KrF viser en lav og stabil vektlegging av området over tid, og denne er som forventet lavere her enn for det samlede venstre-høyre (ikke vist). Stabilitet til tross, så finner det likevel sted en viss økning i partiets vektlegging av området fra 1969 til 2001, og generelt kan det sies at KrFs avstand til gjennomsnittet varierer mer i første del av tidsrommet 1969 til 2001, enn i siste del. At KrF inntar en forventet lav vektlegging av området peker i retning av at det er Aps vektlegging som er svakere enn antatt. Dette underbygges ved å se på Aps avstand til det samlede gjennomsnittet (ikke vist).

For perioden 1969 til 1981 varierer KrFs vektlegging nokså mye, da partiet går fra sin svakeste vektlegging i 1973, til sin sterkeste i 1977. Vektleggingen i 1973 må sees i forhold til ALPs streke vektlegging av området, da dette drar opp gjennomsnittet for partiene samlet. Til motsetning så vektlegger KrF området nokså stabilitet i perioden 1989 til 2001. Både i følge H1 og H2 forventes det at partiets vektlegging av regulering vs. *laissez-faire* ikke vil ha betydning for partiets oppslutning, noe som ser ut til å stemme. Riktignok varierer partiets vektlegging i den første perioden, men dette er ikke systematiske endringer i forhold til storhetsperiodene. I tillegg ser man at KrFs vektlegging er nokså stabil i den andre perioden.

7.5 KrFs plassering: Regulering vs. laissez-faire

I dette kapittelet vil jeg se på partienes *plassering* i forhold konflikten *regulering vs. laissez-faire*. Først vil jeg kort gjøre rede for partienes absolutte plassering generelt, for så å se på KrFs absolutte og relative plassering spesielt. Som i de forutgående kapitlene vil ikke ALPs plassering langs kontinuumet for 1973 tas med i figur 7.4, men plasseringen vises i tabell 7.4. Begrunnelsen for dette er den samme som det er gjort rede for i kapittel 7.2.

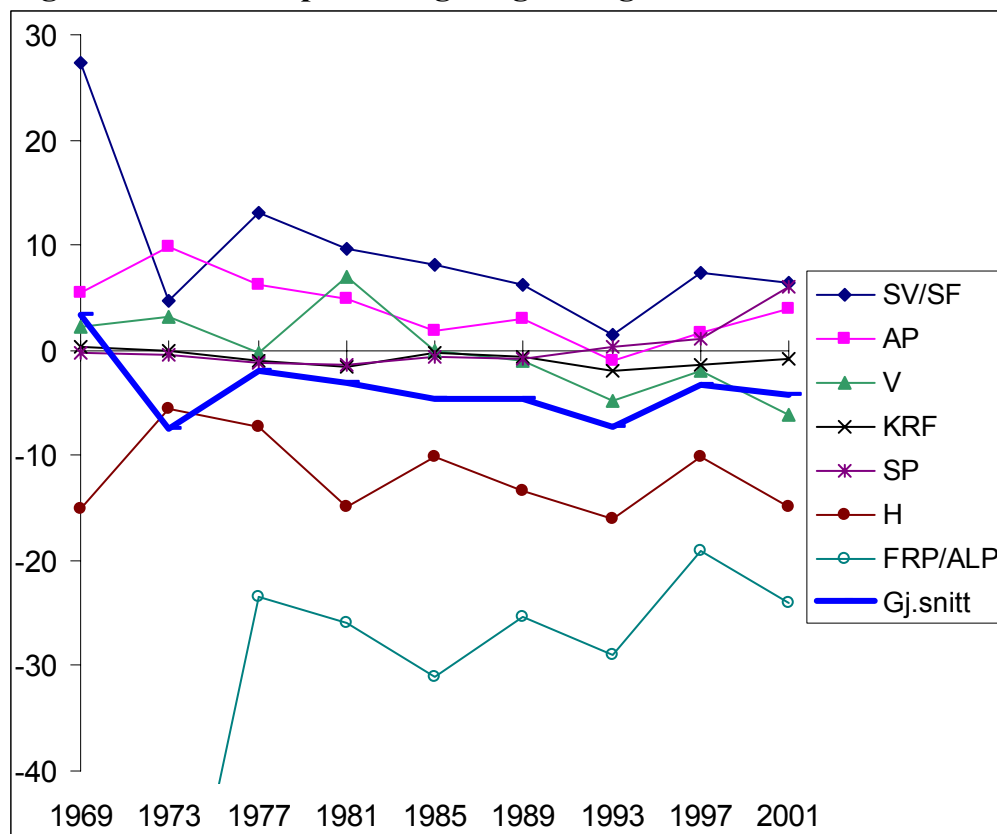
Gjennomsnittet for et og et parti for alle valgene samlet viser at det foreligger store forskjeller mellom partienes plasseringer langs kontinuumet over tid (tabell og figur 7.4). ALP/ Frp er det desidert sterkeste høyre-orienterte partiet, etterfulgt av Høyre, men avstanden mellom de to partiene er stor. SF/ SV er på den andre side det sterkeste venstre-orienterte partiet, etterfulgt av Ap. Sentrumpartiene plasserer seg svært nært kontinuumets midtlinje, hvorav Venstre og KrF plasserer seg litt til høyre og Sp litt til venstre for sentrum.

Ser man på standardavviket for et og et parti for alle valgene samlet, plasserer de fleste partiene seg nokså stabilt langs konfliktlinjen over tid (tabell og figur 7.4). ALP/ Frp viser den sterkeste variasjonen langs kontinuumet og også SF/ SV viser en mindre stabilitet enn mange av de andre partiene. For sistnevnte partis del kan dette primært forklares med partiets sterke venstre-orientering i 1969 (tabell og figur 7.4), mens det for ALP/ Frps del må sees i forhold til partiets sterke høyre-orientering i 1973 (tabell 7.4).

Tabell 7.4 Partienes plassering: Regulering vs. laissez-faire, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP/ ALP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	27,3	5,4	2,2	0,4	-0,2	-15		3,4	-3,0	13,7
1973	4,7	9,9	3,1	-0,1	-0,4	-5,5	-63,8	-7,4	7,3	25,3
1977	13	6,3	-0,2	-1	-1,2	-7,2	-23,4	-2,0	1,0	11,4
1981	9,7	4,9	7	-1,5	-1,3	-14,8	-26	-3,1	1,6	12,9
1985	8,2	1,9	0	-0,2	-0,7	-10,2	-31,1	-4,6	4,4	12,9
1989	6,3	2,9	-1	-0,7	-0,8	-13,4	-25,4	-4,6	3,9	11,0
1993	1,4	-1	-4,8	-2	0,3	-16,1	-29	-7,3	5,3	11,2
1997	7,3	1,7	-2	-1,4	1,1	-10,2	-19	-3,2	1,8	8,7
2001	6,4	4	-6,2	-0,8	6	-14,8	-24,1	-4,2	3,4	11,6
Gj. snitt	9,4	4,0	-0,2	-0,8	0,3	-11,9	-30,2			
Std. avvik	7,4	3,1	4,0	0,8	2,3	3,8	14,0			

Figur 7.4 Partienes plassering: Regulering vs. laissez-faire, 1969-2001

Sammenligner man gjennomsnittene for partiene samlet i et og et valg, ser man at det kun er i 1969 at partiene plasserer seg på venstresiden av kontinuumet, og SF plasserer seg langt sterkere til venstre enn de andre partiene (tabell 7.4). Det betyr at man fra og med 1973 frem til 2001 finner en sterkere høyre enn venstre-orientering i partisystemet. Den sterkeste høyreposisjonen finner man i 1973, tett fulgt av 1993. I 1973 kan dette i all hovedsak forklares med ALPs sterke høyre-orientering, mens det i 1993 ser ut for at høyrevridningen må sees i sammenheng til en generell bevegelse i partisystemet. Jevnt over er det snakk om en stabil høyreplassering over tid.

Av standardavviket for partiene samlet for hvert enkelt valg ser man at polariseringen i partisystemet er høy og stabil i hele den aktuelle perioden (tabell og figur 7.4). Denne er sterkest i 1973, hvor ALP drar opp standardavviket ved å plassere seg mye lengre til høyre enn de andre partiene, mens partiene er mest samlet i 1997, noe som også kan sees i relasjon til Frps plassering, da partiet plasserer seg lengre inn på kontinuumets høyreside enn normalt i dette valget. Som for det samlede venstre-høyre i kapittel 7.3, er det også her likehetstrekk mellom polariseringen i

forhold til regulering vs. *laissez-faire* og Strøm og Leiparts (1989) analyse av partienes plassering langs kontinuumet ”*Economic Liberalism and Free Enterprise Conservativism*”⁵⁵, samt Budge og Klingemanns analyseresultater (2001).

Ut fra KrFs gjennomsnitt og standardavvik (tabell 7.4) ser man at partiets absolutte plassering langs kontinuumet er stabilt nært kontinuumets midtlinje over tid. Dette er en plassering som sammenfaller med de teoretiske og empiriske forhold som ble fremmet i kapittel 6.1. Det betyr at KrFs plassering i dette tilfellet stemmer dårligere overens med plasseringen av KrF i Strøm og Leiparts (1989) analyse, enn i forhold til partiets plassering langs det samlede venstre-høyre (kapittel 7.3). Dette er litt overraskende ettersom at konfliktlinjen regulering vs. *laissez-faire* skulle tenkes å stemme bedre overens med deres kontinuum for ”*Economic Liberalism and Free Enterprise Conservativism*”, enn hva det samlede venstre-høyre i kapittel 7.3 gjør. Avstanden mellom Ap og KrF er mindre nå enn i forhold til plasseringen langs det samlede venstre-høyre. Hvordan forholder så KrF seg til de andre partiene i relativ forstand?

KrF viser en gjennomsnittlig svakere relativ venstre-orientering langs regulering vs. *laissez-faire* enn i forhold til det samlede venstre-høyre (ikke vist), noe som er forventet ettersom det velferdspolitiske aspektet nå er ekskludert. Samtidig varierer KrFs plassering noe mer fra valg til valg her enn i forhold til det samlede venstre-høyre. På den andre side viser KrFs relative plassering seg å være noe lengre til venstre enn kanskje forventet, med tanke på at det her er snakk om konfliktlinjen regulering vs. *laissez-faire*. Det kan tyde på at KrFs forhold til Ap kan forklares med at KrF plasserer seg uventet langt til venstre, noe som blir bekreftet av Aps relative plassering (ikke vist).

KrFs relative plassering fra 1969 til 1981 varierer nokså mye fra valg til valg. I 1969 plasserer partiet seg et stykke til høyre, men inntar sin sterkeste venstre-orienterte posisjon i 1973. Partiet fortsetter å plassere seg til venstre i 1977 og 1981, men nå i langt svakere grad enn i 1973, og KrFs plasseringer i 1977 og 1981 representerer først og fremst en stabil plassering i sentrums. Mellom valgene fra 1989

---

⁵⁵ Operasjonaliseringen av Strøm og Leiparts kontinuum og min operasjonalisering av konflikten mellom regulering og *laissez-faire* kan sies å stemme bedre overens enn sammenligningen gjort i kapittel 7.3.

til 2001 foreligger det også en del variasjoner, spesielt mellom 1993 og 1997, som mest av alt skyldes en svak plassering i 1997. Utover dette er det likevel langt på vei snakk om en stabil plassering i perioden. I følge hypotesene, så blir det forventet at partiets plassering langs regulering vs. *laissez-faire* ikke vil ha særlig betydning for partiets oppslutning i storhetsvalgene. Det at partiet viser en variert plassering fra 1969 til 1981 uten at endringene sammenfaller med storhetsperiodene, og at partiet plasserer seg mer stabilt fra 1989 til 2001, imøtekommer disse forventningene. Dermed kan både H1 og H2 sies å støttes opp om.

7.6 KrFs vektlegging: Et velferdspolitisk venstre-høyre

I dette kapittelet vil jeg se på KrFs *vektlegging* av det *velferdspolitiske venstre-høyre*. Rent teknisk betyr dette at kontinuumet er opprettet som vist i kapittel 5.8, men baseres nå kun på v504; ”*Welfare State Expansion*” og v505; ”*Welfare State Limitation*” (kapittel 5.7). Som i de forutgående kapitlene, vil heller ikke her ALPs plassering langs kontinuumet for 1973 tas med i figur 7.5, men denne vil vises i figur 7.5. Begrunnelsen for dette er den samme som påpekt i kapittel 7.2.

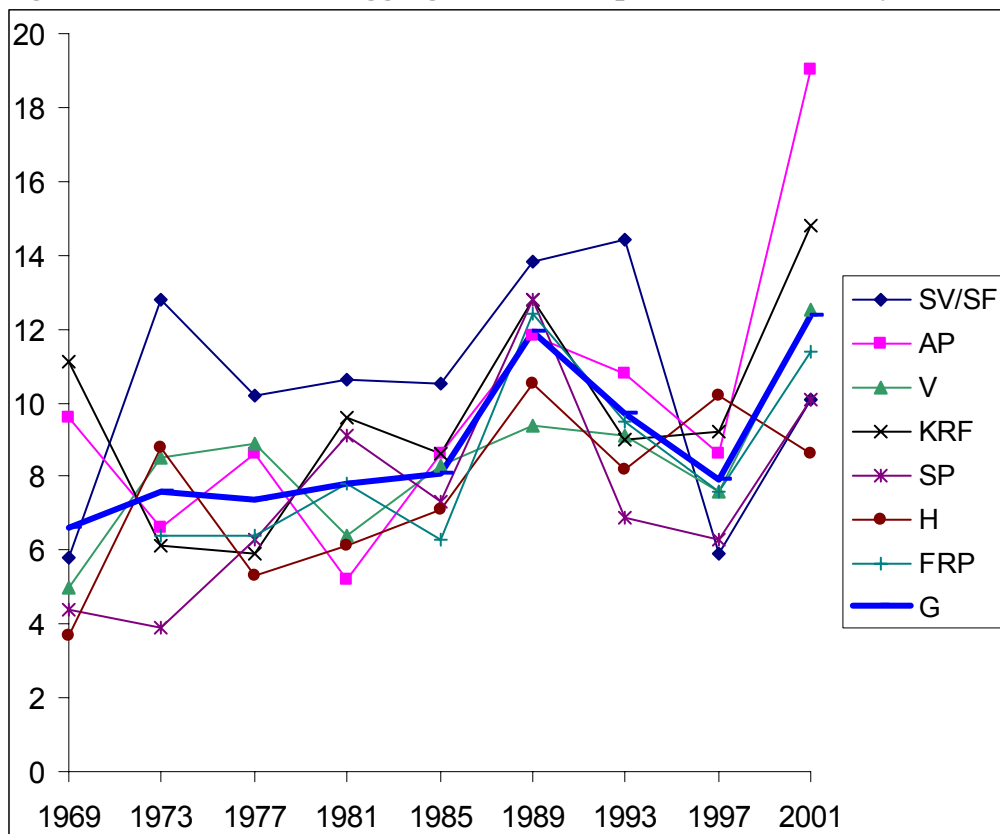
Gjennomsnittet for et og et parti for alle valgene samlet viser at samtlige partier vektlegger det velferdspolitiske venstre-høyre nokså sterkt over tid, og forskjellen partiene imellom er nokså liten (figur og tabell 7.5). SF/ SV, etterfulgt av Ap, er de som legger sterkest vekt området, mens Sp og Høyre vektlegger området minst.

Av standardavviket til et og et parti ser man at alle partiene vektlegger velferdsspørsmålet stabilt over tid (tabell 7.5). Hvis noen partier likevel skal utpekes som mer stabile enn andre, kan Venstre og Høyre her trekkes frem, mens Ap og SF/ SV viser noe mindre stabilitet.

Gjennomsnittet for alle partiene i et og et valg viser at vektleggingen er høy og nokså stabil over tid (tabell og figur 7.5). De to periodene som utmerker seg noe er 1989 og 2001, da gjennomsnittet i disse valgene er litt høyere enn normalt. Det laveste gjennomsnittet finner man i 1969.

Tabell 7.5 Partienes vektlegging: Et velferdspolitisk venstre-høyre, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP/ ALP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	5,8	9,6	5	11,1	4,4	3,7		6,6	4,5	3,0
1973	12,8	6,6	8,5	6,1	3,9	8,8	6,4	7,6	-1,5	2,8
1977	10,2	8,6	8,9	5,9	6,3	5,3	6,4	7,4	-1,5	1,8
1981	10,6	5,2	6,4	9,6	9,1	6,1	7,8	7,8	1,8	2,0
1985	10,5	8,6	8,3	8,6	7,3	7,1	6,3	8,1	0,5	1,4
1989	13,8	11,8	9,4	12,8	12,8	10,5	12,4	11,9	0,9	1,5
1993	14,4	10,8	9,1	9	6,9	8,2	9,5	9,7	-0,7	2,4
1997	5,9	8,6	7,6	9,2	6,3	10,2	7,6	7,9	1,3	1,5
2001	10,1	19	12,5	14,8	10,1	8,6	11,4	12,4	2,4	3,5
Gj. snitt	10,5	9,9	8,4	9,7	7,5	7,6	8,5			
Std. avvik	3,1	4,0	2,1	2,9	2,8	2,3	2,4			

Figur 7.5 Partienes vektlegging: Et velferdspolitisk venstre-høyre, 1969-2001

Sammenligner man standardavvikene for partiene samlet i et og et valg, ser man at det er en stabil, liten forskjell mellom partienes vektlegging av området over tid. Den laveste forskjellen finner sted i 1985 og den største i 2001.

KrFs gjennomsnitt og standardavvik for hele den aktuelle perioden viser at partiet vektlegger området nokså høyt og stabilt over tid i absolutt forstand (tabell og figur 7.5). Likevel er KrFs vektlegging av det velferdspolitiske venstre-høyre kanskje noe sterkere enn hva som ble utledet i kapittel 6.1. Ettersom det altså er en generelt liten forskjell mellom samtlige partiers vektlegging, så er det ikke her bare avstanden mellom KrF og Aps vektlegging som er noe overraskende.

Med tanke på de små forskjellene mellom partienes absolutte vektlegging, så er det ikke uventet at KrFs relative vektlegging er på linje med gjennomsnittet for alle partiene. KrF legger likevel som antatt størst vekt på det velferdspolitiske venstre-høyre, sammenlignet med de andre venstre-høyre-kontinuumene (ikke vist).

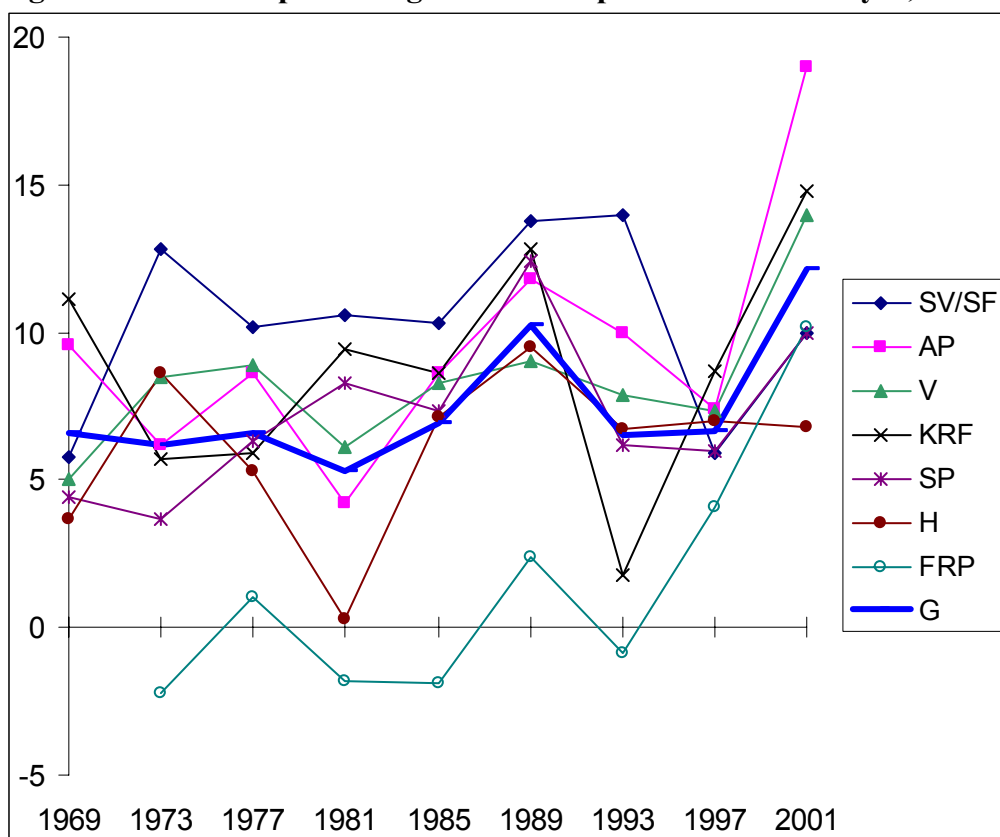
KrFs relative vektlegging varierer fra valg til valg i forhold til om de ligger over eller under gjennomsnittet for alle partiene, men det er stort sett snakk om en stabil gjennomsnittlig vektlegging. I tidsrommet 1969 til 1981 finner man likevel en del forskjeller fra valg til valg. KrF viser sin sterkeste vektlegging i 1969, mens vektleggingen er svakest i 1973 og 1977. Partiets interesse for området øker noe igjen i 1981. Med unntak av 1969 er det imidlertid stort sett stabilitet som foreligger. I perioden 1989 til 2001 er KrFs vektlegging sterkest i 1997 og 2001 og svakest i 1989 og 1993. I de to sistnevnte valgene befinner partiet seg under gjennomsnittet for partiene samlet, men variasjonene er likevel så små, at det alt i alt er snakk om en stabil vektlegging over tid. Med dette gis H1 igjen sterkest støtte fra begge periodene, da partiets vektlegging av området ser ut for å ha mindre å si for partiets oppslutning i storhetsvalgene.

7.7 KrFs plassering: Et velferdspolitisk venstre-høyre

I dette kapittelet vil jeg se på partienes *plassering* i forhold til det *velferdspolitiske venstre-høyre*. Først vil jeg kort gjøre rede for partienes absolutte plassering i forhold til området, for så å se nærmere på KrFs absolutte og relative plassering. Som i de forutgående kapitlene vil ikke ALPs plassering langs kontinuumet for 1973 tas med i figur 7.6, men plasseringen vises i tabell 7.6. Forklaringen til dette er den samme som det er gjort rede for i kapittel 7.2.

Tabell 7.6 Partienes plassering: Et velferdspolitisk venstre-høyre, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	5,8	9,6	5	11,1	4,4	3,7		6,6	4,5	3,0
1973	12,8	6,2	8,5	5,7	3,7	8,6	-2,2	6,2	-0,5	4,7
1977	10,2	8,6	8,9	5,9	6,3	5,3	1	6,6	-0,7	3,1
1981	10,6	4,2	6,1	9,4	8,3	0,3	-1,8	5,3	4,1	4,7
1985	10,3	8,6	8,3	8,6	7,3	7,1	-1,9	6,9	1,7	4,0
1989	13,8	11,8	9	12,8	12,4	9,5	2,4	10,2	2,6	3,9
1993	14	10	7,9	1,8	6,2	6,7	-0,9	6,5	-4,7	5,0
1997	5,9	7,4	7,3	8,7	6	7	4,1	6,6	2,1	1,5
2001	10	19	14	14,8	10	6,8	10,2	12,1	2,7	4,1
Gj. snitt	10,4	9,5	8,3	8,8	7,2	6,1	1,4			
Std. avvik	3,0	4,2	2,5	3,9	2,7	2,8	4,2			

Figur 7.6 Partienes plassering: Et velferdspolitisk venstre-høyre, 1969-2001

Til tross for noen variasjoner ser man i sammenligningen av gjennomsnittet for det enkelte parti for hele perioden, at alle partiene inntar en nokså lik og sterk venstre-orientering over tid (tabell 7.6). Ved å plassere seg nært sentrum av kontinuumet inntar imidlertid ALP/ Frp den svakeste og mest avvikende venstre-

orienteringen, mens SF/ SV inntar den sterkeste venstre-plasseringen, etterfulgt av Ap, KrF, Venstre, Sp og Høyre.

Av standardavviket for et og et parti ser man at alle partienes plassering langs kontinuumet er stabil over tid, men ALP/ Frp, Ap og KrF viser en noen større variasjon enn de andre partiene, mens Venstre er det mest stabile partiet over tid (tabell og figur 7.6).

Gjennomsnittene for alle partiene i et og et valg viser en stabil venstre-orientering i partisystemet over tid (tabell 7.6). Den svakeste venstrevidningen finner sted i 1981, mens den sterkeste finner sted i 2001. Ved sistnevnte valg kan spesielt Frp trekkes frem, da de plasserer seg lengre til venstre enn hva som er normalt (tabell og figur 7.6).

Standardavviket for alle partiene i hvert enkelt valg viser at polariseringen i partisystemet er stabil og nokså lav over tid (tabell 7.6). 1990-tallet utmerker seg noe da den sterkeste polariseringen finner sted i 1993, mens denne er lavest i 1997. Det er imidlertid små forskjeller det her er snakk om, og det foreligger langt på vei en sterk partikonsensus over velferdsspørsmålet i norsk politikk over tid. Disse forholdene går i samme retning som Strøm og Leiparts (1989:278-79) analyser av de norske partienes plassering langs kontinuumet kalt ”*Social Welfare*”⁵⁶.

I og med at det her er snakk om et velferdspolitisk venstre-høyre, er det ikke så overraskende at KrFs gjennomsnitt og standardavvik (tabell 7.6) viser en sterk og stabil venstre-orientering for partiet over tid i absolutt forstand. Dette er altså i tråd med hva som ble fremmet i kapittel 6.1. Dette er også forhold som til en viss grad sammenfaller med Strøm og Leiparts analyse (1989:279). Til tross for forventningene om en sterk venstre-orientering, er det likevel noe overraskende at denne ikke er sterkere enn plasseringen langs det samlede venstre-høyre. Forklaringen ligger først og fremst i partikonsensusen over velferdsspørsmålet, og denne tyder på at KrFs relative plassering vil være i tråd med det samlede gjennomsnittet.

Relativt sett inntar KrF langt på vei hva man kan kalle en sentrums-orientering i alle valgene, selv om noe variasjon foreligger. KrFs sterkeste venstre-plassering

---

⁵⁶ Operasjonaliseringen av velferds-kontinuumet i denne oppgaven og i Strøm og Leiparts (1989:275) analyse er ikke like, men tar likevel opp de samme forholdene.

finner sted i 1969, mens den sterkeste høyrevridningen finner sted i 1993. Med tanke på hva som ble skrevet i kapittel 6.1, så er det noe uventet at sentrums-orienteringen er sterkere her enn for det samlede venstre høyre og over konflikten mellom regulering vs. *laissez-faire* (ikke vist), men kan altså forklares med at samtlige partier plasserer seg så likt som de gjør.

I tidsrommet 1969 til 1981 beveger KrF seg til høyre i begge valgene på 1970-tallet sammenlignet med 1969 og 1981, og inntar en høyre-orientert sentrumplassering. Dette er ganske store endringer sammenlignet med plasseringene i 1969 og 1981, hvor partiet plasserer seg nokså langt til venstre. Fra 1985 til 2001 plasserer KrF seg nokså stabilt til venstre for sentrum i alle valgene, med unntak av 1993, hvor partiet inntar sin sterkeste høyre-orientering.

Ingen av forholdene i noen av periodene kan sies å samsvare med forventningene i H2. Det at partiet beveger seg til høyre i 1973 og 1977 sammenlignet med 1969 og 1981 og holder seg stabilt fra 1989 til 2001, tyder heller på at forventningen i H1 kan underbygges.

7.8 Kristelig Folkepartis venstre-høyre-saker

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for analyseresultatene fra den kvalitative analysen, som kan relateres til venstre-høyre-kontinuumet generelt. Som påpekt i kapittel 5.2.2 og i kapittel 7.1, så er formålet med analysen primært å utdype den kvantitative analysedelen, som viser til KrFs *plassering* langs venstre-høyre-kontinuumet. Jeg vil ikke fremlegge analysefunnene systematisk i forhold til de tre ulike venstre-høyre-kontinuumene, men resultatene vil bli fremstil på en slik måte at en sammenligning er mulig.

I den kvalitative sammenligningen av KrFs programmer fremkommer det at det ikke bare er forhold man tradisjonelt relaterer til religion og moral, men hele KrFs politikk som bygger på kristne grunnverdier. KrF skriver i 1969 blant annet at: "Gud har gitt sine lover for vårt liv her på jorden med en kristen moralsk og etisk målsetning for medmenneskelige holdninger, for familieliv, vårt forhold til fedrelandet og det internasjonale samfunn". Ordlyden er noe annerledes i 2001, men budskapet, eller betydningen er langt på vei den samme: "Som et kristendemokratisk

parti bygger Kristelig Folkeparti sin politikk på de kristne grunnverdier. Disse kommer til uttrykk i Bibelen gjennom det kristne menneskesynet, nestekjærlighetstanken, forvalteransvaret og de ti bud”.

I 1969 anså KrF det som et overordnet mål at norsk næringsliv skulle fremme økonomisk vekst, men allerede i 1973 endrer denne målsetningen seg, og vekstpolitikk var fra nå ikke lengre et mål i seg selv. I stede blir utjevningpolitikk mellom land og landsdeler og mellom fattige og rike, en ansvarlig ressursbruk og en miljøvennlig næringspolitikk mer retningsgivende for KrFs næringspolitikk. Målet om vekst i og utbygging av nærings- og arbeidslivet blir i 1973 slik supplert med holdninger om at det også er ”(...) ovleg viktig kva ein produserer, korleis, og kva ein skal bruka produkta og tenestene til”. Dette er holdninger som bringes videre og forsterkes helt frem til 2001, hvor partiet skriver: ”En bærekraftig økonomi kan bare skapes innenfor rammene av en forsvarlig forvaltning der miljø og fordelingshensyn danner viktige premisser for en sunn økonomisk utvikling”.

KrF går i 1969 fra å uttrykke at det er formålet som skal avgjøre om norsk næringsliv skal være statlig eller privat, til i 1973 å eksplisitt uttrykke at norsk industri i hovedsak skal være privat eid, og at staten først og fremst bare skal supplere og sikre et allsidig næringsliv og spredt bosetning. Dette er holdninger som blir videreført og ytterligere vektlagt gjennom 1980- og 1990-tallet frem til 2001. KrFs politiske grunnholdning er likevel langt på vei stabil over tid. Noen nye enkeltsaker blir likevel inkludert i partiets politikk i de senere programmene, og vektlegging av forskning og kompetanseutvikling og utvikling av Informasjons- og kommunikasjons teknologi kan nevnes. Det skal her sies at vektlegging av økt forskning ble mer vektlagt allerede fra 1970-tallet, i takt med en økt fokusering på miljøvern i næringslivet.

I hele det aktuelle tidsrommet er det et overordnet mål for KrFs skatte- og avgiftspolitikkk at skattetrykket skal fordeles etter den enkeltes økonomiske bæreevne. På bakgrunn av dette prinsippet og i takt med at partiet fra 1970-tallet ønsker økte offentlige inntekter, utvikles partiets fremtidige skattepolitikk. I 1973 understrekes det blant annet at: ”(...) våre store felles oppgaver setter klare grenser for hvilken grad en kan redusere veksten i de offentlige inntektene”, og i 1977 uttrykkes det mer

eksplisitt hvor det økte skattenivået skal settes inn, da KrF fremsetter et ønske om særavgifter på forbruk. Samtidig ser man nå at skatte- og avgiftspolitikken endrer karakter og motiver, da det i større grad blir snakk om grønne skatter. Forbruk, miljø og ressursødeleggelse blir dermed langt mer retningsgivende, og høyere offentlige inntekter gjennom en bedre byrdefordeling og større satsing på grønne skatter og skatt på forbruk er det overordnede motivet for KrFs skatte- og avgiftspolitik fra 1981 frem til 2001.

Sosial- og velferdspolitikken er et av de områdene som opplever sterkest endringer fra 1969 til 2001. Det er her først og fremst snakk om en utvikling i forhold til relaterte enkeltsaker, da motivasjonen blant annet forankret i nestekjærlighetsprinsippet er konstant over tid. For det første legges det gradvis sterkere vekt på utbyggingen av psykiatrien, edruskapsvernet⁵⁷, narkomanomsorgen og bekjempelse av prostitusjon. Samtidig påpekes det fra 1989 at man i større grad enn tidligere må prioritere spesielle grupper, som pleietrengende eldre, familier med pleietrengende barn og grupper med psykiske lidelser. Fra 1981 uttrykker partiet eksplisitt at private organisasjoner må komme sterkere på banen i denne type arbeid.

Et av målene som blir fremmet på 1970-tallet er at KrF ikke lengre bare vil heve den generelle levestandarden i befolkningen, men ønsker nå i tillegg en sosial utjevning ved blant annet å øke minsteytelsene for de svakeste gruppene. KrF er imidlertid ikke utelukkende tilhenger av universelle tjenester, men er mer positiv til overføringstiltak som gis til de som trenger det mest. For hele perioden 1969 til 2001 ser man at partiet vil likestille rettighetene til private og offentlige helseorganisasjoner og institusjoner, og i 2001 stiller KrF seg positive til anbuds- og konkurranseutsetting, for eksempel innen pleie- og omsorgssektoren. I samme periode påpekes det likevel at det i en situasjon med mangel på helsepersonell må vises varsomhet med å godkjenne kommersielt drevne sykehus, for å unngå at det oppstår kvalitetsforskjeller mellom sykehusene.

Partiets eldrepolitikk er stort sett stabil over tid. Generelt legger KrF vekt på at det må gis bevillinger til ulike tiltak som legger til rette for at flest mulig eldre kan bo

---

⁵⁷ Blir i alle partiprogrammene til KrF sett i tilknytning til sosialpolitikk. I denne oppgaven vil det bli sett i forhold til det religiøse-moralske området.

hjemme så lenge de ønsker dette selv, for eksempel ved økt bruk av omsorgslønn, hjemmehjelpstjenesten, frivillige organisasjoner og Kirkens diakoni. Fra 1989 og frem til 2001 ser man samtidig at partiet legger opp til en større gruppe av yrkesaktive eldre enn tidligere, noe som begrunnes med at de økte offentlige utgiftene krever en større skatteytende befolkning, samtidig som gruppen av eldre må ”reduseres”, da mye av økningen skyldes en voksende ”eldrebølge”. Samtidig vil partiet i større grad satse på utbygging av institusjonsplasser for de som ikke kan eller vil bo hjemme.

7.9 Oppsummering: Venstre-høyre

I forhold til det samlede venstre-høyre, konflikten over regulering vs. *laissez-faire* og det velferdspolitiske venstre-høyre, legger KrF sterkest vekt på det sistnevnte området og minst vekt på regulering vs. *laissez-faire*. Dette er som forventet ut fra hva som ble utledet i kapittel 6.1. Det er også slik at partiets venstre-orientering viser seg å være sterkere langs det samlede venstre-høyre enn langs regulering vs. *laissez-faire*, men overraskende nok viser partiet sin sterkeste sentrumplassering langs det velferdspolitiske venstre-høyre.

Med tanke på KrFs storhetsperioder, så forventes det i H2 at vektleggingen av det samlede venstre-høyre og det velferdspolitiske venstre-høyre skal øke i storhetsperiodene, samtidig som plasseringen skal gå noe til venstre langs konfliktlinjene i de samme periodene. Dette er forhold som ikke kan sies å underbygges, da partiets vektlegging og plassering enten er stabil, eller at de variasjoner som foreligger ikke sammenfaller med storhetsperiodene. Det betyr at det først og fremst er H1 som gis størst støtte. KrFs vektlegging av og plassering langs regulering vs. *laissez-faire* ser heller ikke ut til å kunne forklare partiets storhetsperioder, som forventet. I og med at dette bare er hva man kan kalle ”del-svar” i forhold til de ”overordnede” forventningene hypotesene utleder, gjenstår det å se om partiets vektlegging og plassering til de andre konfliktlinjene underbygger H1 eller H2.

De kvalitative resultatene viser at KrF verken kan forstås som et venstre- eller høyrepolitisk parti i tradisjonell forstand, da partiet heller kan sies å plassere seg et

sted mellom disse betegnelsene. Et annet moment av det overordnede bildet man sitter igjen med etter å ha lest gjennom de utvalgte programmene, er at KrFs politiske innhold langt på vei er stabilt over tid. Denne stabiliteten gjelder imidlertid først og fremst motivasjonen bak partiets politikk. Når det gjelder hvilke enkeltsaker som vektlegges, så er det i større grad snakk om en kontinuerlig utvikling hvor nye saker kommer til, samtidig som mange av sakene som følger partiet over tid utvikles.

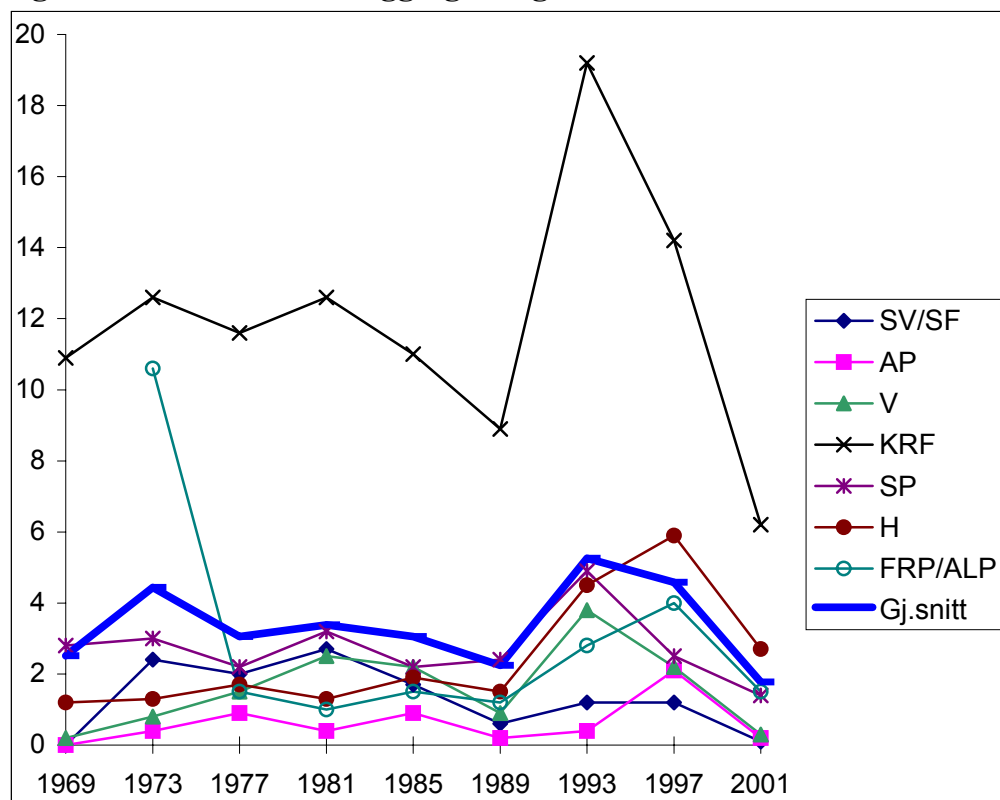
7.10 KrFs vektlegging: Religion-moral

I dette kapitlet vil jeg se på partienes *vektlegging* av *det religiøse og moralske* området. Først vil jeg kort gjøre rede for partienes absolutte vektlegging, for så å se nærmere på KrFs absolutte og relative vektlegging av området.

Gjennomsnittet for et og et parti for hele perioden viser en generelt lav interesse i partisystemet for det religiøse og moralske området blant alle partiene over tid. KrF det eneste partiet som skiller seg sterkt fra de andre partiene ved å legge langt større vekt på området (tabell og figur 7.7). Det nærmeste partiet etter KrF når det gjelder vektlegging er ALP/ Frp, men sistnevnte parti er langt mer lik de andre partiene, og det er først og fremst ALPs vektlegging av området i 1973 som drar opp det gjennomsnittet for ALP/ Frp (tabell 7.7). Ap, etterfulgt av SF/ SV, viser minst interesse for området over tid.

Tabell 7.7 Partienes vektlegging: Religion-moral, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP/ ALP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	0	0	0,2	10,9	2,8	1,2		2,5	8,4	4,2
1973	2,4	0,4	0,8	12,6	3	1,3	10,6	4,4	8,2	5,0
1977	2	0,9	1,5	11,6	2,2	1,7	1,5	3,1	8,5	3,8
1981	2,7	0,4	2,5	12,6	3,2	1,3	1	3,4	9,2	4,2
1985	1,7	0,9	2,2	11	2,2	1,9	1,5	3,1	7,9	3,5
1989	0,6	0,2	0,9	8,9	2,4	1,5	1,2	2,2	6,7	3,0
1993	1,2	0,4	3,8	19,2	4,9	4,5	2,8	5,3	13,9	6,4
1997	1,2	2,1	2,2	14,2	2,5	5,9	4	4,6	9,6	4,5
2001	0,1	0,2	0,3	6,2	1,4	2,7	1,5	1,8	4,4	2,2
Gj. snitt	1,3	0,6	1,6	11,9	2,7	2,4	3,0			
Std. avvik	1,0	0,6	1,2	3,6	1,0	1,7	3,2			

Figur 7.7 Partienes vektlegging: religion-moral, 1969-2001

Standardavviket for hvert enkelt parti for alle valgene samlet er nokså lavt og stabilt for samtlige partier (tabell 7.7). Likevel ser man at KrF viser den sterkeste variasjonen i sin vektlegging over tid, etterfulgt av ALP/ Frp. Ap er mest stabil i sin vektlegging av området.

Gjennomsnittet for partiene samlet i et og et valg viser at vektleggingen av det religiøse og moralske spørsmålet er nokså stabil og lav i alle valgene (tabell og figur 7.7). I 1993 og 2001 finner man den respektivt sterkeste og svakeste vektleggingen, noe som i begge tilfellene må sees i sammenheng til KrFs varierende vektlegging av området.

Standardavviket i et og et valg viser at forskjellen mellom partienes vektlegging er stabilt liten over tid. Skal likevel noen avvikende valg nevnes, finner den største forskjellen mellom partienes vektlegging sted i 1993, mens den minste forskjellen er i 2001.

KrF er det eneste partiet som skiller seg fra det generelle bildet av den lave og stabile interessen som foreligger i partisystemet samlet (tabell og figur 7.7). Dette må

sies å være på linje med de forhold som ble utledet i kapittel 6.1. Partiet viser den desidert sterkeste vektleggingen av området over tid, og vektleggingen er også langt på vei stabil mellom valgene, selv om partiet varierer mer enn de andre partiene (tabell 7.7).

I og med at KrF skiller seg sterkt fra de andre partiene i absolutt forstand, er det ikke overraskende at partiet også utmerker seg relativt, ved å vise en langt sterkere vektlegging av området enn de andre partiene. Det betyr at også KrFs relative vektlegging står i forhold til hva som ble utledet i kapittel 6.1. Det neste spørsmålet blir hvordan KrFs vektlegging av området forholder seg spesifikt til storhetsperiodene. Fra 1969 til 1981 foreligger en svak økning i KrFs vektlegging, men aller mest er det snakk om en overveidende stabilitet. I perioden 1989 til 2001 finner det sted en større variasjon i partiets vektlegging mellom hvert enkelt valg, selv om partiet hele tiden utgjør et sterkt religiøst og moralsk parti i relativ forstand. Spesielt viser partiet en langt sterkere vektlegging av området på 1990-tallet enn til vanlig, mens oppslutningen altså er sterkest i 1997 og 2001.

Det at det er stabilitet som preger den første perioden gjør at det først og fremst er H2 som underbygges. Selv om partiets vektlegging varierer noe i den siste perioden, så er dette altså ikke variasjoner som sammenfaller med storhetsperiodene, og dermed er det igjen H2 som oppnår størst støtte fra analyseresultatene. Det betyr at religiøs og moralsk vektlegging ikke ser ut til å kunne forklare KrFs økte oppslutning i storhetsperiodene slik H1 antyder.

7.11 KrFs plassering: Religion-moral

I dette kapitlet vil jeg se på partienes *plassering* i forhold til *den religiøse og moralske konfliktlinjen*. Jeg vil først gjøre kort rede for partienes absolutte plassering til kontinuumet, for så å se nærmere på KrFs absolutte og relative plassering. For å bedre kunne se forskjellene i plasseringene partiene imellom, så er ALPs plassering langs kontinuumet i 1973 ikke tatt med i figur 7.8, men dette kan leses av tabell 7.8.

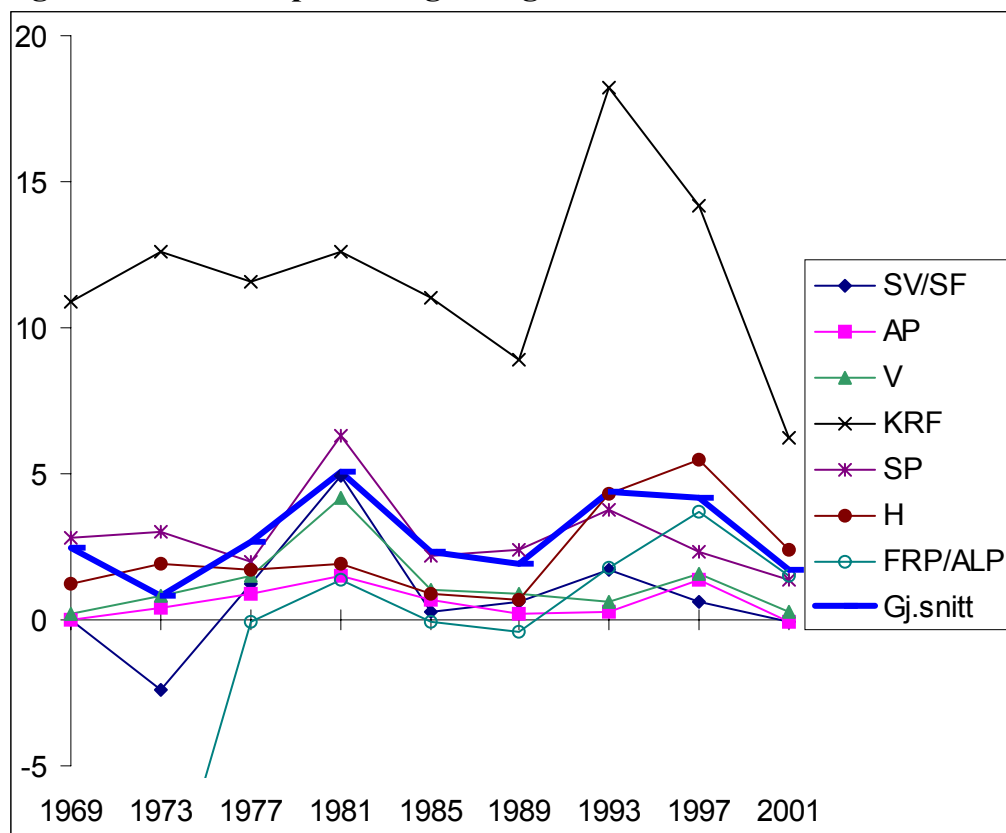
Gjennomsnittet for et og et parti for hele perioden viser at partiene i stor grad plasserer seg rundt kontinuumets midtlinje (tabell og figur 7.8). ALP/ Frp er de eneste som plasserer seg over på den sekulære siden, mens KrF avviker sterkt fra de andre

partiene ved å plassere seg langt ute på den religiøse og moralske siden av kontinuumet.

Tabell 7.8 Partienes plassering: Religion-moral, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP/ ALP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	0	0	0,2	10,9	2,8	1,2		2,5	8,4	4,2
1973	-2,4	0,4	0,8	12,6	3	1,9	-10,6	0,8	11,8	6,9
1977	1,2	0,9	1,5	11,6	2	1,7	-0,1	2,7	8,9	4
1981	4,9	1,5	4,2	12,6	6,3	1,9	1,4	5,1	7,5	4,9
1985	0,3	0,7	1	11	2,2	0,9	-0,1	2,3	8,7	3,9
1989	0,6	0,2	0,9	8,9	2,4	0,7	-0,4	1,9	7	3,2
1993	1,7	0,3	0,6	18,2	3,8	4,3	1,8	4,4	13,8	6,3
1997	0,6	1,4	1,6	14,2	2,3	5,5	3,7	4,2	10	4,7
2001	-0,1	-0,1	0,3	6,2	1,4	2,4	1,5	1,7	4,5	2,2
Gj. snitt	0,8	0,6	1,2	11,8	2,9	2,3	-0,4			
Std. avvik	1,9	0,6	1,2	3,3	1,4	1,6	4,4			

Figur 7.8 Partienes plassering: Religion-moral, 1969-2001

Standardavviket for hvert enkelt parti for alle valgene samlet viser at partienes plassering langs kontinuumet er nokså stabil over tid (tabell og figur 7.8). ALP/ Frp varierer mest i sin plassering over tid, noe som primært må sees i forhold til ALPs plassering i 1973 (tabell 7.8) KrFs plassering varierer mest etter ALP/ Frp. De andre partiene viser små variasjoner i sine plasseringer langs kontinuumet.

Gjennomsnittet for alle partiene i hvert enkelt valg viser at partienes gjennomsnittlige plassering langs det religiøse og moralske kontinuumet varierer noe fra valg til valg, men det er generelt snakk om en stabil sentrumsnær plassering over tid (tabell og figur 7.8). Samtidig befinner partiene seg på den religiøse og moralske siden av kontinuumet i alle valgene. Den sterkeste plasseringen finner sted i 1981, og den svakeste og mest sentrumsnære posisjonen ser man i 1973.

Standardavviket i et og et valg viser at polariseringen er lav og stabil over tid (tabell og figur 7.8). Denne er svakeste i 2001 og sterkest i 1973. Den sterke polariseringen ved sistnevnte valg kan forklares med ALPs plassering på den sekulære siden av kontinuumet, mens den lave polariseringen i 2001 må sees i sammenheng til KrFs svekkede plassering på den religiøse og moralske siden av konfliktlinjen. Sammenlignet med Strøm og Leiparts (1989:278,280) analyseresultater, som viser de norske partienes plassering langs kontinuumet ”*Traditional Religion*”, ser man at de har kommet fremt til en langt større spredning mellom partienes plassering over tid, enn hva man ser i figur 7.8. Dette kan førts og fremst forklares med forskjeller i operasjonaliseringen av de to konfliktlinjene.

Alt i alt kan man kort si at de fleste partiene inntar en stabil sentrumsnær plassering langs det religiøse og moralske kontinuumet. I absolutt forstand fremstår KrF som en *outsider*, som det desidert sterkeste religiøse og moralske partiet over tid (tabell og figur 7.8). Selv om partiet varierer mest av samtlige partier med tanke på plassering mellom valgene, så er det langt på vei snakk om en generell stabilitet. KrFs sterke religiøse og moralske profil stemmer godt med de forholdene som ble presentert i kapittel 6.1. Også Strøm og Leipart (1989:878,280) fant at KrF skilte seg sterkt fra de andre partiene med sin plassering langs det religiøse kontinuumet.

Sammenligner man KrFs absolutte plassering i de ulike valgene i tabell 7.8 med KrFs absolutte vektlegging i kapittel 7.10, ser man at store deler av KrFs

religiøse og moralske politikk går utelukkende i religiøs og moralsk favør. Det er kun i 1993 at partiets plassering og vektlegging ikke fullt ut sammenfaller, men det er her kun snakk om en differanse på 1 %.

KrFs relative plassering skiller seg som forventet sterkt fra de andre partiene, og selv om partiets plassering varierer noe fra valg til valg, så er avstanden til de andre partiene mer eller mindre stor i hele perioden. Dette er i tråd med hva som ble utledet i kapittel 6.1.

Fra 1969 til 1981 svekkes KrFs plassering noe på den religiøse og moralske siden av kontinuumet, med unntak av i 1973 da plassering styrkes, noe som kan forklares med at ALP trekker gjennomsnittet for alle partiene ned i dette valget. Alt i alt er det likevel snakk om en overveiende høy og stabil plassering i perioden. I 1993 plasserer partiet seg lengre ut på den religiøse og moralske siden av kontinuumet enn i noen andre valg for perioden 1969 til 2001. For tidsrommet 1989 til 2001, utgjør dette en nokså stor kontrast til plasseringen i 1989. KrFs plassering er fortsatt sterk i 1997, selv om det her er snakk om en liten tilbakegang sammenlignet med 1993. 2001 utgjør en ny endring, da KrF plasserer seg nærmere gjennomsnittet for alle partiene enn tidligere. Det betyr at partiets plassering er sterkest i 1993 og 1997, mens oppslutning er størst i 1997 og 2001. Etter som at variasjonen i 1993 og 1997 ikke sammenfaller med storhetsvalgene i 1997 og 2001, er det først og fremst forventningene i H2 som underbygges. Det samme gjær stabiliteten som foreligger i den første perioden.

7.12 KrFs religiøse og moralske saker

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for analyseresultatene fra den kvalitative analysen. Som for den kvalitative analysen av venstre-høyre, er formålet også her å utdype resultatene fra den kvantitative analysedelen. De kvalitative analyseresultatene vil derfor bli fremstilt på en slik måte at man kan trekke linjer til den kvantitative analysen av KrFs religiøse og moralske plassering.

I alle de aktuelle valgene er KrFs religiøse og moralske politikk tuftet på kristne verdier og en kristen moral. Det betyr at verdigrunnlaget og holdningene som sådan holder seg stabile over tid. Også når det gjelder de mer konkrete sakene, så

foreligger stabilitet med tanke på hvilke temaer som tas opp. Samtidig viser partiets politikk innenfor disse områdene en utvikling og tilpassning over tid.

Hjem og familie står sentralt i hele perioden 1969 til 2001, og herunder er ekteskap mellom mann og kvinne spesielt viktig. KrF er følgelig motstander av lovgivninger og bestemmelser som oppmuntrer til samliv uten vigsel. I partiprogrammet for 1973 skriver partiet: ”Inga anna livsform kan gje kvinne og mann og den ætta som veks opp, så gode livsvilkår som eit ansvarsmedvite, monogamt ekteskap, (...)”, og i 1993 skriver de: ”at ekteskapets positive særstilling som samlivsform mellom mann og kvinne må styrkes og komme til uttrykk i juridiske, sosiale og økonomiske ordninger”. Partiets konservative familiesyn og vektleggingen av kjernefamilien ligger også til grunn i partiets verdsettelse av og tilrettelegging for kvinnens rolle i hjemmet. Et mål for KrF i denne sammenheng er at småbarnsmødre skal kunne være hjemmeværende, uten at dette skal medføre økonomiske ulemper for familien. For de som likevel ønsker å ta i bruk barnehager, skal det allmenne tilbudet også omfatte private barnehager. Familiens sterke rolle kan knyttes opp til personalismebegrepet⁵⁸, og i forlengelsen av dette blir omsorgslønn ved pleie av personer i nær familie fremmet som et viktig moment.

Selv om KrFs tradisjonelt konservative familiepolitikk følger partiet frem til 2001, utvider politikken seg i takt med den samfunnsmessige utviklingen. I 1989 skriver partiet at: ”Det er viktig at ulike familietyper - ektepar med barn, ektepar uten barn, aleneforeldrefamilier og enslige - er inkludert i familiepolitikken”. Ønsket om at ensliges rettigheter skal likestilles med kjernefamiliens har imidlertid vært på partiets dagsorden siden 1973. Også i 2001 opererer partiet med et slikt ”utvidet” familiebegrep, men homofile og lesbiske inkluderes imidlertid ikke, og partiet er imot registrert partnerskap for disse gruppene.

Samtidig med at familiepolitikken blir mer viddomspennende, blir blant annet familieøkonomi spesielt satt sterkere på partiets dagsorden, og særlig fra 1993 blir kontantstøtten en viktig sak for KrF. Parallelt med kontantstøtten fremmer partiet i samme periode ønske om full barnehagedekning innen 2003. Kontantstøtten kan forstås som en videreføring av partiets generelle ønske om overføringstiltak og

---

tilrettelegging for at kvinner ikke skal tvinges ut i arbeid på grunn av økonomiske forhold. Argumentasjonen bak disse sakene kan relateres til partiets vektlegging av foreldreretten⁵⁹.

KrFs menneskesyn står svært sentralt i partiets politikk. I programmet for 1969 er ikke abortspørsmålet direkte tatt opp, men partiet skriver likevel innledningsvis i sitt program at: ”Guds omsorg for mennesket er total og omfatter hele vår tilværelse og vårt liv sett i evighetsperspektiv”. I 1973 uttales det eksplisitt at KrF er imot selvbestemt abort, og partiet vil gjennom lov verne om det ufødte liv: ”I samsvar med det kristne menneskesyn og den dype respekt for menneskeverdet vil Kristelig Folkeparti arbeide for fosterets rett til liv og vern”. Dette forklarer også hvorfor partiet legger vekt på å bygge opp et apparat rundt kvinner som ønsker å avslutte sitt svangerskap, for å forhindre at det skal skje. Fra 1973 understreker partiet også at de ønsker samvittighetsfritak for alt helsepersonell i forbindelse med saker etter abortlovgivningen. Partiets fokus på retten til liv er uendret frem til 2001. Samtidig finner det sted en slags utvidelse av debatten fra rundt 1989, da spørsmålet rundt gen- og bioteknologi viser seg å bli et viktigere tema. Fra 1993 er motstand til aktiv dødshjelp et annet eksempel på en sak som fokuseres sterkere enn tidligere, og KrF ønsker nå et Grunnlovsfeste rettsvernet for menneskelivet fra unnfangelse til naturlig død.

Hva angår kirke og kristenliv er tre hovedmål felles for perioden 1969 til 1981. For det første er det viktig å sikre alle kirkesamfunn og frivillige kristne organisasjoner gode og frie arbeidsvilkår. For det andre støtter partiet opp om statskirkeordningen så lenge kirken ønsker det selv. Et tredje moment er KrFs ønske om å støtte opp om bygging av flere kirker i Norge og i utlandet, og i 1973 blir det også viktigere å legge til rette for flere kirkebygg og opprette flere kirkelige stillinger. Partiets forhold til kirke og kristenliv holder seg relativt stabilt frem til 2001. To endringer kan imidlertid fremheves. Allerede fra 1981 blir alle trossamfunns rett til statlig støtte fremmet, men det er først i 1997 at dette for alvor blir satt fokus på. Fra nå blir det etter hvert religiøse mangfoldet i det norske samfunn vektlagt, og KrF

---

⁵⁸ Se kapittel 4.2.

⁵⁹ Se kapittel 4.2.

fremmer alles rett til fri religionsutøvelse innenfor rammene av norsk lov. For det andre sier KrF i 2001 at de ønsker en ny ordning mellom kirke og stat, som skal sikre kirkens frihet i åndelige spørsmål, og gi frihet i ansettelse av proster og biskoper og i økonomiske og forvaltningsmessige spørsmål.

KrF fører en restriktiv alkoholpolitikk i alle de aktuelle valgene. I programmet for 1969 sier KrF at det er et ufravikelig mål å jobbe for å få et rusfritt samfunn. Ordlyden modererte seg noe på 1970-tallet, og i 1973 skriver partiet at de vil føre ”ein energisk og planmessig kamp mot den øydelegging rusgiftene valdar, mot drikkeskikkane og mot straffetiltakene mot omsetning”. KrFs motstand vises dermed nå gjennom bruk av de virkemidler som var tilgjengelig for å begrense forbruk og salg. Dette ser man for eksempel ved at partiet støtter øl- og monopolutsalg. Målet om et rusfritt samfunn kan slik fremdeles sies å være gjeldende, men gitt at omsetning og forbruk var lovlig, så ser man at partiets politikk tilpasses dette. Fra 1970-tallet omfatter ruspolitikken også i stadig større grad narkotikaspørsmålet, og særlig fra 1990-tallet får narkotikaproblematikken langt sterkere oppmerksomhet enn tidligere. KrF fremmer et restriktivt syn til legalisering av narkotiske stoffer, men er positiv til utleverings av engangssprøyter og metadonprosjekter, samtidig som det påpekes at rusfrie behandlingstilbud heller ikke må glemmes. Forebygging, behandling og ettervern står i fokus både innenfor partiets narkotika- og alkoholpolitikk.

7.13 Oppsummering: Religion og moral

I alle valgene viser KrF en sterk religiøs og moralsk vektlegging sammenlignet med de andre partiene i partisystemet. Ser man på hvor stor del av partiets religiøse og moralske politikk som går i religiøs og moralske favør, er det her nesten utelukkende snakk om en pro religiøs og moralsk holdning. Det betyr at det generelle bildet av KrF er som forventet.

For storhetsperiodene så forholder partiets vektlegging og plassering seg nokså stabil fra 1969 til 1981. Det betyr at det først og fremst er H2 som underbygges. Ser man på perioden 1989 til 2001, så foreligger det en langs sterkere variert vektlegging

og plassering mellom valgene, men dette er forhold som ikke sammenfaller med storhetsperiodene, og dermed er det igjen H2 som støttes opp om.

Den kvalitative analysen underbygger de kvantitative analysefunnene i forhold til at KrF kan kategoriseres som et sterkt religiøst og moralsk parti. Dette ser man for eksempel gjennom den restriktive alkohol- og abortpolitikken partiet fører, samt ved den svært konservative familiepolitikk som fremmes. Generelt gir analysen inntrykk av at partiets politikk er stabil over tid, i alle fall så lenge det er snakk om partiets politiske begrunnelse, som til en hver tid kan trekkes tilbake til de kristne grunnverdier. Også når det gjelder partiets enkeltsaker foreligger stabilitet, men samtidig kan man si at disse har utviklet seg overraskende mye og ”fulgt med” i tiden. Dette ser man både innenfor partiets ruspolitikk og familiepolitikk, samt i forhold til debatten rundt gen- bioteknologi.

7.14 KrFs vektlegging/ plassering: Miljøvern

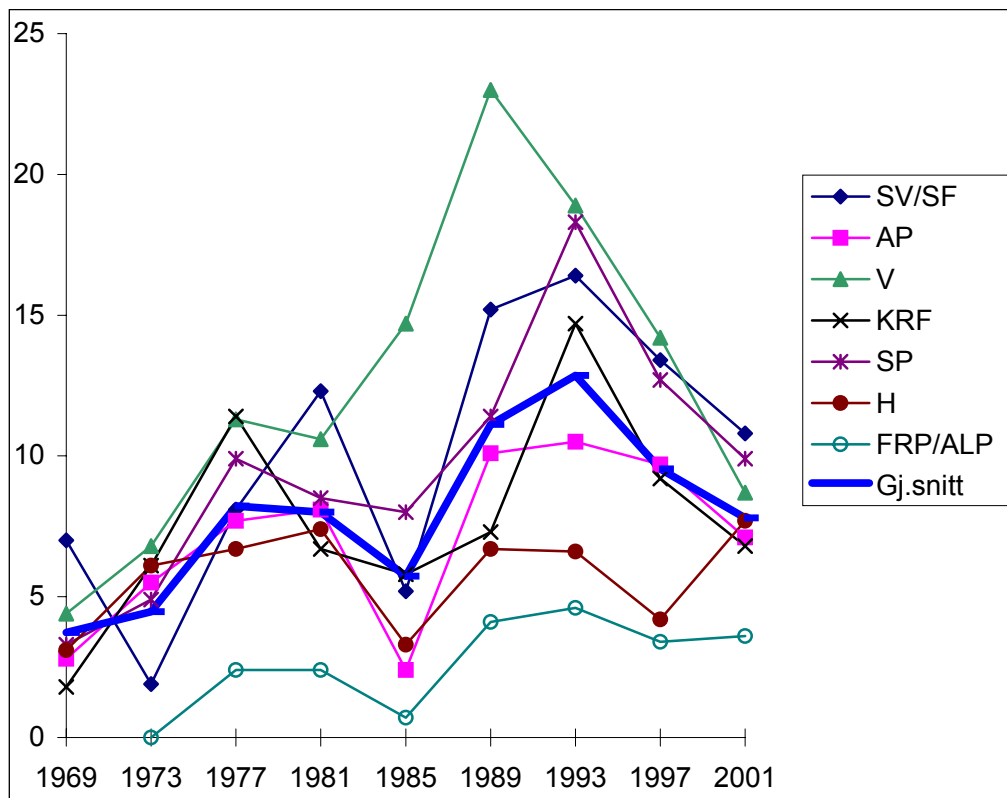
I og med at miljø-kontinuumet er uni-polært, må plassering og vektlegging i langt større grad sees på som to sider av samme sak enn ved de andre konfliktlinjene. Først vil jeg gjøre rede for partienes vektlegging av og plassering langs miljø-kontinuumet generelt, for så å se på KrFs absolutte og relative vektlegging og plassering spesielt.

Gjennomsnittet til et og et parti for hele perioden viser at partienes vektlegging av miljøspørsmålet og plassering langs miljø-kontinuumet varierer en del fra parti til parti (tabell 7.9). Venstre legger størst vekt på området og inntar den sterkeste miljøplasseringen, etterfulgt av SF/ SV og Sp. Spesielt ALP /Frp, men også Høyre og Ap viser en svakere vektlegging av og plassering langs kontinuumet enn de andre partiene.

Også standardavviket for hvert enkelt parti viser en del ulikheter partiene imellom når det gjelder stabilitet i vektlegging og plassering over tid (tabell 7.9). ALP/ Frp og Høyre viser minst variasjon i sin vektlegging av og plassering langs kontinuumet over tid, mens Venstre og SF/ SV viser størst variasjon i vektleggingen av området og i plasseringen langs kontinuumet.

Figur 7.9 Partienes vektlegging/ plassering: Miljøvern, 1969-2001

	SV/ SF	AP	V	KRF	SP	H	FRP/ ALP	Gj. snitt	KRFs diff.til gj.snitt.	Std. avvik
1969	7	2,8	4,4	1,8	3,3	3,1		3,7	-1,9	1,8
1973	1,9	5,5	6,8	6,1	4,9	6,1	0	4,5	1,6	2,5
1977	8,1	7,7	11,3	11,4	9,9	6,7	2,4	8,2	3,2	3,1
1981	12,3	8,1	10,6	6,7	8,5	7,4	2,4	8,0	-1,3	3,1
1985	5,2	2,4	14,7	5,8	8	3,3	0,7	5,7	0,1	4,6
1989	15,2	10,1	23	7,3	11,4	6,7	4,1	11,1	-3,8	6,4
1993	16,4	10,5	18,9	14,7	18,3	6,6	4,6	12,9	1,8	5,7
1997	13,4	9,7	14,2	9,2	12,7	4,2	3,4	9,5	-0,3	4,3
2001	10,8	7,1	8,7	6,8	9,9	7,7	3,6	7,8	-1,0	2,4
Gj. snitt	10,0	7,1	12,5	7,8	9,7	5,8	2,7			
Std. avvik	4,8	3,0	5,9	3,7	4,4	1,8	1,6			

Figur 7.9 Partienes vektlegging/ plassering: Miljøvern, 1969-2001

Gjennomsnittet for alle partiene i et og et valg viser at vektleggingen av området varierer fra valg til valg (tabell og figur 7.9), hvorav den sterkeste vektleggingen finner sted i 1989, mens den svakeste vektleggingen finner sted i 1969. Det betyr også at partienes plassering langs miljø-kontinuumet varierer noe fra valg

til valg, og at den sterkeste og svakeste plasseringen finner sted i respektive 1989 og 1993. Alt i alt styrkes partienes gjennomsnittlige vektlegging og plassering fra 1969 til 2001.

Standardavviket for alle partiene i det enkelte valg viser at forskjellen i partienes vektlegging er nokså liten over tid, selv om noe variasjon finnes (tabell 7.9). Den minste forskjellen finner man i 1969 og den største forskjellen foreligger i 1989. Det betyr også at polariseringen er nokså stabil og lav over tid, samtidig som man også her finner noen variasjoner mellom valgene. Polariseringsgraden er sterkest i 1989 og svakest i 1969.

Av KrFs gjennomsnitt kan man si at partiet ikke utmerker seg verken ved sin plassering eller vektlegging i forhold til miljø-kontinuumet i absolutt forstand. Dette er langt på vei som forventet ut fra hva som ble utledet i kapittel 6.1. Heller ikke ut fra partiets standardavvik kan man si at partiet utmerker seg, verken når det gjelder vektlegging eller plassering.

I relativ betydning varierer det noe om KrFs vektlegging og plassering er over eller under gjennomsnittet for alle partiene, men alt i alt er det snakk om en nokså sterk nærhet til gjennomsnittet i alle valgene (tabell og figur 7.9). Igjen betyr dette at plasseringen og vektleggingen langt på vei er som forventet. Hvordan forholder så KrFs relative vektlegging og plassering seg i forhold til storhetsperiodene?

I valgene 1969 og 1981 ligger KrF under gjennomsnittet for alle partiene, mens partiet er over gjennomsnittet på 1970-tallet. Det betyr at partiets vektlegging og plassering styrkes på 1970-tallet sammenlignet med 1969 og 1981, men her er det først og fremst 1977 som utmerker seg. Forskjellen mellom partiets vektlegging og plassering i valgene 1969, 1973 og 1981 er på sin side så liten, at man først å fremst må snakke om stabilitet fra 1969 til 1981. Sett bort fra valget i 1993, så ligger KrFs vektlegging og plassering under gjennomsnittet også fra 1989 til 2001. Dette betyr at vektleggingen og plasseringen er sterkest i 1993, mens partiets vektlegging og plassering er svakest i 1989. Det er imidlertid bare vektleggingen og plasseringen i 1989 som skiller seg ut spesielt, mens det først og fremst er stabilitet som finner sted fra 1993 til 2001.

I følge H2 ble det forventet at partiets vektlegging og plassering skulle styrkes i storhetsperiodene. Dette er forhold som ikke underbygges her, da det for det første er snakk om en overveiende stabilitet i begge de aktuelle tidsrommene, og den variasjonen som finnes ikke sammenfaller med storhetsperiodene. Dermed er det H1 som gis sterkest støtte.

7.15 Kristelig Folkepartis miljøverns-politiske saker

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for analyseresultatene fra den kvalitative analysen i forhold til KrFs miljøvernspolitikk. Igjen er formålet med den kvalitative analysen primært å utdype de kvantitative analyseresultatene, som viser til KrFs plassering langs miljø-kontinuumet. Jeg vil da fremstille resultatene fra den kvalitative analysen på en slik måte at en sammenligning er mulig.

Om KrFs miljøpolitikk må det først sies at den har gjennomgått en relativt stor utvikling over tid. For det første gjelder dette partiets politiske begrunnelse, som i 1969 blir fremstilt å være: ”Menneskets behov for trivselskapende miljø (...)”. Noe av det samme finner man også i 1973, og miljøets betydning blir nå for eksempel begrunnet ut fra menneskets ”Behov for rekreasjon i fri natur”, et behov som antas å øke med industrialiseringen og urbaniseringen. Det er en generell tendens i disse valgene at miljøpolitikken knyttes opp til andre politiske saker, i stede for å bli fremmet som et eget område. For eksempel viser sitatene at miljøpolitikken i 1969 og 1973 nettopp kobles til saker som bomiljø og trivsel.

Fra 1977 blir miljøpolitikken for det første mer eksplisitt begrunnet ut fra religiøse verdier, og menneskenes forvalteransvar står sentralt. Partiet skriver: ”Jorden med alle dens goder er guds eiendom som er gitt oss til forvaltning som enkeltmenneske og samfunn (...)”. For det andre blir det miljøpolitiske området også i større grad enn tidligere fremmet som et eget politisk område, og saker som behovet for kontroll over jordens ressursutnyttelse, behovet for nedtrapping og energisparing, for mer resirkulering og gjenbruk, for et sterkere internasjonalt samarbeid og for en rettferdig ressursfordeling på tvers av landegrenser, blir i langt sterkere grad fremmet enn tidligere. KrFs miljøpolitikk slik den fremstår i 1977 blir videreutviklet og forsterket gjennom hele 1980-tallet frem til 2001.

I forhold til forbruks- og energispørsmålet viser KrF motstand til videre utbygging av vannkraftverk, og partiet skriver i 1973 at: ” Vasskraftutbygginga fører til topografiske, klimatiske og økologiske endringar”. Partiet vil derfor heller satse på andre alternative energikilder som atom-, gass- og oljekraft, og i 1977 ønsker partiet blant annet at det fremtidige elektrisitetsbehovet skal bli ”fortrinnsvis basert på gass”. Energiøkonomisering og utvikling av fornybare energikilder er fremdeles viktige stikkord både på slutten av 1980-tallet og frem til 2001. Allerede fra 1989 ser man imidlertid at partiet legger større vekt på alternative energikilder som vindkraft, solenergi, bølgekraft og biomasse, mens partiet nå tar avstand fra atomkraft, og i 1993 uttrykkes det også eksplisitt motstand til gasskraftverk. Partiet skriver: ”KrF går inn for nei til bygging av gasskraftverk om det ikke kommer ny teknologi som kan gi bedre ressursutnytting og mindre miljøskadelig utslipp globalt”. Dette standpunktet er også programfestet i 1997 og 2001.

Selv om KrFs miljøpolitikk på mange måter er stabil fra 1977, så har politikken på den andre side blitt langt mer omfattende og spenner mye videre om seg. Dette er forhold man særlig kan se fra 1989. Blant annet legges det nå langt større vekt på viktigheten av et internasjonalt samarbeidet for å løse miljøproblemene, og problemene rundt økte CO₂-utslipp er for eksempel et område som anses for å best kunne løse ved denne type samarbeid. I 1989 skriver partiet: ”Hensynet til ressursenes knapphet og sårbarhet, miljøet og vårt globale ansvar, tilsier en ressursforvaltning nasjonalt og internasjonalt, som legger avgjørende vekt på miljøkvalitet og livsstandard, og som bidrar til å trygge eksistensgrunnlaget for kommende generasjoner”. Fokuset på klimagasser og CO₂-utslipp blir enda viktigere for KrF på 1990-tallet og i 2001, sammenlignet med tidligere valg. Allerede fra 1977 øker fokuseringen på de problemer den økte privatbilismen medfører, og KrF vil på bakgrunn av dette satse på kollektivtrafikk og økt sykkelbruk og forflytte tungtransporten til tog og skip. Dette er mål som først og fremst gjelder for byene. På den andre side ønsker KrF å bygge ut veinettet, og påpeker særlig behovet for bruk av personbil i distriktene. I forlengelsen og styrkingen av CO₂-debatten fra slutten av 1980-tallet, blir vektleggingen av kollektivtransport prioritert enda sterkere, med særlig vekt på luft- og støyproblemene i tettsteder og byer. Fra 1993 fremmes også

grønne skatter og avgifter sterkere enn før, og kanskje spesielt for utslipp av ulike slag. Dette henger sammen med hva som ble påpekt i kapittel 7.8, angående KrFs miljøvennlige næringspolitikk og grønne skatter.

7.16 Oppsummering: Miljøvern

Generelt kan KrF sies å vise en forventet stabil og moderat vektlegging av området og innta en jevnt over sentrums-orientert plassering langs miljø-kontinuumet over tid. Her innunder kan det likevel sies at partiets vektlegging og plassering varierer en del fra valg til valg, men det er lite som tyder på at partiets variasjon i vektlegging og plassering har særlig betydning for oppslutningen. Det er derfor først og fremst H1 som gis støtte.

Den kvalitative analysen viser at 1970-årene er en periode hvor KrFs miljøpolitikk på mange måter kan sies å ha blitt formet. Dette var også perioden da miljøpolitikken kan sies å ha fått sin egen ”rett” i partiets politikk. For det første ble miljøpolitikken nå eksplisitt begrunnet i religiøse verdier og forvaltertanken ble sentral. For det andre gikk miljøpolitiske spørsmål fra å bli sett i sammenheng til andre politiske områder, til å bli fremmet som en politisk sak for seg selv. Selve den politiske begrunnelsen og motivasjonen bak KrFs miljøpolitikk har holdt seg nokså stabil frem til i dag.

Partiets miljøpolitikk har samtidig gjennomgått en stor utvikling fra 1969 til 2001. Dette ser man spesielt hvis man fokuserer på det politiske innholdet som sådan i form av enkeltsaker. Det er her ikke bare snakk om at de samme sakene vektlegges over tid og at innholdes av disse endres, som for eksempel for partiets forhold til alternative energikilder. I tillegg er det snakk om at nye politiske saker kommet til, som for eksempel partiets interesse for utslipp av såkalte miljøgasser. I forlengelsen av problematikken rundt miljøskadelige utslipp, så har også fokuseringen på den internasjonale miljøproblematikken økt.

8. Oppsummerende konklusjon og veien videre

Utgangspunkt

Utgangspunktet for denne oppgaven er KrFs såkalte storhetsperioder bestående av valgene 1973, 1977, 1997 og 2001, hvor partiet opplevde en sterk økning i sin oppslutning sammenlignet med valgene før og eventuelt etter disse periodene. Oppgaven konsentrerer seg derfor om tidsrommet 1969 til 2001. Ut fra dette stilles det i problemstillingen spørsmål om det er noe særegent ved partiets politikk i storhetsperiodene, som kan forklare den økte oppslutningen.

For å kunne se nærmere på hvordan KrFs politikk fremstår over tid gjøres partiets programmer til gjenstand for analyse. Politiske programmer anses for å være godt egnede for å fremme et partis spesifikke politikk over tid, og en kvantitativ og en kvalitativ innholdsanalyse legges til grunn. Den kvantitative analysedelen bygger på MRG-dataene, som er kvantitative innholdsdata, kodet av MRG-gruppen. Datasettet er opprettet på et høyt faglig nivå, og ble til for å skulle kunne se på partiers politiske fokus. Utgangspunktet for MRG-opplegget var nemlig antagelsen om at partier ikke konkurrerer over de samme politiske sakene, men ved å fremme "sine" kjernesaker. Dette er langt på vei hva *salience*-teorien også sier, men her påpekes det i tillegg at et partis vektlegging først får konsekvenser for et partis oppslutning hvis partiets hjertesaker kommer på den politiske valgagendaen. Den kvalitative analysen tar kun for seg KrF, og er gjort i tilknytning til denne oppgaven av undertegnede. Formålet er å kunne utdype den kvantitative analysen, og ut fra bestemte retningslinjer organiseres og analyseres programmene substansielle innhold. De metodiske problemene som er tilknyttet anvendelsen av MRG-dataene, er "uskadeliggjort" så godt det har latt seg gjøre. Både for den kvantitative og den kvalitative analysen er valgene 1969, 1973, 1977, 1981, 1989, 1993, 1997 og 2001 av størst interesse. Slik anses reliabiliteten og validiteten for å være god, både når det gjelder selve de kilder og data som tas i bruk, men også min videre behandling av disse.

KrFs politikk ordnes etter et venstre-høyre-politisk-, et religiøs-moralsk- og et miljø-politisk område. Dette fordi de tre skillelinjene disse områdene representerer kan sies å utgjøre noen overordnede konfliktstrukturer i norsk politikk over tid. Venstre-høyre-konflikten har i Norge først og fremst bestått av konflikten over offentlig vs. privat styring, og her innunder har velferdsspørsmålet stått sentralt. Den religiøse konflikten er noe spesiell, da den for det første kan sies å gå mellom religiøse og sekulære krefter og for det andre mellom lav- og høy-kirkegrupper. Samler man disse to forholdene kan den religiøse og moralske konflikten i Norge sies å representeres ved KrF, som har vist seg å være et parti for de mest aktivt religiøse gruppene, uavhengig av teologisk tilknytning. Når KrFs oppslutning i storhetsperiodene primært kom fra den religiøse delen av velgerne, kan man derfor si at disse var predisponerte KrF-velgere. Miljø-konflikten har også vært litt spesiell i Norge, da man til tross for en gjeldende miljø-konflikt ikke har fått egne ”grønne” partier. Miljø-spørsmålet har først og fremst vært et spørsmål om vekst vs. vern.

Når de tre aktuelle konfliktlinjene skal operasjonaliseres ut fra MRG-dataene, bygger denne på skjønsmessige vurderinger, tidligere analyser og foreliggende teori. Hva angår religion og moral, fanger konfliktlinjen blant annet opp spørsmål rundt abort, alkoholpolitikk og familiepolitikk. I forhold til miljø tar kontinuumet opp i seg partienes ”positive” miljøvernspolitikk, og jeg opererer altså ut fra en uni-polær konfliktlinje. Når det gjelder venstre-høyre-konflikten har jeg valgt å forholde meg til tre ulike operasjonaliseringer av venstre-høyre. En hvor velferdsmessige, samt mer rent ”økonomiske” forhold tas med (samlet venstre-høyre), en hvor kun ”økonomi” inkluderes (regulering vs. *laissez-faire*) og en hvor bare velferd er tatt med (velferdspolitisk venstre-høyre).

Da KrFs opprinnelse og historie må sees i forhold til de tre motkulturene, kan man si at det er ”naturlig” at partiet tradisjonelt har vist særlig interesse for religiøse og moralske spørsmål, og i følge teori om partiers sakseierskap ”eier” KrF det religiøse og moralske området i norsk politikk. I forhold til de to andre områdene har KrF blitt antatt å vise mindre interesse. Til tross for denne antagelsen har partiet likevel vist et nokså sterkt engasjement for det velferdsmessige aspektet ved venstre-høyre-konflikten. Med tanke på de tre venstre-høyre-kontinuumene antas den svakest

interessen å foreligge i forhold til regulering vs. *laissez-faire*. Også innenfor det miljø-politiske området har partiet vist en særlig interesse for bestemte saker, og jeg tenker da spesielt på ressursfordeling og forbrukspolitik. Dette betyr med andre ord at partiet også ”har” en politikk på andre områder, som ikke tilhører det religiøse og moralske området.

Forventningene og analyseresultatene

Hovedsakelig på bakgrunn av kjennetegn ved storhetsperiodene hva angår partiets oppslutning, ut fra teori om sakseierskap og partienes *salience* og ut fra teori og empiri om KrF, fremmes to mulige forklaringer på KrFs økte oppslutning i storhetsperiodene. Den ene sier at det er *KrFs styrkede religiøse og moralske profil som forklarer partiets oppslutningsvekst i storhetsperiodene, mens partiets forhold til de to andre konflikt dimensjonene ikke spiller noen rolle for oppslutningen*. Den andre sier at *KrFs religiøse og moralske interesse ikke har betydning for partiets oppslutning i storhetsperiodene, men at denne heller må sees i forhold til partiets økte fokusering på miljø- og venstre-høyre-politikk, med unntak av regulering vs. laissez-faire, som ikke i noen tilfeller har betydning for partiets oppslutning*.

Disse to alternativene danner grunnlaget for H1 og H2. For å kunne teste hypotesene må jeg ha bestemte fremgangsmåter for å kunne tilnærme meg innholdet i programmene på. I tillegg til å se partiets politikk i forhold til områdene venstre-høyre, religion-moral og miljø, så opprettes to typer kontinuum som sier noe om partienes *vektlegging* og *plassering* til de bestemte områdene.

KrFs vektlegging av og plassering langs det samlede venstre-høyre varierer noe fra valg til valg, særlig fra 1969 til 1981. Denne variasjonen sammenfaller likevel ikke på en systematisk måte med storhetsperiodene, og dette gir sterkest støtte til H1. For perioden 1989 til 2001 er det til motsetning stabilitet mellom valgene som preger partiets vektlegging og plassering, noe som også underbygger H1.

For regulering vs. *laissez-faire* forventes det i begge hypotesene at partiets vektlegging og plassering ikke vil spille noen rolle for KrFs oppslutning i storhetsperiodene, noe som støttes av analysen. Partiets vektlegging og plassering er nokså ustabil fra 1969 til 1981, mens den er mer stabil fra 1989 til 2001.

Når det gjelder vektleggingen av det velferdspolitiske venstre-høyre er denne som forventet høy, men også stabil over tid, og det er dermed H1 som underbygges både når det gjelder vektlegging og plassering for begge de aktuelle periodene. Hva angår KrFs plassering langs det velferdspolitiske venstre-høyre, så inntar partiet en noe overraskende svak venstreplassering i alle valgene, og denne er også nokså stabilt over tid. Dermed gis også her H1 sterkest støtte.

I forhold til partiets religiøse og moralske vektlegging og plassering, så viser partiet seg som det klart sterkeste religiøse og moralske partiet både når det gjelder vektlegging og plassering. Når dette sees i forhold til storhetsperiodene er det ingenting som viser at endringer i partiets vektlegging eller plassering sammenfaller med partiets styrkede oppslutning. KrFs vektlegging og plassering varierer mest fra 1989 til 2001, sammenlignet med perioden 1969 til 1981, hvor partiets vektlegging og interesse holder seg nokså stabilt fra valg til valg. I dette tilfelle er det med andre ord H2 som gis størst støtte både for vektlegging og plassering i begge periodene.

Generelt viser KrF en forventet gjennomsnittlig vektlegging og sentrumsnær plassering langs miljø-kontinuumet. I forhold til storhetsperiodene er det H1 som gis sterkest støtte. Her skyldes dette primært at partiet viser en stabil vektlegging og plassering både fra 1969 til 1981 og fra 1989 til 2001. I begge disse periodene finner man imidlertid et valg som skiller seg ut fra de andre, nemlig respektive 1977 og 1989.

Den kvalitative analysen av venstre-høyre støtter opp om et KrF som inntar en nøytral posisjon mellom det tradisjonelle venstre og høyre, da politikken på noen felter har likhetstrekk med det politiske venstre, mens man i andre tilfeller finner likhetstrekk til høyresiden. I forhold til partiets politiske begrunnelse eller motivasjon er dette forhold som langt på vei er stabile over tid, mens det ikke uventet er i forhold til partiets enkeltsaker man først og fremst finner variasjon og utvikling over tid. Uten å kunne si noe spesifikt om hvor mye partiet vektla hva, så viser den kvalitative analysen at KrF blant annet la sterk vekt på en ”human” næringspolitikk og velferdspolitiske saker på 1970-tallet. Dette er også hva som preger partiets politikk i nyere tid.

Den kvalitative analysen underbygger også langt på vei de kvantitative resultatene med tanke på partiets plassering langs det religiøse og moralske kontinuumet. Også her finner man at motivene og de grunnleggende holdningene langt på vei er stabile over tid, mens det først og fremst er enkeltsakene som endres i den aktuelle perioden. Uten å kunne si så mye om hvor sterk vekt partiet la på hvert tema i programmet, så kan blant annet abort-saken nevnes som en viktig sak for partiet på 1970-tallet. I 1997 og 2001 var kontantstøtte og barnehage viktige saker.

Når det gjelder den kvalitative analysen av KrFs miljøpolitikk finner man også at partiets politiske begrunnelse er nokså stabil fra 1970-tallet frem til i dag. De politiske enkeltsakene som sådan varierer mer over tid, og det er da både snakk om en kontinuerlig politisk utvikling av saker som følger partiet i hele den aktuelle tidsperioden, samtidig som at nye saker kommer til. Både på 1970-tallet og i de senere valgene viser KrF en spesielt sterk interesse for ressursfordeling og ressursforbruk, og på 1990-tallet og 2001 kan spesielt grønne skatter og gasskraftverk trekkes frem som viktige miljø-saker for partiet.

Samler man sammen del-resultatene fra den kvantitative analysen av de ulike konfliktlinjene, kan ingen av hypotesene sies å underbygges fullt ut. For det første viser resultatene at man i noen av periodene kan finne variasjoner i partiets politiske fokus fra valg til valg, men at endringene ikke sammenfaller systematisk med oppslutningen i storhetsperiodene. For det andre ser man i nesten like stor grad at partiet også forholder seg stabil mellom valgene, både hva angår vektlegging og plassering. For venstre-høyre og miljø underbygger dette H1, mens det for religion og moral støtter opp om H2. Konklusjonen blir dermed at KrFs politikk ikke kan forklare partiets oppslutning i storhetsperiodene.

Var dette alt?

Selv om mange ulike forhold som ikke er tatt opp i denne oppgaven kan tenkes å påvirke partiets oppslutning, virker det lite trolig at partiets politikk ikke skal ha noe å si for oppslutningen enn hva analysen her antyder. Er det så noe ved problemstillingen eller hypotesene som gjør at jeg ender opp med disse resultatene?

Det kan for det første tenkes at politikk som sådan ikke er det rette forholdet å sette fokus på. Alternative momenter som kan sees på er enkeltpersoners betydning for velgernes partivalg, eller forhold rundt valgkampen som sådan. At dette er variabler som kan innvirke på velgernes partivalg er klart, men samtidig er det nok så naturlig som en start å ta utgangspunktet i partiets politikk som sådan, med tanke på oppgavens problemstilling.

For det andre kan det tenkes at endring ikke er et godt utgangspunkt for å se om det er forhold ved partiets politikk som kan forklare den økte oppslutningen i storhetsperiodene. Det kan i så fall sees i forhold til teori og tidligere analyser, som viser at partienes sakseierskap er godt befestet eller ”institusjonalisert” i velgernes politiske bevissthet. Det betyr at det nok må en markant og langvarig endring til før et substansielt politisk skifte tas opp av velgerne og videre får følger for oppslutningen. På den andre side vil det, når jeg først har bestemt meg for å fokusere på partiets politikk, være logisk å se på endringer i uavhengig variabel (politisk fokus), siden denne skal forklare endringer i avhengig variabel (oppslutning). Jeg anser derfor en sammenligning av storhetsperiodene og de mer ”normale” valgene for å være et nok så godt utgangspunkt for analysen i lys av oppgavens formål.

Hva annet kan så tenkes å ligge i veien for at politikkenes betydning for KrFs oppslutning ikke fremkommer i analyseresultatene? Det som ikke kan leses ut fra den kvantitative analysen, men som den kvalitative analysen viser, er at det først og fremst er KrFs politiske begrunnelse som er stabil fra valg til valg, mens enkeltsakene som vektlegges utvikler seg og endres over tid. Dette er imidlertid forhold som ikke behøver å innvirke på vektleggingen eller plasseringen presentert på bakgrunn av MRG-analysen, noe som er en hake ved MRG-opplegget.

Ved å se den kvantitative og kvalitative analysen i sammenheng, ser man med andre ord at analyseresultatene peker i retning av at det er populariteten av partiets enkeltsaker som forklarer KrFs oppslutning, men med forankring i teori om partienes sakseierskap kan man anta at enkeltsakene må kunne relateres til eller begrunnet ut fra partiets ”kjerne-politikk”. Det betyr videre at det ikke nødvendigvis er de samme forholdene som fører til økt oppslutning i to forskjellige valg, noe som stemmer overens med foreliggende empiri og den kvalitative analysen. På 1970-tallet var

abortspørsmålet en viktig politisk sak for KrF, og tidligere analyser av valgene viser at dette også var en svært viktig sak for velgerne ved disse valgene (Valen 1995). I 1997 og 2001 var blant annet kontantstøtte og barnehage viktige saker for KrF, saker som også ble fremmet som viktige av velgerne i en valgundersøkelse i forbindelse med valget i 1997 (Aardal 1999).

Veien videre

Hva sier så dette oss med tanke på fremtiden? For KrFs del ser det ut til at det først og fremst er hvilke enkeltsaker partiet kommer til å fremme, som vil få betydning for partiets oppslutning. Enkeltsakene må imidlertid være forankret i partiets tradisjonelle politiske profil. Det betyr at partiet i fremtiden vil ha mest å vinne på å satse på saker som er begrunnet eller forankret i det kristne verdigrunnlag, noe som for øvrig ikke hindrer partiet i å vinne frem med saker som kan relateres til venstre-høyre eller miljø. En slik forklaring gjør at de venstre-høyre-relaterte og de miljø-relaterte sakene, som den kvalitative analysen viste var viktige for KrF i storhetsperiodene, kan tenkes å ha hatt betydning for oppslutningen i storhetsperiodene uten at dette er fremkommet av den kvantitative analysen.

Selv om man skal være forsiktig med å generalisere analyseresultater som er fremkommet fra studier av en case, kan man likevel komme med antydninger om hvilke følger disse resultatene kan ha for videre forskning. Med tanke på å skulle kunne si noe rundt politikkenes betydning for et partis oppslutning, så sier analyseresultatene for det første at det er partienes enkeltsaker som må sees på. For det andre må disse sakene relateres til det enkelte partis historie, art og sakseierskap. Hvis man i en slik sammenheng vil benytte MRG-dataene ser det ut for at disse ikke er fullt ut valide for analyser med et slikt fokus, da mange av variablene i datasettet representerer politiske områder heller enn enkeltsaker. Dette til tross for at datasettet nettopp ble opprettet for å kunne se på forholdet mellom politisk vektlegging og partioppslutning. I forlengelsen av dette kan det sies at det også ligger til grunn en antagelse i MRG-opplegget om at partienes politiske fokus ved et valg kan forklare partiets oppslutning. Det som det ikke tas høyde for er at disse sakene ikke nødvendigvis blir viktige valgkampsaker, og som *saliency*-teorien påpeker er et partis

oppslutning ikke bare avhengig av at partiet legger vekt på sine saker, men det avhenger også av at bevisstheten rundt partiets sakseierskap øker hos velgerne gjennom valgkampen.

Til tross for at jeg har forsøkt å minske svakhetene ved MRG-dataene så godt det har latt seg gjøre, ser det altså ut for at datasettets kategorier er for substansielt vide til at nyanser som kanskje er avgjørende og viktige å fremheve, ikke fremkommer. I utgangspunktet er hypotesene dermed tilstrekkelige for oppgavens problemstilling, men dette bygger på en forutsetning om at MRG-dataene er valide i forhold til oppgavens formål. Ut fra MRG-gruppens og datasettets formål kan MRG-dataene sies å være valide, men i praksis strekker de altså ikke til.

Litteraturliste

- Arter, David (1999): *Scandinavian politics today*. Manchester: Manchester University Press.
- Bartolini og Mair (1990): *Identity, competition, and electoral availability. The stabilisation of European alactorates 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bjørklund, Tor (1997): *Om folkeavstemninger. Norge og Norden. 1905-1994*. Oslo: Universitetetforlaget.
- Budge, Ian (1987): "The Internal Analysis of Election Programme" kap.2, ss 15-38 i Budge, Ian, D.: *Ideology, Strategy, and Party Change: Spatial Analyses of Post-War Election Programmes in 19 Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Budge, Ian (2001): "Theory and Measurement of Party Policy Positions", kap. 3 i Budge, Ian m.fl.: *Mapping Policy Preferences, Estimates for Parties, Electors, and Governments 1945-1998*. Oxford: Oxford University Press.
- Budge, Ian og Hans-Dieter Klingemann (2001): "Finnaly! Comparative Over-Time Mapping of Party Policy Movement" kap.1 i Budge, Ian m.fl.: *Mapping Policy Preferences, Estimates for Parties, Electors, and Governments 1945-1998*. Oxford: Oxford University Press.
- Budge, Ian og Judith Bara (2001): "Manifesto-based research: A Critical Review", kap. 2 i Budge, Ian m.fl.: *Mapping Policy Preferences, Estimates for Parties, Electors, and Governments 1945-1998*. Oxford: Oxford University Press.
- Budge, Ian m.fl (2001): *Mapping Policy Preferences, Estimates for Parties, Electors, and Governments 1945-1998*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, R. J., S. C. Flanagan og P. A. Back (1984): "Electoral Change in Advanced Industrial Democracies", kap 15 i Dalton, Russel J., S.C. Flanagan og P. A . Beck (red.): *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Esping- Andersen, Gøsta (1990): *The three worlds of welfare capitalism*. Polity Press, UK.
- Flora, Peter (1992): "Stein Rokkans makro-modell for politisk utvikling i Europa" i Hagtvat, Bernt (red.): *Politikk mellom økonomi og kultur*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Franklin, Mackie and Valen (1992): "Ch. 1: Introduction", i Franklin, Mark N., T. Mackie og H. Valen m.fl. (red.): *Electoral Change: Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Furre, Berge (1993): *Norsk historie 1905- 1990*, 2. utg. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Flåtten, Lars Petter (2000): *Venner eller fiender. En analyse av konfliktstruktur og partiavstand i det norske partisystemet på 1990-tallet*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for Statsvitenskap. Hovedoppgave.
- Golden m.fl. (1999): "Postwar Trade-Union Organization and Industrial Relations in Twelve Countries", kap. 7 i Kitschelt, Herbert m.fl. (red.): *Continuity and Change in Comtemporary Capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hellevik, Ottar (1994): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*, 5.utg., 4.opplag. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holsti, Ole, R. (1967): *"Content Analysis for the Social Sciences and Humanities"*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.

- Inglehart, Ronald (1977): *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Public*. New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald (1990): *Culture shift in advanced industrial society*. NJ: Princeton University Press.
- Irving, R. E. M. (1979): *The Christian Democratic Parties of Western Europe*. Edinburgh: University of Edinburgh.
- Karvonen, Lauri (1994): "Christian Parties in Scandinavia. Victory over the windmills?" i Hanley, David: *Christian Democracy in Europe*. London: Pinter Publishers.
- Kersbergen, Kees van (1994): "Contemporary Christian Democracy end the Demise of the Politics of Mediation", kap. 12 i Hanley, David: *Christian Democracy in Europe*. London: Pinter Publishers.
- Kersbergen, Kees van (1995): *Social Capitalism. A Study of Christian democracy and the welfare state*. London: Routledge.
- Kitschelt, Herbert (1988): "Left-Libertarian Parties: Explaining innovations in Competitive Party Systems" i *World Politics*, nr 40 (1988), ss. 194-234. Princeton: Princeton University Press.
- Knutsen, Oddbjørn (1986): "Political Cleavages and Political Realignment in Norway: The New Politics Thesis Reexamined" I *Scandinavian Political Studies*, nr.9(3), ss. 235-63. Oslo: Universitetsforlaget.
- Knutsen, Oddbjørn (1989): "Cleavage Dimentions in Ten West European Countries. A Comparative Empirical Analysys" i *Comparative Political Studies*, 21 (4) ss 495-33. London: Sage Publications Ltd.
- Knutsen, Oddbjørn (1997): "From old Politics to New Politics: Environmentalism as a Party Cleavage", kap. 11 i Strøm, Kåre og Lars Svåsand (red.): *Challanges to Political Parties*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Knutsen, Oddbjørn (2000): "Religious Denominations", i Institutt for statsvitenskap, UiO 2000, ss 1-33. Oslo.
- Knutsen, Oddbjørn og Elinor Scarbrough (1995): "Cleavage Politics", kap. 18 i van Deth, Jan og Elinor Scarbrough (red.): *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press.
- Korsvold, Bjørn Ole (1973): *Etterkrigshistorie 4: Planøkonomi, Stormaktsdominans, Kald krig*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Krippendorff, K. (1980): *Content Analysis – An Introduction to its methodology*. London: Sage Publications.
- Lane, Jan-Erik og Svante Ersson (1999): *Politics and Society in Western Europe*, (4.utg.). London: SAGE Publications.
- Laver, Michael og John Garry (2000): *American Journal of Political Science*, Vol. 44, No. 3, juli 2000, ss. 619-634.
- Lijphart, Arend (1990): "Dimensions of Ideology in European Party systems", kap. 18 i Mair, Peter (red.): *The West European Party system*. Oxford: Oxford University Press
- Lipset, Seymour M. og Stein Rokkan (1967): *Party systems and voter alignments. Cross-national perspectives*. NY: The Free Press.
- Listhaug, Ola m.fl. (1990): "A Comparative Spatial Analysis of European Party System", i *Scandinavian Political Studies*, Nordic Political Science Assosiation 13 (3) 1990 ss. 227-254.
- Madeley, John T. S. (1994): "The Antinomies of Lutheran Politics: The Case of Norway's Christian People's Party", kap. 8 i Hanley, David: *Christian Democracy in Europe*. London: Pinter Publishers.
- Narud, Hanne Marthe (1988): "*Vis meg din liste og jeg skal si deg hvem du er!*". Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for statsvitenskap. Hovedfag.

- Narud, Hanne Marthe (1996): *Voters, Parties and Governments. Electoral Competition, Policy Distances and Government Formation in Multi-party Systems*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.
- Narud, Hanne Marthe (1999): "Politiske avstander og regjeringsalternativ ved valget i 1997", kap. 6 i Aardal, Bernt (1999): *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget.
- Petrocik, John R. (1996) "Issue Ownership in presidential Election, with a 1980 Case Study", i *American Journal of Political Science*, Vol. 40, Issue 3 (aug. 1996) ss. 825- 50.
- Rae, Douglas W. og Michael Taylor (1970): *The Analysis of Political Cleavages*. New Haven: Yale University Press.
- Robertson, David (1976): *A Theory of Party Competition*. London og New York: Wiley.
- Rokkan, Stein (1966): "Norway: Numerical democracy And Corporate Pluralism", kap.3 i Dahl, Robert A. (red.): *Political Oppositions In Western Democracies*. Yale: Yale University Press.
- Rokkan, Stein (1967): "Geography, religion and social class", ss. 367-444 i Lipset, S. og S. Rokkan (red.): *Party system and voter alignments*. NY: Free Press NY.
- Rokkan, Stein (1970): "Nation-building, cleavage formation and the structuring of mass politics", i Rokkan, Stein m.fl.: *Citizens, elections, parties*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, Stein (1981): "The Growth and Structuring of Mass Politics", kap. 3 i Allardt, Erik m.fl. (red.): *Nordic Democracy. Ideas, Issues, and institutions in Politics, Economy, Education, Social and Cultural Affairs of Denmark, Finland, Iceland, Norway, and Sweden*. Det Danske Selskab, Copenhagen.
- Rovde, Olav (1972): *Etterkrigshistorie 3: Utkant, Sentrum*. Universitetsforlaget.
- Strøm, Kåre og Jørn Leipart (1989): *Ideology, strategy and party competition in postwar Norway*, European Journal of Political Research 17:263-88, 1989.
- Sæther, Odd Jostein (red.), Jon Åsheim, Nils Ringdal, Erling Rimehaug, Dagfinn Høybråten, Anne Johanne Kvale m.fl. (1985): *Kristelig Folkepartis historie 1933-1983. Samling om verdier*. Oslo: Valo Forlag a.s.
- Valen, Henry (1978): "The Storting Election of 1977: Relignment or Return to Normalcy?", i *Scandinavian Political Studies*, Vol.1, No.2-3, ss.83-107.
- Valen, Henry (1978a): "De politiske partiene", i Johnsrud, Ola og Tore Sandberg: *Politisk ABC*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Valen, Henry (1995): *Valg og politikk- et samfunn i endring*, 2. utg, 2.oppl. Oslo: NKS-Forlaget.
- Volkens, Andrea (2001): "Manifesto Research Since 1979. From Reliability to Validity", kap. 3 i Laver, Michael (red.): *Estimating the Policy Positions of political Actors*. Routledge.
- Volkens, Andrea (2001a): "Quantifying the Election Programmes: Coding Procedures and Controls", kap. 4: i Budge, Ian m. fl (red.): *Mapping Policy Preferences. Estimates for Parties, Electors, and Governments 1945-1998*. Oxford: Oxford University Press.
- Volkens, Andrea (2002): "Manifesto Research: Past, Present, and Future", ss. 462-477 i Fuchs, Dieter (red.): *Bürger und Demokratie in Ost und West*. Westdeutscher Verlag 2002.
- Weber, R. P. (1985): *Basic Content Analysis*. California: Sage Publications nr. 49.
- Aardal, Bernt (1990): "Green Politics: A Norwegian Experience" i *Scandinavian Political Studies*, Vol. 13, No. 2, 1990, Nordic Political Science Association.

- Aardal, Bernt (1993): *Energi og miljø- Nye stridsspørsmål i møte med gamle strukturer*, 2. opplag. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.
- Aardal, Bernt (1994): "Hva er en politisk skillelinje?" i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, bind 35. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aardal, Bernt og Henry Valen (1995): "Opp og ned med miljøvernet", kap. 8 i *Konflikt og opinion*. Oslo: NKS-forlaget.
- Aardal, Bernt (1999): *Velgere i 90- årene*. Oslo: NKS- forlaget.
- Aardal, Bernt, Henry Valen og Rune Karlsen (2002): *Aldri har så mange skiftet parti*, Samfunnsspeilet nr. 2, 2002.

Kilder

Hentet fra Internet

Aftenpostens hjemmeside:

(2002-03-21)[online].-URL: <http://www.aftenposten.no/spesial/valg2001/tallene/>

(2002-09-26)[online].-URL: <http://tux1.aftenposten.no/nyheter/iriks/d13627.htm>

(2003-03-02) [online].-URL: http://tux1.aftenposten.no/bakgr/970703/i_dag.htm

(2003-03-02) [online].-URL:

<http://tux1.aftenposten.no/bakgrunn/971102/kronikk.htm>.

(2002-09-23)[online]: <http://tux1.aftenposten.no/nyheter/iriks/d10579.htm>

(2002-09-23)[online]:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/okonomi/article.jhtml?articleID=210636>

(2002-09-23)[online].-URL:<http://tux1.aftenposten.no/nyheter/iriks/d120051.htm>

(2002-09-23)[online].-URL:

<http://aftenposten.no/spesial/valg2001/article.jhtml?articleID=189554>

(2002-09-23)[online].-URL:

<http://www.aftenposten.no/spesial/valg2001/sakene/article.jhtml?articleID=184172>

KrFs hjemmeside:

(2003-04-04)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del13.asp#_132

(2003-04-04)[online].-URL:

http://www.krf.no/politikk/brosjyrer%20og%20manifeste/menneskeverd/menneskeverd_dokument.htm#Fosterets_rett_til_liv

(2002-09-23)[online].-URL: <http://www.aftenposten.no/spesial/valg2001/article.jhtml?articleID=190103>

(2003-04-04)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del25.asp#_2503

(2003-04-04)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del24.asp#_2401

(2002-09-23)[online].-URL: <http://www.krf.no/krfweb/politikk/nyheter/artikler/kontmor.htm>

(2003-04-04) [online].-URL:

http://www.krf.no/krfweb/politikk/div_pol_dokumenter/landbruksdokument.asp#rolle%20i%20distriktspolitikken

(2003-04-04) [online].-URL:

http://www.krf.no/krfweb/politikk/div_pol_dokumenter/landbruksdokument.asp#omsetning%20av%20landbruksvarer

- (2003-04-04) [online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/div_pol_dokumenter/landbruksdokument.asp#internasjonalt%20perspektiv
- (2003-04-04) [online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/innhold.asp
- (2003-04-04) [online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del22.asp#_2201
- (2003-04-04) [online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del25.asp#_2501
- (2003-04-04) [online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del25.asp
- (2003-04-04) [online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del27.asp#_2702
- (2002-04-10)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del13.asp#_134
- (2002-04-10)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del13.asp#_135
- (2003-04-06)[online].-URL:
[http://www.krf.no/politikk/politiskedokumenter/handlingsprogram%2097/handlingsprogram_dokument.htm#4.3 Miljø og utvikling](http://www.krf.no/politikk/politiskedokumenter/handlingsprogram%2097/handlingsprogram_dokument.htm#4.3_Milj%C3%B8_og_utvikling)
- (2003-04-06)[online].-URL:
[http://www.krf.no/krfweb/politikk/program01_05/kapittel_4.asp#Miljø%20og%20fordeling](http://www.krf.no/krfweb/politikk/program01_05/kapittel_4.asp#Milj%C3%B8%20og%20fordeling)
- (2003-04-06)[online].-URL:
http://www.krf.no/krfweb/politikk/program01_05/kapittel_4.asp#ENERGIPOLITIKK%20FOR%20EN%20B%20ÆREKRAFTIG%20UTVIKLING
- (2003-04-06)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/program01_05/kapittel_4.asp#Gasskraftverk
- (2003-04-06)[online].-URL:
[http://www.krf.no/politikk/politiskedokumenter/handlingsprogram%2097/handlingsprogram_dokument.htm#4.3 Miljø og utvikling](http://www.krf.no/politikk/politiskedokumenter/handlingsprogram%2097/handlingsprogram_dokument.htm#4.3_Milj%C3%B8_og_utvikling)
- (2003-04-06)[online].-URL: http://www.krf.no/krfweb/politikk/politisk_handbok_2001/pol_del6.asp#_607

ODINs hjemmeside:

- (2002-09-23)[online].-URL: http://odin.dep.no/bfd/norsk/aktuelt/nye_public/004005-990215/index-dok000-b-na.html

Partiprogrammer

- 1969- 1973: *Valgprogram, Kristelig Folkeparti 1969 - 1973*
- 1973- 1977: *Samling om verdier*
- 1977- 1981: *Program for stortingsperioden 1977 - 81*
- 1981-1985: *Handlingsprogram for Kristelig Folkeparti stortingsperioden 1981 - 1985*
- 1989-1993: *Ta vare på livet!*
- 1993-1997: *Tid for verdier*
- 1997- 2001: *Handlingsprogram for Kristelig Folkeparti stortingsvalget 1997 - 2001*
- 2001- 2005: *Politisk program 2001 - 2005*

Vedlegg

Variabel beskrivelse av Manifesto-data

	Domain 1: External Relations
per101	<p><i>Foreign Special Relationships: Positive</i></p> <p>Favourable mentions of particular countries with which the manifesto country has special relationship. For example, in the British case: former colonies; in the German case: East Germany; in the Swedish case: the rest of Scandinavia; the need for cooperation with and/or aid to such countries.</p>
per102	<p><i>Foreign Special Relationships: Negative</i></p> <p>Negative mentions of particular countries with which the manifesto country has a special relationship; otherwise as 101, but negative.</p>
per103	<p><i>Anti-Imperialism</i></p> <p>Negative references to exerting strong influence (political, military or commercial) over other states; negative references to controlling other countries as if they were part of an empire; favourable mentions of decolonisation; favourable references to greater self-government and independence for colonies; negative references to the imperial behaviour of the manifesto and/or other countries.</p>
per104	<p><i>Military: Positive</i></p> <p>Need to maintain or increase military expenditure; modernising armed forces and improvement in military strength; rearmament and self-defence; need to keep military treaty obligations; need to secure adequate manpower in the military.</p>
per105	<p><i>Military: Negative</i></p> <p>Favourable mentions of decreasing military expenditures; disarmament; "evils of war"; promises to reduce conscription, otherwise as 104, but negative.</p>
per106	<p><i>Peace</i></p> <p>Peace as a general goal; declarations of belief in peace and peaceful means of solving crises; desirability of countries joining in negotiations with hostile countries.</p>
per107	<p><i>Internationalism: Positive</i></p> <p>Need for international cooperation; cooperation with specific countries other than those coded in 101; need for aid to developing countries; need for world planning of resources; need for international courts; support for any international goal or world state; support for UN.</p>
per108	<p><i>European Community: Positive</i></p> <p>Favourable mentions of European Community in general; desirability of expanding the European Community and/or of increasing its competence; desirability of the manifesto country joining (or remaining a member).</p>

per109	<p><i>Internationalism: Negative</i></p> <p>Favourable mentions of national independence and sovereignty as opposed to internationalism; otherwise as 107, but negative.</p>
per110	<p><i>European Community: Negative</i></p> <p>Hostile mentions of the European Community; opposition to specific European policies which are preferred by European authorities; otherwise as 108, but negative.</p>
	<p>Domain 2: Freedom and Democracy</p>
per201	<p><i>Freedom and Human Rights</i></p> <p>Favourable mentions of importance of personal freedom and civil rights; freedom from bureaucratic control; freedom of speech; freedom from coercion in the political and economic spheres; individualism in the manifesto country and in other countries.</p>
per202	<p><i>Democracy</i></p> <p>Favourable mentions of democracy as a method or goal in national and other organisations; involvement of all citizens in decision-making, as well as generalised support for the manifesto country's democracy.</p>
per203	<p><i>Constitutionalism: Positive</i></p> <p>Support for specific aspects of the constitution; use of constitutionalism as an argument for policy as well as general approval of the constitutional way of doing things.</p>
per204	<p><i>Constitutionalism: Negative</i></p> <p>Opposition to the constitution in general or to specific aspects; otherwise as 203, but negative.</p>
	<p>Domain 3: Political System</p>
per301	<p><i>Decentralisation</i></p> <p>Support for federalism or devolution; more regional autonomy for policy or economy; support for keeping up local and regional customs and symbols; favourable mentions of special consideration for local areas; deference to local expertise.</p>
per302	<p><i>Centralisation</i></p> <p>Opposition to political decision-making at lower political levels; support for more centralisation in political and administrative procedures; otherwise as 301, but negative.</p>
per303	<p><i>Governmental and Administrative Efficiency</i></p> <p>Need for efficiency and economy in government and administration; cutting down civil service; improving governmental procedures; general appeal to make the process of government and administration cheaper and more effective.</p>
per304	<p><i>Political Corruption</i></p> <p>Need to eliminate corruption, and associated abuse, in political and public life.</p>
per305	<p><i>Political Corruption</i></p>

	Need to eliminate corruption, and associated abuse, in political and public life.
	Domain 4: Economy
per401	<i>Free Enterprise</i> Favourable mentions of free enterprise capitalism; superiority of individual enterprise over state and control systems; favourable mentions of private property rights, personal enterprise and initiative; need for unhampered individual enterprises.
per402	<i>Incentives</i> Need for wage and tax policies to induce enterprise; encouragement to start enterprises; need for financial and other incentives such as subsidies.
per403	<i>Market Regulation</i> Need for regulations designed to make private enterprises work better; actions against monopolies and trusts, and in defence of consumer and small business; encouraging economic competition; social market economy.
per404	<i>Economic Planning</i> Favourable mentions of long-standing economic planning of a consultative or indicative nature, need for government to create such a plan.
per405	<i>Corporatism</i> Favourable mentions of the need for the collaboration of employers and trade union organisations in overall economic planning and direction through the medium of tripartite bodies of government, employers, and trade unions. This category was not used for Austria up to 1979, for New Zealand up to 1981, and for Sweden up to 1988.
per406	<i>Protectionism: Positive</i> Favourable mentions of extension or maintenance of tariffs to protect internal markets; other domestic economic protectionism such as quota restrictions.
per407	<i>Protectionism: Negative</i> Support for the concept of free trade; otherwise as 406, but negative.
per408	<i>Economic Goals</i> Statements of intent to pursue any economic goals not covered by other categories in domain 4. This category is created to catch an overall interest of parties in economics and, therefore, covers a variety of economic goals.
per409	<i>Keynesian Demand Management</i> Demand-oriented economic policy; economic policy devoted to the reduction of depressions and/or to increase private demand through increasing public demand and/or through increasing social expenditures.
per410	<i>Productivity</i> Need to encourage or facilitate greater production; need to take measures to aid this; appeal for greater production and importance of productivity to the economy; increasing foreign trade; the paradigm of growth.

per411	<p><i>Technology and Infrastructure</i></p> <p>Importance of modernisation of industry and methods of transport and communication; importance of science and technological developments in industry; need for training and research. This does not imply education in general (see category 506).</p>
per412	<p><i>Controlled Economy</i></p> <p>General need for direct government control of economy; control over prices, wages, rents, etc; state intervention into the economic system.</p>
per413	<p><i>Nationalisation</i></p> <p>Favourable mentions of government ownership, partial or complete, including government ownership of land.</p>
per414	<p><i>Economic Orthodoxy</i></p> <p>Need for traditional economic orthodoxy, e.g. reduction of budget deficits, retrenchment in crisis, thrift and savings; support for traditional economic institutions such as stock market and banking system; support for strong currency.</p>
per415	<p><i>Marxist Analysis</i></p> <p>Positive references (typically but not necessary by communist parties) to the specific use of Marxist-Leninist terminology and analysis of situations which are otherwise uncodable. This category was not used for Austria 1945-1979, for Australia, Japan and the United States up to 1980; for Belgium, Ireland, The Netherlands and New Zealand up to 1981; for Italy and Britain up to 1983; for Denmark, Luxembourg and Israel up to 1984; for Canada, France and Sweden up to 1988.</p>
per416	<p><i>Anti-Growth Economy</i></p> <p>Favourable mentions of anti-growth politics and steady state economy; ecologism; "Green politics"; sustainable development. This category was not used for Austria 1945-1979, for Australia, Japan and the United States up to 1980; for Belgium, Ireland, The Netherlands and New Zealand up to 1981; for Italy and Britain up to 1983; for Denmark, Luxembourg and Israel up to 1984; for Canada, France and Sweden up to 1988; and for Norway up to 1989. Test codings, however, have shown that parties before the beginning of the 1990s hardly ever advocated anti-growth policies.</p>
Domain 5: Welfare and Quality of Life	
per501	<p><i>Environmental Protection</i></p> <p>Preservation of countryside, forests, etc.; general preservation of natural resources against selfish interests; proper use of national parks; soil banks, etc; environmental improvement.</p>
per502	<p><i>Culture</i></p> <p>Need to provide cultural and leisure facilities including arts and sport; need to spend money on museums, art galleries etc.; need to encourage worthwhile leisure activities and cultural mass media.</p>
per503	<p><i>Social Justice</i></p> <p>Concept of equality; need for fair treatment of all people; special protection for underprivileged; need for fair distribution of resources; removal of class barriers; end of discrimination such as racial or sexual</p>

	discrimination, etc.
per504	<i>Welfare State Expansion</i> Favourable mentions of need to introduce, maintain or expand any social service or social security scheme; support for social services such as health service or social housing. This category excludes education.
per505	<i>Welfare State Limitation</i> Limiting expenditure on social services or social security; otherwise as 504, but negative.
per506	<i>Education Expansion</i> Need to expand and/or improve educational provision at all levels. This excludes technical training which is coded under 411.
per507	<i>Education Limitation</i> Limiting expenditure on education; otherwise as 506, but negative.
	Domain 6: Fabric of Society
per601	<i>National Way of Life: Positive</i> Appeals to patriotism and/or nationalism; suspension of some freedoms in order to protect the state against subversion; support for established national ideas.
per602	<i>National Way of Life: Negative</i> Against patriotism and/or nationalism; opposition to the existing national state; otherwise as 601, but negative.
per603	<i>Traditional Morality: Positive</i> Favourable mentions of traditional moral values; prohibition, censorship and suppression of immorality and unseemly behaviour; maintenance and stability of family; religion.
per604	<i>Traditional Morality: Negative</i> Opposition to traditional moral values; support for divorce, abortion etc.; otherwise as 603, but negative.
per605	<i>Law and Order</i> Enforcement of all laws; actions against crime; support and resources for police; tougher attitudes in courts.
per606	<i>Social Harmony</i> Appeal for national effort and solidarity; need for society to see itself as united; appeal for public spiritedness; decrying anti-social attitudes in times of crisis; support for the public interest.
per607	<i>Multiculturalism: Positive</i> Cultural diversity, communalism, cultural plurality and pillarisation; preservation of autonomy of religious, linguistic heritages within the country including special educational provisions.
per608	<i>Multiculturalism: Negative</i> Enforcement or encouragement of cultural integration; otherwise as 607, but negative.

	Domain 7: Social Groups
per701	<p><i>Labour Groups: Positive</i></p> <p>Favourable references to labour groups, working class, unemployed; support for trade unions; good treatment of manual and other employees.</p>
per702	<p><i>Labour Groups: Negative</i></p> <p>Abuse of power of trade unions; otherwise as 701, but negative.</p>
per703	<p><i>Agriculture and Farmers</i></p> <p>Support for agriculture and farmers; any policy aimed specifically at benefiting these.</p>
per704	<p><i>Middle Class and Professional Groups</i></p> <p>Favourable references to middle class, professional groups, such as physicians or lawyers; old and new middle class.</p>
per705	<p><i>Underprivileged Minority Groups</i></p> <p>Favourable references to underprivileged minorities who are defined neither in economic nor in demographic terms, e.g. the handicapped, homosexuals, immigrants, etc.</p>
per706	<p><i>Non-economic Demographic Groups</i></p> <p>Favourable mentions of, or need for, assistance to women, old people, young people, linguistic groups, etc; special interest groups of all kinds.</p>